

დოკუმენტი შემუშავდა პროექტის „ტრანსსასაზღვრო გაერთიანებული სამდივნოს - TJS III ფარგლებში, რომელიც ხორციელდება ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის (WWF) კავკასიის წარმომადგენლობის მიერ, გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების სამინისტროს (BMZ) და გერმანიის რეკონსტრუქციის საკრედიტო ბანკის (KfW) ფინანსური მხარდაჭერით.

ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგია ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიებისთვის

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია
2019-2025

1. წინასიტყვაობა.....	3
2. შესავალი.....	4
2.1. წინაპირობა.....	4
2.2. სტრატეგიის მოკლე მიმოხილვა	5
2.3. ტურიზმის განვითარების გეგმის შექმნის პროცესი და მეთოდოლოგია	7
2.3.1. პროექტის ბენეფიციარების შერჩევის მეთოდოლოგია.....	7
2.3.2. საველე სამუშაოების დროს გამოყენებული მეთოდოლოგია ტურისტული პოტენციალის აღწერის მიზნით	8
2.3.3. ტურიზმის ღირებულებათა ჯაჭვის შეფასების მეთოდოლოგია	8
3. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორია და მისი დამხმარე ზონა	9
3.1. ზოგადი დახასიათება	9
3.2 ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მიმდებარე თემების სოციალურ - ეკონომიკური მიმოხილვა	12
4. დაცული ტერიტორიის სიტუაციური ანალიზი	14
4.1. მენეჯმენტი და ადმინისტრაცია	14
4.1.1. მართვის სისტემა და ადამიანური რესურსები.....	14
4.1.2. ადმინისტრაციის ბიუჯეტი	16
4.1.3. არსებული მენეჯმენტის გეგმა.....	18
4.2. დაცულ ტერიტორიაზე და მის მიმდებარედ ტურისტული რესურსების, ინფრასტრუქტურისა და აქტივობების შეფასება	21
4.2.1. ძირითადი მახასიათებლების აღწერა (ფიზიკური მახასიათებლები, რესურსები)	21
4.2.2. ინფრასტრუქტურისა და არსებული სერვისების აღწერა-შეფასება.....	26
4.2.3. ეკოტურისტული აქტივობები /შეთავაზებები (ეკო-საგანმანათლებლო და მოხალისეთა პროგრამების ჩათვლით)	29
4.2.4. ტურისტული საქმიანობა/ბიზნესი, ადგილობრივი სერვისის მომწოდებლების დაცულ ტერიტორიასთან თანამშრომლობის /ჩართულობის დონე	35
4.3. ტურისტული მოთხოვნის ანალიზი.....	42
4.3.1. ტურისტული ვიზიტები, ძირითადი ბაზრები და ვიზიტორების პროფილი	42

4.3.1.1.	ვიზიტორთა ანალიზი.....	42
4.3.1.2.	ძირითადი ბაზრები და ვიზიტორების პროფილი.....	44
4.3.1.3.	ტუროპერატორების შეფასება.....	45
4.3.2.	საერთაშორისო ტურიზმის ძირითადი ტენდენციები.....	47
4.3.2.1.	ტურიზმის ტენდენციები დაცულ ტერიტორიებზე.....	48
4.3.2.2.	დაცულ ტერიტორიებზე ტურისტული აქტივობები.....	50
4.3.3.	მიზნობრივი ბაზარი (ვიზიტორთა ჯგუფები).....	51
4.3.4.	გარემოზე და ადგილობრივ თემზე ტურიზმის გავლენის ზოგადი მიმოხილვა.....	54
4.3.4.1.	ეკოსისტემის მდგრადობა და გამტარუნარიანობის შესაძლებლობების შეფასება.....	54
4.3.4.2.	ადგილობრივი თემის სოც-ეკონომიკური სარგებლიანობის შეფასება.....	56
4.4.	სიტუაციური ანალიზის დასკვნა, შესაძლებლობებისა და შეზღუდვების ანალიზი.....	56
4.4.1.	ეკოტურიზმის განვითარებისთვის ძირითადი შეზღუდვები.....	56
4.4.2.	დაცული ტერიტორიის შესაძლებლობები.....	57
4.5.	SWOT ანალიზი.....	58
4.6.	ვიზიტორთა სამოგზაურო ციკლის ფაზების შეფასების ანალიზი.....	64
5.	ეკოტურიზმის სტრატეგია, განხორციელების საკვანძო ელემენტები და სამოქმედო გეგმა.....	67
5.1.	ტურიზმის განვითარების ხედვა და ძირითადი მიმართულებები.....	67
5.2.	სტრატეგიული მიზნები და ამოცანები.....	68
5.3.	სტრატეგიის განხორციელების საკვანძო ელემენტები.....	70
5.3.1.	განხორციელების სტრუქტურა, მექანიზმი და პასუხისმგებლობები (დაცული ტერიტორიის მენეჯმენტი, დაინტერესებული მხარეების ჩართულობა, თანამშრომლობა და მხარდაჭერა).....	70
5.3.2.	ადამიანური რესურსები და შესაძლებლობების შექმნა.....	78
5.3.3.	სტრატეგიული ტურისტული პროდუქტის განვითარება.....	81
5.3.4.	მარკეტინგი და ინფორმაციის მიწოდება.....	82
5.3.5.	შემოსავლების მიღების შესაძლებლობები.....	84
5.3.6.	ვიზიტორების და სერვისის მართვა.....	85
5.3.7.	მონიტორინგი და უკუკავშირი.....	86
6.	დასკვნა.....	87
7.	საბაზისო ლიტერატურა და წყაროები.....	87
8.	დანართები.....	88

1. წინასიტყვაობა

წინამდებარე დოკუმენტი, ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგია ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიებისთვის, შემუშავდა პროექტის „ტრანსსასაზღვრო გაერთიანებული სამდივნოს - TJS- ის მესამე ფაზის ფარგლებში“, რომელიც ხორციელდება ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის (WWF) კავკასიის წარმომადგენლობის მიერ, გერმანიის ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების სამინისტროს (BMZ) და გერმანიის რეკონსტრუქციის საკრედიტო ბანკის (KfW) ფინანსური მხარდაჭერით.

პროექტის მთავარი მიზანია ეკორეგიონალური გეგმის შემდგომი განვითარება და მისი განხორციელების სტატუსის გაუმჯობესება სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში. ერთ-ერთი შედეგი კი არის „**დაცულ ტერიტორიებზე ეკოტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა და მათი ინტეგრირება ეკონომიკურად მომგებიან ტურისტულ პროდუქტში**“¹.

აღნიშნული სტრატეგიის შემუშავება მოხდა დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების თანამშრომლების აქტიური მონაწილეობით.

დოკუმენტის შემუშავების პროცესს უძღვებოდა დაქირავებული ექსპერტი ნატალია ბახტამე-ენგლენდერი, ტრანსსასაზღვრო გაერთიანებული სამდივნო (TJS)-ს ადგილობრივი კოორდინატორის ლალი თევზაძის ხელშეწყობით.

სამუშაო შეხვედრებსა და დოკუმენტის წინასწარი ვერსიების განხილვაში მონაწილეობდნენ:

სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტოდან:

- თომა დეკანოიძე, საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, დაცული ტერიტორიების სააგენტო, მოადგილე.
- ნატო სულთანაშვილი, დაგეგმვისა და განვითარების სამსახურის უფროსი, საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, დაცული ტერიტორიების სააგენტო.
- თამარ ხახიშვილი, საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, დაცული ტერიტორიების სააგენტო. პროექტების მართვისა და საერთაშორისო ურთიერთობის სამმართველოს უფროსი.
- ნათია ანდლულაძე, ტურიზმის სპეციალისტი. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, დაცული ტერიტორიების სააგენტო. ვიზიტორთა სპეციალისტი.
- თორნიკე ცირამუა :საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, დაცული ტერიტორიების სააგენტო
- მერაბ ფიროსმანიშვილი, ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები, დირექტორი.
- ნინო სეთურიძე. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები. ვიზიტორთა სპეციალისტი.
- ვაჟა ჩერქეზიშვილი. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები. უფროსი რეინჯერი

¹ „ბორჯომ-ხარაგაულის ტურიზმის სტრატეგია“ 2017 - ლელა ხარტიშვილი

„ტურიზმის განვითარების სტრატეგიის განვითარების დოკუმენტი“ - რიჩარდ დენმანი, ლელა ხარტიშვილი

- დალი თავდიდიშვილი. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები. ბიომრავალფეროვნების სპეციალისტი.
- ვაჟიკო ყოჩიაშვილი. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები. ქურციკების პოპულაციის აღდგენის პროგრამის კოორდინატორი.

აგრეთვე

- თამარ მაისურაძე, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია; ცენტრალური ტურისტული პროდუქტისა და მცირე ინფრასტრუქტურის განვითარების სამმართველოს უფროსი.
- თეა ბარბაქაძე, კავკასიის ბუნების ფონდი (CNF).
- ნატო რობიტაშვილის, საქართველოს ეკოტურიზმის ასოციაცია.
- მალხაზ მერაბიშვილი. დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის მერის მოადგილე
- ამირან კოდიაშვილი. ვაშლოვანის მეგობართა ასოციაცია.
- ნელი გობეჯიშვილი. არასამთავრობო ორგანიზაცია „ფიროსმანი“, თავმჯდომარე.
- ნანა ქართველიშვილი, ENPARD - PROCEED ბიზნესის დივერსიფიცირების ექსპერტი
- ნინო ბახუტაშვილი, შპს. „ფესვების“ წარმომადგენელი
- თეიმურაზ პოპიაშვილი - სახეობათა კონსერვაციის სამეცნიერო - კვლევითი ცენტრი.

2. შესავალი

2.1. წინაპირობა

საქართველოს დაცულ ტერიტორიებს რამდენადაც მნიშვნელოვანი როლი აკისრია ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციისა და აღდგენის საკითხებში, იმდენად მიმზიდველია ვიზიტორთა რეკრეაციისთვის.

ბოლო წლების განმავლობაში საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ საერთაშორისო დონორ ორგანიზაციებთან ერთად მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა დაცულ ტერიტორიაზე ინფრასტრუქტურისა და პროდუქტების/მომსახურებების განვითარების კუთხით ვიზიტორთა მოსაზიდად. ტურიზმი, როგორც დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის დამხმარე ინსტრუმენტი, საჭიროებს გონიერ მართვას გრძელვადიანი მდგრადობის მისაღწევად. ეკოტურიზმის განვითარება დაცულ ტერიტორიებზე სწორედ ფინანსური მდგრადობის მთავარი გარანტია.

სტრატეგიის დოკუმენტების საერთო ფორმატის და სახელმძღვანელო პრინციპების გასათვალისწინებლად TJS-ის პროგრამის ფარგლებში 2015 წელს² მომზადდა ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგიის სახელმძღვანელო დოკუმენტი (განახლდა 2017 წელს), რომელიც ეყრდნობა ევროპარკის ფედერაციის მიერ შემუშავებული ევროპული ქარტიის³ მოთხოვნებს და სახელმძღვანელო პრინციპებს. ეს სახელმძღვანელო წარმოადგენს წინამდებარე დოკუმენტის „ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა“ საფუძველს და ეხმარება ადმინისტრაციას ტურიზმის მდგრადი განვითარების მიზნების მიღწევაში. დოკუმენტი ითვალისწინებს ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის

² დაცულ ტერიტორიებზე ტურიზმის განვითარების დაგეგმვის და ტურიზმის მართვის სახელმძღვანელო.

ი.იანეცი. ლ.ხარტიშვილი. 2015 TJS II

³ <http://www.europarc.org/nature/european-charter-sustainable-tourism/>

არსებულ მენეჯმენტის გეგმას, დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მარკეტინგის სტრატეგიას, კახეთის რეგიონის განვითარების სტრატეგიას, საქართველოს ტურიზმის განვითარების სტრატეგიას. მასში გათვალისწინებულია ბატონ შ.შულაინის მიერ ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ეკოტურიზმის სტრატეგიული განვითარების მიზნით (კავკასიის ბუნების ფონდის მიერ დაფინანსებული) შემუშავებული რეკომენდაციები. წინამდებარე დოკუმენტში გათვალისწინებული ეკოტურიზმის განვითარების ამოცანები და ქმედებები აისახება ეროვნული პარკის მენეჯმენტის მომავალ გეგმაში (2019-2025) და გახდება მენეჯმენტის გეგმის ნაწილი.

წინამდებარე დოკუმენტის, ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგიის, მიზანს წარმოადგენს პრაქტიკაზე ორიენტირებული სახელმძღვანელო შემუშავება, რომელიც დაეხმარება ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციას ტურიზმის მდგრადი განვითარების მიზნების მიღწევაში.

2.2. სტრატეგიის მოკლე მიმოხილვა

საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის მონაცემებით 2018 წელს საქართველოში საერთაშორისო მოგზაურების რიცხვმა 8, 7 მილიონს მიაღწია, ხოლო ამათგან ტურისტული მიზნით 4,8 მლნ ვიზიტორი ეწვია ქვეყანას. რთულია იმის მტკიცება სპეციალური კვლევის გარეშე, თუ რამდენი იყო მათგან ეკოტურისტი, თუმცა ფაქტია, რომ საქართველო მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის 2017 წლის ანგარიშის მიხედვით ყველაზე სწრაფად მზარდ ტურიზმის დანიშნულების ადგილებში მეოთხე ადგილს იკავებს თითქმის 28 % ზრდით⁴. ტურისტული ნაკადების მკვეთრმა ზრდამ და ამასთანავე ბუნებრივი რესურსებისა და გარემოს კონსერვაციის საჭიროებამ განაპირობა ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგიის შემუშავების აუცილებლობა ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიებისთვის, რამეთუ უმართავი ტურისტული ნაკადები ბუნების კონსერვაციისთვის ისეთივე საფრთხის შემცველია, როგორც მართვის გეგმის მიხედვით იდენტიფიცირებული სხვა საფრთხეები.

აღნიშნული საფრთხის შესარბილებლად და თავიდან ასაცილებლად ვიზიტორთა მოზიდვის სტრატეგიისა და მართვისათვის საჭირო გახდა შესაბამისი დოკუმენტის შემუშავება.

საქართველოს დაცული ტერიტორიების პრიორიტეტს⁵ ტურიზმის მიმართულებით დაცულ ტერიტორიებზე რეკრეაციული პოტენციალის შექმნა და მდგრადი ტურიზმის განვითარება წარმოადგენს. **მდგრადი ტურიზმის განვითარების სახელმძღვანელო** დოკუმენტის შექმნის საფუძველს არსებული მიდგომა წარმოადგენდა, ვინაიდან იგი ითვალისწინებს **მდგრადი ტურიზმის განვითარების საერთაშორისო და რეგიონალურ სტანდარტებს** და სახელმძღვანელო პრინციპებს. მათ შორის **ბიომრავალფეროვნებისა და ტურიზმის განვითარების სახელმძღვანელო პრინციპებს**⁶, ბუნების კონსერვაციის საერთაშორისო კავშირის (IUCN) მიერ შემუშავებულ ახალ საუკეთესო პრაქტიკის სახელმძღვანელოს „**დაცულ ტერიტორიებზე ტურიზმის განვითარების და ვიზიტორთა მენეჯმენტი**“⁷; თუმცა ყველაზე მეტად ეყრდნობა **ევროპარკის ფედერაციის**⁸ მიერ შემუშავებული **ევროპული ქარტიის**⁹ მოთხოვნებს და სახელმძღვანელო პრინციპებს, რომელიც მდგომარეობს შემდეგში:

⁴ UNWTO Tourism Highlights 2018 Edition

⁵ საქართველოს დაცული ტერიტორიების სააგენტოს სტრატეგია 2017-2025

⁶ Tourism Supporting Biodiversity UNEP and CBD, 2015

⁷ https://iucn.oscar.ncsu.edu/mediawiki/images/3/3a/Sustainable_Tourism_BPG_Full_Review_Copy_for_WPC14_v2.pdf

⁸ ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკის ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა-ლელა ხარტიშვილი 2017

⁹ <http://www.europarc.org/nature/european-charter-sustainable-tourism/>

1. პრიორიტეტულია ანთროპოგენული და ბუნებრივი რესურსების კონსერვაცია;
2. გადაწყვეტია საკვანძო დაინტერესებულ პირთა აქტიური თანამონაწილეობა;
3. მნიშვნელოვანია ადგილობრივთა ცნობიერების ზრდა;
4. მნიშვნელოვანია ტურიზმის მდგრადი და ეფექტური დაგეგმარება;
5. აუცილებელია გაუმჯობესებისკენ მუდმივი სწრაფვა.

სტრატეგიის პირველი ნაწილი დაეთმო სიტუაციურ ანალიზს, რომელიც თავის მხრივ ეყრდნობოდა მეორეულ კვლევებს, საველე სამუშაოებსა და პირველად თვისობრივ კვლევებს როგორც მოთხოვნის ასევე მიწოდების უკეთ შესაფასებლად. სტრატეგიის ამ ნაწილში დეტალურად არის შეფასებული ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები ტურიზმის ღირებულებათა ჯაჭვის მიხედვით, ღირსშესანიშნეობების ინვენტარიზაცია, ტურიზმის მომსახურების მომწოდებელთა შეფასება, დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციული რესურსის შეფასება, არსებული ინფრასტრუქტურის შეფასება, მოთხოვნის ანალიზისა და SWOT ანალიზის მეთოდი საფუძვლად უდევს ეკოტურიზმის სტრატეგიის ხედვის ჩამოყალიბებასა და სტრატეგიული მიზნების განსაზღვრას.

დოკუმენტის მეორე ნაწილი დეტალურად განიხილავს ათწლიანი ხედვის შესაბამისი განვითარების გეგმას: სტრატეგიულ მიზნებს, ამოცანებსა და კონკრეტულ ქმედებებს. რომელთა განხორციელების ვადები და თანმიმდევრობა ცალკე დანართის 1-ის სახით წარმოდგენილი სამოქმედო გეგმაში არის ასახული. საბოლოოდ ათწლიანი სტრატეგიული ხედვის საფუძველზე კონკრეტული ექვსწლიანი სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა შემუშავდა.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, სტრატეგია სრულ შესაბამისობაში მოდის საქართველოს ტურიზმის ეროვნულ სტრატეგიასთან 2025, კახეთის რეგიონის განვითარების სტრატეგიასთან 2014-2021, დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის ადგილობრივი განვითარების სტრატეგიასთან და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მართვის გეგმასთან.

აღნიშნული დოკუმენტის შექმნა შემდეგ მიზნებს ემსახურება:

- არსებული ბუნებრივი და ანთროპოგენული რესურსების ინტეგრირება ეკოტურისტულ პროდუქტში დაცული ტერიტორიებისა და ადგილობრივი თემისთვის ეკონომიკური დოვლათის შესაქმნელად;
- სტრატეგიული მიმართულებების განსაზღვრა და მათი განვითარებისა და მართვის მოდელის შემუშავება, რომლის ინტეგრირებაც უნდა მოხდეს მომავალ მართვის გეგმაში.

სტრატეგიის ძირითადი მიდგომები:

ეკოტურიზმის სტრატეგიის განვითარების ძირითადი მიდგომები ეფუძნება ევროპარკების ფედერაციის მიერ შემუშავებულ ქარტიაში ხაზგასმულ პრინციპებს, კერძოდ:

- გეგმარების სტადიიდან თანამონაწილეობრივ პრინციპს, კერძოდ ძირითად დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობას სამუშაოს ყველა ეტაპზე და გადაწყვეტილების პროცესის ერთობლივ მართვას;
- არსებული ადამიანური რესურსის, როგორც კერძო ასევე საჯარო სექტორის ობიექტურ შეფასებასა და ცოდნის/ცნობიერების ამაღლების გზით მათი ეფექტურ ინტეგრაციას დივერსიფიცირებული და ხარისხიანი პროდუქტის გასავითარებლად;
- ვიზიტორთა მოზიდვასა და მართვას;

- სტრატეგიული მიმართულებების განხორციელების ეტაპობრივი მონიტორინგსა და საჭიროების შემთხვევაში დაგეგმილი პროცესის რეალობასთან ადაპტაციას.

2.3. ტურიზმის განვითარების გეგმის შექმნის პროცესი და მეთოდოლოგია

არსებული დოკუმენტის შემუშავების წინაპირობად შეიძლება ჩაითვალოს უკვე არსებული ზემოთხსენებული დოკუმენტი, TJS III ფაზის დასაწყისში შემუშავებული სახელმძღვანელო დოკუმენტი და ლ. ხარტიშვილის მიერ უკვე აპრობირებული სტრატეგიული დოკუმენტის შექმნის მეთოდოლოგია როგორც ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკისთვის, ასევე ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიებისთვის.

სამუშაო პროცესი მიმდინარეობდა სამ ძირითად ეტაპად, სამუშაო გუნდის აქტიური მონაწილეობით თითოეულ ეტაპზე:

- საწყისი ფაზა
- პირველადი შეფასების ფაზა
- საბოლოო, სტრატეგიის განვითარებისა და მართვის გეგმის შექმნის ფაზა

თითოეული ფაზის შედეგების შეთანხმება და განხილვა მოხდა სამუშაო ჯგუფის მიერ, აგრეთვე სამივე ფაზაში შემუშავებული დოკუმენტი მათ მიერ იქნა განხილული.

საწყისი ფაზა მოიცავდა სამუშაო ჯგუფის იდენტიფიცირებასა და პირველ სამუშაო შეხვედრას, ტურიზმის ღირებულებათა ჯაჭვის შეფასებას, მეორეულ კვლევას, ტურისტული სააგენტოების გამოკითხვას, ადგილობრივი ტურისტული მომსახურების მომწოდებლების საჭიროებების ანალიზს, ბუნებრივი და კულტურული ფენომენების აღწერასა და არსებული ინფრასტრუქტურის შეფასებას. საწყისი ფაზა დასრულდა მეორე სამუშაო შეხვედრაზე 2018 წლის 15 აგვისტოს, სადაც შეხვედრის მონაწილეებს წარედგინათ ინფორმაცია ეროვნულ პარკში ტურიზმის განვითარების სფეროში არსებული ძირითადი გამოწვევებისა და პრობლემების შესახებ.

შეხვედრაზე სამუშაო ჯგუფმა განიხილა არსებული მდგომარეობა და შეთანხმდა SWOT ანალიზზე. სამუშაო შეხვედრაზე მოხდა აგრეთვე ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგიული მიმართულებების, გრძელვადიანი ხედვასა და კონკრეტულ მიზნებზე ჩამოყალიბება. აგრეთვე განისაზღვრა ახალი შესაძლებლობები და მიმართულებები, რომელთა განვითარებაც შეიძლება მომავალში აღნიშნული მიზნების მისაღწევად.

პროექტის ბოლო ეტაპზე, კერძოდ ოქტომბერში სამუშაო ჯგუფმა საბოლოოდ შეაჯერა სტრატეგიული მიმართულებებზე დაყრდნობით ის საჭირო ამოცანები და აქტივობები, რომლებიც უნდა განხორციელდეს შემდგომი ექვსი წლის განმავლობაში.

2.3.1. პროექტის ბენეფიციარების შერჩევის მეთოდოლოგია

პროექტის მოსარგებლებად მოხდა ვდტ-ს და ტურიზმის ეროვნულ ადმინისტრაციის ბაზაში რეგისტრირებული ტურისტული პროდუქტის/მომსახურებების მომწოდებლების განხილვა. ასევე განიხილა სამთავრობო ინიციატივის „აწარმოე საქართველოს“ კომპონენტის „მიკრო და მცირე მეწარმეობის ხელშეწყობის პროგრამის“ აპლიკანტები, რომელთაც დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში ტურიზმის ან მომიჯნავე დარგების მიმართულებით წარადგინეს ბიზნეს იდეები. საკვლევი ამონაკრების დადგენის მიზნით განხორციელდა სატელეფონო გამოკითხვა, რის საფუძველზეც გამოიკვეთა რესპონდენტთა პროექტში ჩართულობის მზაობა, შედეგად დაიგეგმა მათი ადგილზე გამოკითხვა და შეფასება.

საინტერესოა რესპონდენტთა მხრიდან დასახელებული ის მიზეზები და გარემოებები, რის გამოც მათ უარი განაცხადეს მიმდინარე პროექტში მონაწილეობაზე, კერძოდ:

- რესპონდენტს დროებით შეწყვეტილი აქვს საწარმოო საქმიანობა;

- რესპონდენტი დაინტერესებულია მხოლოდ ფინანსური და არა ტექნიკური დახმარებით. ობიექტების ადგილზე შეფასების პროცესი მოიცავდა ორ კომპონენტს:
- პირდაპირ ინტერვიუს მეწარმესთან მისი საწარმოს ტიპისთვის სპეციალურად შემუშავებული კითხვარის მეშვეობით;
- საწარმოს ტიპიდან გამომდინარე შექმნილი შეფასების ცხრილის მეშვეობით. კითხვარის მეშვეობით გამოვლინდა მოსარგებლეს მხრიდან დანახული საჭიროებები, ხოლო შეფასების ცხრილით დადგინდა სუსტი მხარეები. ამ ორი მონაცემის ანალიზი საფუძვლად დაედო არსებული ტურისტული მომსახურების მომწოდებლების სიტუაციურ ანალიზს.

2.3.2. საველე სამუშაოების დროს გამოყენებული მეთოდოლოგია ტურისტული პოტენციალის აღწერის მიზნით

ტურისტული ფენომენების აღწერისას გამოყენებული იქნა საქართველოს ეკოტურიზმის ასოციაციის მიერ შემუშავებული ბუნებისა და კულტურული ძეგლების აღწერისა და შეფასების მეთოდოლოგია, რაც გულისხმობდა არამარტო ტურისტული ფენომენების მეორეული კვლევის შედეგად მოპოვებულ აღწერას, არამედ მათ რუკაზე დატანას და ადგილზე შეფასებას შემდეგი კრიტერიუმების მიხედვით:

- მანძილი უახლოესი მნიშვნელოვანი დასახლებული პუნქტიდან
- გეოგრაფიული მდებარეობა
- მიღწევადობა
- სასმელი/ტექნიკური წყლის არსებობა
- სანიტარული კვანძი ობიექტის სიახლოვეს
- ფიჭური ქსელის დაფარვის ზონა
- უსაფრთხოება
- ობიექტთან არსებული ინფრასტრუქტურა და სერვისი
- მდგომარეობა (ავარიული, განახლებული, რესტავრირებული და ა.შ.)
- პასუხისმგებელი პიროვნება/უწყება
- უახლოესი ღამისთვის ადგილი

შეფასება: 1 – ღირს შეჩერება 2 – ღირს დათვალიერება; 3 – ღირს, რომ ცალკე შეიქმნას ტური.

საველე სამუშაოებმა მოიცვა არა მხოლოდ უკვე არსებული სტატუსის მატარებელი ტერიტორიები და მათი მოსაზღვრე თემი, მუნიციპალიტეტის ფარგლებში მდებარე ძეგლები.

2.3.3. ტურიზმის ღირებულებათა ჯაჭვის შეფასების მეთოდოლოგია

ღირებულებათა ჯაჭვის შეფასებისათვის ინფორმაციის მოპოვება მოხდა საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის ბაზაში დარეგისტრირებული შემომყვანი და შემომყვან-გამყვანი ტუროპერატორების გამოკითხვის, საველე სამუშაოების, აგრეთვე სხვა პროექტებისა და ორგანიზაციების მიერ შექმნილი დოკუმენტების შესწავლის გზით. კონკრეტულად:

მეორეული კვლევის ჩატარება - ოფიციალური დოკუმენტაციის, მათ შორის დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის განვითარების სტრატეგია, საქართველოს ტურიზმისა და ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიები, კახეთის ტურიზმის განვითარების სტრატეგია და აგრეთვე სხვადასხვა ანგარიშის შესწავლა და ანალიზი;

ინფორმაციის გამოთხოვა შესაბამისი ორგანოებიდან - საჭირო მასალის გამოთხოვა და მოგროვება განხორციელდა შემდეგი უწყებებიდან და ორგანიზაციებიდან: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია, ადგილობრივი თვითმმართველობები, დონორი ორგანიზაციები, პროფესიული გაერთიანებები და სხვა ტურისტული ღირებულებათა ჯაჭვის ანალიზი განხორციელდა დედოფლისწყაროს ტურისტული პროდუქტის მომწოდებელი მცირე და საშუალო მეწარმეთა შესაძლებლობების გაძლიერების

კონტექსტში, შესაბამისად, აღნიშნული თავიც ამ საკვლევი ჯგუფის ჭრილში გაანალიზებულ შედეგებს წარმოადგენს.

3. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორია და მისი დამხმარე ზონა

3.1. ზოგადი დახასიათება

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები თავისი ეკოსისტემებითა და გეოგრაფიული ფორმაციებით საქართველოში ერთ-ერთ უნიკალურ რეგიონს წარმოადგენს, კერძოდ ეს არის ერთადერთი ტერიტორია ქვეყანაში სადაც არიდული ნათელი ტყეები და ნახევრად უდაბნოს სტეპები ერთიან სისტემას ერთიან ლანდშაფტურ სისტემას ქმნიან.

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები მდებარეობს საქართველოს სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში, დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში, ივრის ზეგანზე. ზღვის დონიდან 100-900 მ-ის სიმაღლეზე. ვდტ-ს მთლიანი ფართობი შეადგენს 35,067.53ა-ს.¹⁰

ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებში გაერთიანებულია სამი სხვადასხვა ტიპის ტერიტორია, რომელთა მართვა ევალება დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას, რომელიც მდებარეობს ქალაქ დედოფლისწყაროში და აერთიანებს ადმინისტრაციულ შენობას, ვიზიტორთა ცენტრსა და მცირე სასტუმროს. ვდტ-ში შემავალი ტერიტორიებია:

- ვაშლოვანის სახელმწიფო ნაკრძალი (IUCN I) - 10,1433ა; შექმნის მიზეზი - ნათელი ტყე: ღვია(*Juniperus sabina*) და საკმლის ხე (ლათ. *Pistacia mutica*, *Pistacia atlantica*), ასევე უნიკალური ფაუნა, კერძოდ ქვეწარმავლები.
- ვაშლოვანის ეროვნულ პარკი (IUCN II) - 24,6103ა; შექმნის მიზეზი - არიდული ეკოსისტემებისა და ცხოველების იშვიათი სახეობების შენარჩუნება და აღდგენა
- ალაზნის ჭალის ბუნების ძეგლი (IUCN III) - 204.43ა; შექმნის მიზეზი - ლემამბოიანი ჭალის ტყე და კაკლის ბუნებრივი გარემო
- ტახტი-თეფას ბუნების ძეგლი (IUCN III) - 9.73ა; შექმნის მიზეზი- ტალახის კრატერები.
- არწივის ხეობის ბუნების ძეგლი (IUCN III) - 100.43ა. შექმნის მიზეზია - კახეთის მაჩიტას (*Campanula kachetica*), წიწვიანი ბუჩქი ტუია (*Biota orientalis*), კირქვის მასივები და სამოცამდე იშვიათი ფრინველის საბინადრო ტერიტორია.

არსებული ეკოსისტემისა და ბიომრავალფეროვნების დაცვის აუცილებლობა 2003 წელს დადგა, როდესაც ვაშლოვანის ეროვნული პარკი შეიქმნა, რაც განაპირობა ვაშლოვანის ნაკრძალის გარშემო არსებული ნაკლებად სახეშეცვლილი ეკოსისტემების განადგურების საშიშროებამ.

დაცული ტერიტორიის მთავარი ფასეულობებია: ნახევრად უდაბნოს ლანდშაფტი, ფრინველთა მრავალფეროვნება, მცენარეთა მრავალფეროვნება, რეპტილიების მრავალფეროვნება, ძუძუმწოვრების მრავალფეროვნება, ფსევდო კარსტები / „ბედლენდები“, პალეო ფაუნა და ფლორა, ნამარხები.

ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიების დაარსების მიზნებია:¹¹

¹⁰ ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტ გეგმა

¹¹ ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტ გეგმა

ა) ვაშლოვანის ნაკრძალი: ბუნების, ბუნებრივი პროცესების და გენეტიკური რესურსების დინამიურ და ხელუხლებელ მდგომარეობაში შენარჩუნებისა და მონიტორინგის, სამეცნიერო -კვლევითი და საგანმანათლებლო საქმიანობის განხორციელების მიზნით.

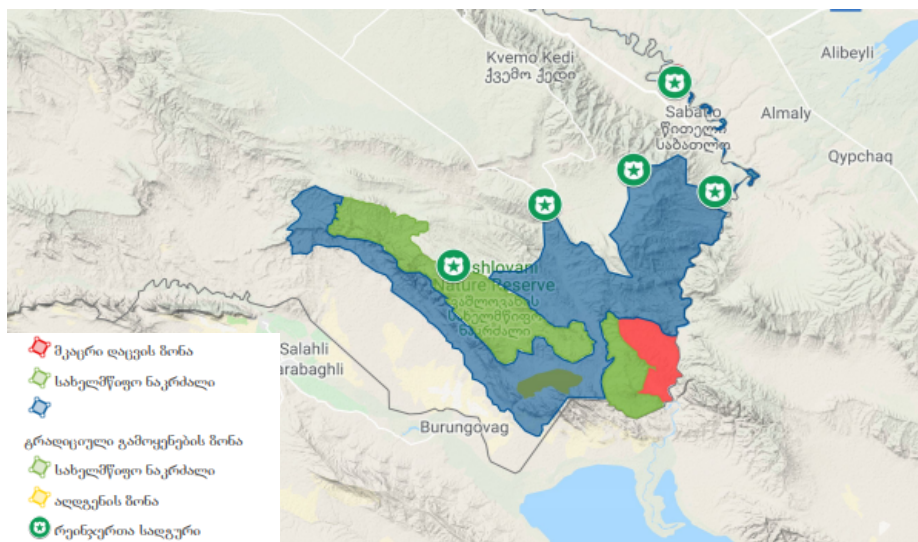
ბ) ვაშლოვანის ეროვნული პარკი: ეროვნული პარკი იქმნება ეროვნული და საერთაშორისო მნიშვნელობის, შედარებით დიდი და ბუნებრივი მშვენიერებით გამორჩეული ეკოსისტემების დასაცავად, სასიცოცხლო და რეკრეაციული საქმიანობისათვის;

გ) ალაზნის ჭალის, ტახტი-თეფას და არწივის ხეობის ბუნების ძეგლები: ეროვნული მნიშვნელობის, შედარებით მცირე, უნიკალური ბუნებრივი ტერიტორიებისა და იშვიათი ბუნებრივი და ბუნებრივ-კულტურული წარმონაქმნების დასაცავად.

ამჟამად ეროვნული პარკი მოიცავს შემდეგ ზონებს (იხ. რუკა 01):

- მკაცრი დაცვის ზონა - წითელი
- ტრადიციული გამოყენების ზონა - ლურჯი
- აღდგენის ზონა - ყვითელი
- სახელმწიფო ნაკრძალი- მწვანე
- ადმინისტრაციული ზონა - რეინჯერთა სადგურების განთავსების ადგილები

რუკა 01. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ზონირება

მიღწევადობა. ეროვნული პარკის ადმინისტრაციული და ვიზიტორთა ცენტრი ქ. დედოფლისწყაროში მდებარეობს, თბილისიდან 130 კმ-ის დაშორებით. ვიზიტორთა ცენტრამდე ჩასვლა თბილისიდან შესაძლებელია საზოგადოებრივი ტრანსპორტით (ერთი მიმართულებით გზას სჭირდება 2 საათი). ისნის მეტროსადგურიდან დედოფლისწყაროს მიმართულებით რეგულარულად ფუნქციონირებენ სამარშუტე ტაქსები. ქ. დედოფლისწყაროდან ვდტ-მდე მანძილი 80 კმ-ია (2-3 საათი გზის მდგომარეობიდან გამომდინარე). აღნიშნულიდან გამომდინარე ერთდღიანი ტურის დაგეგმვა თბილისიდან ვაშლოვანის ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე არ არის რეკომენდებულია.

ვდტ-ის მთლიანი ფართობის ძირითად ნაწილზე, განსაკუთრებით ვაშლოვანის ეროვნული პარკისა და ბუნების ძეგლის ტახტი-თეფას ტერიტორიაზე მიზანშეწონილი არ არის მსუბუქი ავტომობილითა და დიდი ზომის ტრანსპორტით, მაგალითად ტურისტული ავტობუსით გადაადგილება. რთული რელიეფისა და აგრეთვე გზის საფარის გამო საჭიროა ორ-ხიდიანი მანქანებით გადაადგილება. მისადგომობა განსაკუთრებით რთულდება ძლიერი წვიმების დროს.

რაც შეეხება არწივის ხეობასა და მასში შემავალ ხორნაბუჯის ციხის მიმართულებას აღნიშნულ ტერიტორიებამდე მისვლა შესაძლებელია თითქმის ნებისმიერ ამინდსა და სეზონზე, რეკომენდებულია როგორც მაღალი გამავლობის მანქანა, გარკვეულ მონაკვეთამდე ასევე დაბალი გამავლობის მსუბუქი ავტომობილები.

ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებზე მართვის გეგმის შესაბამისად 2013 – 2019 დაშვებულია ყველა IUCN - ის შესაბამისი კატეგორიით გათვალისწინებული საქმიანობები. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებზე 2015 წლის მონაცემებით 13808 ¹² ზამთრის სამოვარია. ტრადიციულად აღნიშნული სამოვრები, კერძოდ სტეპები და ნახევრადუდაბნოები ასწლეულები თუში თემის მიერ გამოიყენებოდა. 2015 წელს სახეობათა კონსერვაციის ცენტრის - ნაკრესის მიერ ევროკავშირისა და გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) მიერ უზრუნველყოფილი ფინანსური მხარდაჭერით შემუშავდა ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების სამოვრების მენეჯმენტის გეგმა, რომელიც თუში მეცხვარეების მომსახურების ტურიზმში ინტეგრაციის რეკომენდაციასაც მოიცავს.

ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებს 2015 წელს 5 წლის ვადით ევროპული დიპლომი გადაეცა. დიპლომის მინიჭების გადაწყვეტილება ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის დადგენილებით დამტკიცდა. ვდტ. ევროპული დიპლომის კანდიდატად დაცული ტერიტორიების სააგენტომ 2014 წელს წარადგინა. წარდგინების მიზეზი „სამაგალითო მენეჯმენტის, ბუნების კონსერვაციის თვალსაზრისით წარმატებული და ევროპული მასშტაბის მნიშვნელობის მქონე ბიოლოგიური და გეოლოგიური ობიექტი“¹³. დიპლომის მინიჭებამ დაცულ ტერიტორიებს საერთაშორისო აღიარება მოაპოვებინა არამარტო კონსერვაციის სფეროში, არამედ უფრო მეტი ღირებულება შესძინა აღნიშნულ დაცულ ტერიტორიებს საერთაშორისო ტურისტულ ბაზარზე.

¹² ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების სამოვრების მენეჯმენტის გეგმა 2015 წელი.

¹³ www.apa.gov.ge/news/29092015

3.2 ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მიმდებარე თემების სოციალურ - ეკონომიკური მიმოხილვა

ვინაიდან ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიები საქართველოს უკიდურეს სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში მდებარეობს ესაზღვრება მხოლოდ დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტი - ქალაქი დედოფლისწყარო და 13 ტერიტორიული ერთეულით. გამოწვევის წამოადგენს ვდტ-ს მოსაზღვრე სოფელი კასრისწყალი, რომელიც ამჟამად ახმეტის მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციულ შემადგენლობაში შედის.

ქვემოთ წარმოდგენილია ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიის დამხმარე ზონის დასახლებული პუნქტები, მოსახლეობა და მათი ძირითადი საქმიანობა.

ცხრილი 1: მიმდებარე დასახლებული პუნქტები და ძირითადი საქმიანობები

№	დასახლებული პუნქტები მიმდებარე ზონაში	მოსახლეობი ს რაოდენობა	ძირითადი საქმიანობა	მათ შორის რამდენია დაცულ ტერიტორიასთან დაკავშირებული საქმიანობით (ტურიზმი, სამოვრები და სხვ.)
დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტი				
1	ქ.დედოფლისწყარო		ტურიზმი, ვაჭრობა, მემცენარეობა, მეფრინველეობა, მესაქონლეობა, მეფუტკრეობა,	ტურიზმი, მეფუტკრეობა
2	სოფელი არბოშიკი	1138	მესაქონლეობა, მემცენარეობა	
3	სოფელი ხორნაბუჯი	2095	ტურიზმი, მესაქონლეობა, მემცენარეობა, მევენახეობა	ტურიზმი
4	სოფელი გამარჯვება	1010	მესაქონლეობა, მემცენარეობა	
5	სოფელი არხილოსკალო	980	მესაქონლეობა, მემცენარეობა, მეფრინველეობა, მევენახეობა	
6	სოფელი ზემო ქედი	1826	მესაქონლეობა, მემცენარეობა	
7	სოფელი ქვემო ქედი	1153	მესაქონლეობა, მემცენარეობა	
8	სოფელი ოზაანი	833	მესაქონლეობა, მემცენარეობა	
9	სოფელი ზემო მაჩხაანი	1826	მესაქონლეობა, მემცენარეობა	
10	სოფელი სამრეკლო	1786	მესაქონლეობა, მემცენარეობა	ტურიზმი

11	სოფელი ფიროსმანი	569	მესაქონლეობა, მემცენარეობა	
12	სოფელი მირზაანი	433	მესაქონლეობა, მემცენარეობა	ტურიზმი
13	სოფელი სამთაწყარო	1037	მესაქონლეობა, მემცენარეობა	
14	სოფელი საბათლო	391	მესაქონლეობა, მემცენარეობა	რესურსით სარგებლობა (მერქანი)
ახმეტის მუნიციპალიტეტი				
15	სოფელი კასრისწყალი	214	მესაქონლეობა	ტურიზმი, რესურსით სარგებლობა (ძოვება)

2018 წლის პირველი იანვრის მდგომარეობით, დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის მოსახლეობა შეადგენს 21 100 კაცს. მოსახლეობის ერთი მესამედი, ანუ თითქმის 6,000 ადამიანი, ცხოვრობს ქალაქ დედოფლისწყაროში, დანარჩენი წარმოდგენილია 13 თემში.¹⁴ (მოსახლეობის რაოდენობა თემებში 2014 წლის აღწერის მონაცემებით არის წარმოდგენილი).

ეთნიკური უმცირესობებს ძირითადად რუსები, აზერბაიჯანელები და სომხები შეადგენენ (მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის 11%). მუნიციპალიტეტში ასევე ცხოვრობენ ეკო-მიგრანტები აჭარიდან, თუშეთიდან, ხევსურეთიდან და ფშავიდან. აღსანიშნავია, რომ დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის ერთ-ერთი ყველაზე შორს მდებარე სოფელი (სოფ. კასრისწყალი) ადმინისტრაციულად განეკუთვნება ახმეტის მუნიციპალიტეტს საქონლის გადასარეკი ტრადიციული მარშრუტების გამო, რომლებიც კავკასიის ალპურ ზაფხულის სამოვრებს (ახმეტა) აკავშირებს ზამთრის შირაქის ველის სამოვრებთან (დედოფლისწყარო). სოფელი კასრისწყალის ქართული მოსახლეობა წარმოშობით თუშეთიდანაა.

დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის ეკონომიკის წამყვანი დარგია სოფლის მეურნეობა. კერძოდ, მემინდვრეობა და მეცხოველეობა. სახნავი მიწის ფართობი 181.690 ჰა-ს შეადგენს. მემინდვრეობიდან განსაკუთრებით განვითარებულია მარცვლეული კულტურების (ხორბალი, შვრია და ქერი), მზესუმზირისა და სიმინდის წარმოება/გადამუშავება. მიწის მხოლოდ 1.500 ჰექტარია დათმობილი ვენახებისთვის. საზამთროს ბაღები გაშენებული აქვთ სოფელ საბათლოში. მეცხოველეობიდან განვითარებულია მსხვილფეხა პირუტყვის მოშენება და რძის გადამამუშავება. მცირე საწარმოებია: რძის გადამამუშავებელი მცირე ქარხნები, ზეთის სახდელები და წისქვილები.

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების დიდი ნაწილი ბუნებრივი სამოვრებისგან შედგება, რომლითაც ძირითადად სარგებლობენ მომთაბარე თუში მეცხვარეები, მეჯოგეები და მწყემსები, ასევე ახმეტისა და დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტების მოსახლეობა. მომთაბარე მეცხვარეობა ტრადიციული საქმიანობაა, რომლებსაც შემოდგომასა და ზამთარში სულ 45 ფერმა (31 ფერმა ტრადიციული გამოყენების ზონაში) იყენებს და მათ დაახლოებით 22 000 ცხვარი, 160 ცხენი, 1000 ძროხა ჰყავთ ჯამში.

¹⁴ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

ყოველწლიურად, გაზაფხულიდან მეცხვარეები კავკასიის (თუშეთის) საზაფხულო სამოვრებზე გადადიან. ფერმების შენობების უმეტესობა პრივატიზებულია. გაყიდვისთვის წარმოდებული ძირითადი პროდუქტია: გუდის ყველი, ხორცი, თეძა და მატყლი (შალი), ამჟამად ქვეყანასა და რეგიონში საბაზრო მოთხოვნილება გუდის ყველზე საკმაოდ მაღალია. ფართო მასშტაბით თეძისა და მატყლის (შალის) გაყიდვა დამოკიდებულია ქვეყანასა და რეგიონში შესაბამისი წარმოების ამუშავებაზე. თუშები მცირე რაოდენობით თეძას და მატყლს იყენებენ ტრადიციული ხელნაკეთობების (ხალიჩები, წინდები, ჩანთები, მოსახვევები, თავსაბურავები, ფაჩუჩები) და სხვა საოჯახო საჭიროებებისათვის.

მომთაბარე მწყემსები (თუშები) მისდევენ ცხენების მოშენებას, გაყიდვას ან გაქირავებას. ვაშლოვანის ეროვნულ პარკში (მდინარე ალაზანზე) მდებარეობს ერთი ფერმა, რომელიც 160 ცხენს ფლობს. პარკის მომიჯნავე ტერიტორიაზე ამავე ზომის კიდევ ორი ფერმაა.

მეთევზეები თევზის ჭერისთვის აქტიურად იყენებენ მდინარე ალაზანს, სადაც ნებადართულია სპორტული და სამოყვარულო თევზაობა პირადი მოხმარებისთვის.

მუნიციპალიტეტის დამატებითი ღირებულების პროდუქტში უდიდესი წვლილი შეაქვს კირქვის მოპოვების მრეწველობას (57%), რასაც მოჰყვება სოფლის მეურნეობა (14%), ვაჭრობა (10%), მომსახურება (8%) და მშენებლობა (5%). დარჩენილი 6% მოდის ჯანდაცვაზე, განათლებაზე, ნავთობმოპოვების მრეწველობაზე (მირზაანში და შირაქში) და ა.შ.¹⁵

ტურისტული პროდუქტების/მომსახურებების განვითარება მუნიციპალიტეტში უკავშირდება ეროვნული პარკის შექმნას. თუმცა არასაკმარისი ინფრატრუქტურა (საზოგადოებრივი ტუალეტები, გზები სოფლებში), სერვისების ნაკლებობა აფერხებს ტურისტების რიცხვის ზრდას მუნიციპალიტეტში. ამჟამად ფიქსირდება 10-მდე განთავსებისა და 6 კვების ობიექტი, ერთი ღვინის მარანი. ასევე ტრადიციული რეწვის ოსტატები, გიდები და გაქირავების სერვისები (მაღალი გამავლობის მანქანების, ცხენების).

4. დაცული ტერიტორიის სიტუაციური ანალიზი

4.1. მენეჯმენტი და ადმინისტრაცია

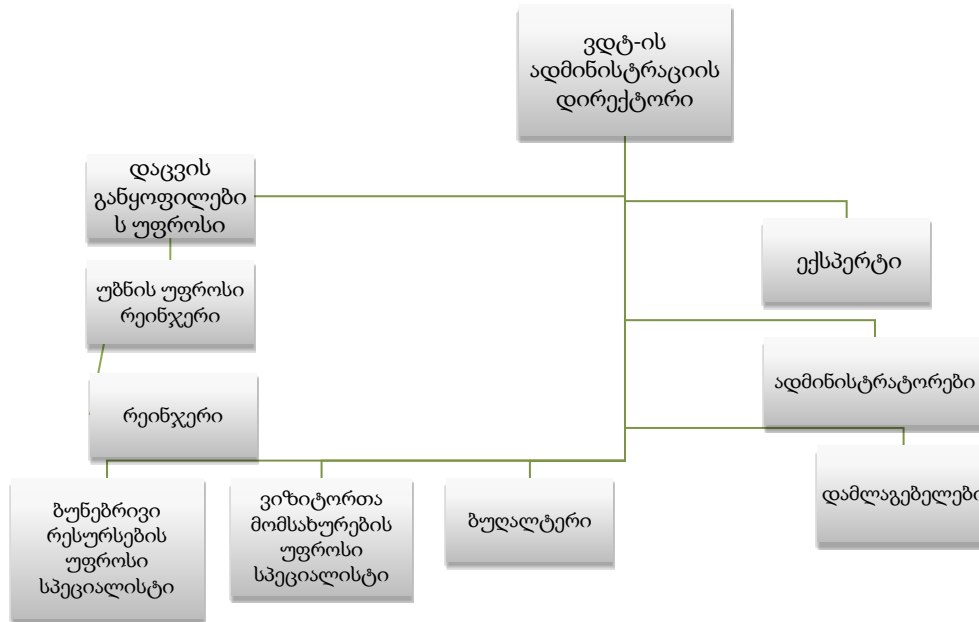
4.1.1. მართვის სისტემა და ადამიანური რესურსები

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ადმინისტრაციული ერთეულია. ადმინისტრაციული შენობა და ვიზიტორთა ცენტრი მდებარეობს ქ. დედოფლისწყაროში (ბარათაშვილის ქ. 5). ტურისტებისთვის ეროვნულ პარკში შესასვლელი საფასურის გადახდა შესაძლებელია მხოლოდ ვიზიტორთა ცენტრში. თუმცა უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ ტურისტების სავარაუდო აღრიცხვა შესაძლებელია დაცული ტერიტორიების ხუთივე შესასვლელში, სადაც მდებარეობს ასევე რეინჯერების საგუშაგო ქოხი.

ვდტ-ის ადმინისტრაციაში დასაქმებულია 40 თანამშრომელი. მათ შორის 36 არის შტატში: 1 ადმინისტრაციის დირექტორი, 1 დაცვის განყოფილების უფროსი, 2 უბნის უფროსი რეინჯერი, 27 რეინჯერი, 1 ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტი, 1 ვიზიტორთა მომსახურების სპეციალისტი, 1

¹⁵ დედოფლისწყაროს ადგილობრივი განვითარების სტრატეგია.

ბუღალტერი, ხოლო 6 თანამშრომელი - ერთი ექსპერტი, 3 ადმინისტრატორი და 2 დამლაგებელი (იხ. სქემა 1).

სქემა 1. ვდტ-ის ორგანიზაციული სტრუქტურა

ტურისტებს ადმინისტრაციაში ემსახურებათ ვიზიტორთა მართვის სპეციალისტი, რომელსაც შვებულებისა და დასვენების დღეებში ანაცვლებს ბიომრავალფეროვნების სპეციალისტი. სამუშაო პროცესში დამატებითი ვალდებულებების თავიდან აცილების მიზნით და ვიზიტორთა გაზრდილი ნაკადის მართვის გასამარტივებლად ვლინდება შემდეგი მიმართულებით კადრების დამატების საჭიროება: დამატებითი ვიზიტორთა სპეციალისტი, რომელიც ასევე მარკეტინგის ფუნქციებს შეითავსებს და ინტერპრეტაციის სპეციალისტი, რომელიც დაკავებული იქნება ტურისტული პროდუქტის განვითარების მიმართულებით. საჭიროებას წარმოადგენს ასევე არსებულ პოზიციებზე სამუშაოს აღწერილობის დეტალიზაცია და ტრენინგების უზრუნველყოფა.

ამჟამად ადმინისტრაცია თანამშრომლობს ადგილობრივ გიდებთან და მძღოლებთან (3 გიდი, 4 მძღოლი). კერძოდ, ვიზიტორთა მოთხოვნის საფუძველზე აკავშირებს პოტენციურ მომხმარებელს ადგილობრივი სერვისის მიმწოდებელთან. თუმცა ტუროპერტორთა კვლევის თანახმად, ერთ-ერთ მთავარ პრობლემად ვდტ-თან მიმართებაში სახელდება გიდების ნაკლებობა. ვინაიდან დაცული ტერიტორიების უნიკალურობა სპეციფიკურ ცოდნას მოითხოვს, ზოგადი პროფილის გიდები აღნიშნულ ტერიტორიაზე ვერ უზრუნველყოფენ ინტერპრეტაციის იმ ხარისხს, რომელიც საჭიროა.

მზარდი მოთხოვნიდან და არსებული რეალობიდან გამომდინარე ოპტიმალურ გზას გარდამავალ პერიოდში გიდი-რეინჯერის მოდელის შემუშავება წარმოადგენს. კერძოდ, რეინჯერებს, რომელთაც არ უწევთ მორიგეობა ვდტ-ზე, უცხო ენების ცოდნის, სურვილისა და დამატებითი ანაზღაურების მიღების შესაძლებლობის შემთხვევაში გიდის მომსახურების გაწევა შეეძლებათ. აღნიშნული მოდელის დანერგვა საჭიროებს რეინჯერების გადამზადებას ინტერპრეტაციის მეთოდების შესახებ ცოდნის გაღრმავებისა და უნარ-ჩვევების გაძლიერების მიზნით.

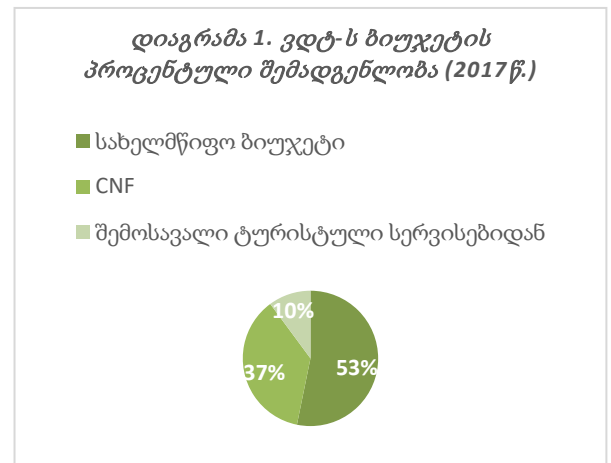
ვდტ-ის ადმინისტრაცია კადრების მუდმივ დენადობას განიცდის. აღნიშნული პრობლემის მთავარ მიზეზს დაბალი ხელფასი წარმოადგენს, რასაც რეინჯერების შემთხვევაში თან ახლავს რთული სამუშაო პირობები და უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული მაღალი რისკები. ადმინისტრაციის

მნიშვნელოვან ამოცანას უნდა წარმოადგენდეს მოტივაციის სისტემის დანერგვა, რაც არსებული კადრების კარიერული განვითარებისა და ფინანსური სარგებლის გაზრდის შესაძლებლობებს შექმნის. ადამიანური რესურსების შეფასებისა და წახალისების სისტემის დანერგვა ხელს შეუწყობს კადრების დენადობის შემცირებასა და გაზრდის შრომის ნაყოფიერებას სამუშაო პოზიციებზე. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას დაეხმარება ასევე მოხალისეთა პროგრამის შეუშავება იდეების გენერირების, სამუშაოს შესრულებისა და ფინანსური რესურსების დაზოგვის კუთხით. მაგ. მოხალისეების დახმარება შესაძლებელია ბილიკების მოწყობაში, ინფრასტრუქტურის მოწესრიგებაში. ასევე დიდი კომპანიებისთვის სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარების მიზნით ღონისძიებების ორგანიზების შეთავაზება და სხვა.

4.1.2. ადმინისტრაციის ბიუჯეტი

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ბიუჯეტს განსაზღვრავს 3 მთავარი წყარო: სახელმწიფო ბიუჯეტი, საერთაშორსო ორგანიზაციები და შიდა შემოსავლები (სადოვრების იჯარა, ტურიზმი და სხვ.).

2017 წლის მონაცემებით ვდტ-ს ბიუჯეტი შეადგენდა 528 263 ლარს. აქედან სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დაფინანსება შეადგენდა 312755 ლარს, კავკასიის ბუნების ფონდიდან (CNF) - 215508 ლარს, ხოლო შიდა შემოსავალი (ტურისტული სერვისიდან/პროდუქტიდან) იყო 59530 ლარი (იხ. ცხრილი 2, 3).
ბიუჯეტი 2018 წელს გაიზარდა 197 578 ლარით.

ცხრილი 2. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ტურისტული სერვისებიდან მიღებული შემოსავლები (ლარი)

	2015 წ	2016 წ	2017 წ	2018 წ
საკარვე ადგილი	3556	4726	5140	7080
სადილე ტომარა	54	36	95	175
კარავი	45	35	10	130
პარალონი		54	45	102
ბროშურა			30	90
რუკა	202	110	900	2002
მაისური	24	12	12	12
შემოწირულობა			28	17
სასტუმრო	12345	19520	16390	11090

ბუნგალო	15870	17110	19560	24604
ჭოგრიტი	61	68	310	130
საკ.დარბაზი		260	520	130
თევზაობა		1135	1140	995
შესვლის გადასახადი		6640	15350	19770
საფარი ტური		335		
	32157	50041	59530	66206

ცხრილი 3. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ტურისტული სერვისებიდან შემოსავლები თვეების მიხედვით

	2015წ	2016წ	2017წ	2018წ
იანვარი	1934	765	1505	350
თებერვალი	2437	983	1050	2743
მარტი	2888	1485	3285	3985
აპრილი	3652	5628	10163	7047
მაისი	4627	11269	8402	11789
ივნისი	2704	4327	7209	7084
ივლისი	2321	4241	4488	7141
აგვისტო	3584	6301	4347	8276
სექტემბერი	2845	6008	8000	8931
ოქტომბერი	2245	4666	7374	6300
ნოემბერი	2170	2568	2239	2117
დეკემბერი	750	1800	1468	443
სულ	32157	50041	59530	66206

დივერსიფიცირებული დაფინანსების წყაროები ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების სწორ და მდგრად მიმართულებაზე მიუთითებს. დაცულ ტერიტორიებზე შესვლის გადასახადი უდავოდ შემოსავლის ერთ-ერთი კარგი წყაროა. შესვლის გადასახადის გადახდის აუცილებლობას აგრეთვე საზღვრის დაცვის დეპარტამენტიდან ნებართვა იწვევს. თუმცა აღნიშნული პროცედურა გარკვეულ წილად ეკოტურიზმის შემაფერხებელ ფაქტორადაც შეიძლება განვიხილოთ. ნებართვის გაცემის გართულებული პროცედურა ისედაც მცირე ადამიანური რესურსის მქონე ადმინისტრაციას კიდევ უფრო ურთულებს. ამ მხრივ რეკომენდირებული დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა და საზღვრის დაცვის დეპარტამენტის მჭიდრო თანამშრომლობა ნებართვის გაცემის გამარტივების მიზნით. მაგალითად, აქაც როგორც დოკუმენტის ნოტარიულად დამოწმების პროცედურაში, პროცესმა შეიძლება გადაინაცვლოს ვირტუალურ სივრცეში და ადამიანის იდენტიფიცირება მოხდეს Skype-ით ან სხვა ელექტრონული არხით.

აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ამჟამად შესვლის გადასახადი მხოლოდ ვაშლოვანის ტერიტორიაზე ვრცელდება, ვინაიდან ნებისმიერ ვიზიტორს გარკვეულ ტერიტორიაზე შესასვლელად სჭირდება ნებართვა საზღვრის დაცვის დეპარტამენტიდან, რისთვისაც აუცილებლად მიმართავენ ვიზიტორთა ცენტრს. თუმცა არწივის ხეობასა და ხორნაბუჯზე ეს გადასახადი არ ვრცელდება, ვინაიდან ტერიტორიების მოსანახულებლად არ არის საჭირო სასაზღვრო პოლიციის ნებართვა. ორივე შემთხვევაში ბუნების ძეგლთან შესასვლელში არის შენობა, რომლის ამოქმედებაც შეიძლება. ასევე მიზანშეწონილი იქნება ადგილზე შესვლის გადასახადის გადახდის საშუალების გაჩენა, სადაც თანხის გადახდის შემდგომ სალაროს ჩეკთან გათანაბრებული დოკუმენტით მოხდება ფინანსური ოპერაციის დაფიქსირება. აღნიშნული პრაქტიკა ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნულ პარკში აპრობირებულია და წარმატებით მუშაობს. ასევე გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ ადგილობრივი თემისთვის დაწესებული შესვლის გადასახადი ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიაზე მათი ცნობიერების ამაღლებისთვის უარყოფითად მოქმედებს. შესაბამისად ამ ეტაპზე მიზანშეწონილად მივიჩნევთ ადგილობრივი სკოლებისა თუ მაცხოვრებლებისთვის შესვლის გადასახადის გაუქმებას. ადგილობრივ თემთან მიკუთვნება შესაძლებელია პირადი ნომრით იდენტიფიცირდეს.

4.1.3. არსებული მენეჯმენტის გეგმა

ვდტ-ის არსებული მენეჯმენტ გეგმა დამტკიცებულია საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 3 იანვრის #18 დადგენილებით და მოქმედებს ვაშლოვანის ნაკრძალის, ვაშლოვანის ეროვნული პარკის, ალაზნის ჭალის, ტახტი-თეფას და არწივის ხეობის ბუნების ძეგლებისთვის შემდგომი 6 წლის განმავლობაში. კერძოდ, მისი განახლება უნდა მოხდეს 2019 წელს. დოკუმენტი მოცულობითი და დეტალურია, სადაც მოცემული დაცული ტერიტორიის სიტუაციური ანალიზი, გრძელვადიანი ხედვა და კონკრეტული გეგმები, განხილულია ეკოტურიზმის განვითარება, როგორც დაცული ტერიტორიების შემოსავლების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წყარო.

მისი შექმნის ერთ-ერთი ძირითადი მიზანია: „ხელი შეუწყოს რეკრეაციისათვის, ეკოტურიზმისათვის და ფერმერული მეურნეობისათვის საკანონმდებლო ბაზის შექმნას დაცული ტერიტორიების ბუნებრივ, კულტურულ და ისტორიულ გარემოში;“¹⁶

¹⁶ ვაშლოვანი დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმა: მუხლი 4, გ)

ბუნებრივ და ისტორიულ-კულტურულ გარემოში რეკრეაციის, ჯანმრთელობის დაცვისა და ტურიზმისათვის ხელსაყრელი პირობების უზრუნველყოფასთან მენეჯმენტის გეგმის გრძელვადიანი ხედვაა და წარმოდგენილია მუხლი 22-ის სახით, რომელიც გულისხმობს ეკოტურიზმის, როგორც ტრანსდისციპლინარული, ასევე ადგილობრივ თემთან მჭიდრო კავშირის საფუძველზე განვითარებას. ბუნებაზე დაფუძნებული ეკოტურიზმის განვითარება აგრეთვე არამატერიალური კულტურის შენარჩუნების ერთ-ერთ ინსტრუმენტად განიხილება შემდეგ მუხლში. 28 მუხლი დეტალურად აღწერს დაცული ტერიტორიების ეკოტურიზმის გასავითარებლად შექმნილ ინფრასტრუქტურასა და მომსახურებებს. აქვე დასმულია საკითხი ტერიტორიების გამტარუნარიანობის დათვლის აუცილებლობასთან დაკავშირებით.

მენეჯმენტ გეგმის მეხუთე თავი ეთმობა ტერიტორიების ზონირებასა და კატეგორიების რეჟიმების აღწერას, შესაბამისად აქ მკაფიოდ არის განსაზღვრული როგორ უნდა მოხდეს ტერიტორიებზე ვიზიტორთა მართვა:

- კონკრეტულ ზონაში აკრძალული ქმედებებზე ინფორმაცია ვიზიტორებს აწვდიან ვიზიტორთა ცენტრში, განთავსებულია ვებ-გვერდზე, აღნიშნულია რუკებზე ან ბროშურებში და ხშირად პიქტოგრამების სახით შეგვიძლია ვიხილოთ საინფორმაციო დაფებზეც;
- პარკის ადმინისტრაცია აფრთხილებს ვიზიტორებს რეგისტრაციის თაობაზე მათი შემდგომი დაცულობის მიზნით;
- პარკის ადმინისტრაცია შუამდგომლობს საზღვრის პოლიციასთან;
- პარკის ადმინისტრაცია ვიზიტორებს აგრეთვე ანიშნებს მათ პასუხისმგებლობაზე და შესაძლო ჯარიმებზე პარკის წესების დარღვევის შემთხვევაში.

მენეჯმენტ გეგმის ოპერაციულ ნაწილში ეკოტურიზმის განვითარება რამოდენიმე მიმართულებით ფიგურირებს და მოიცავს ეკოტურიზმის პროგრამას, მის სტრატეგიულ მიზნებს, ამოცანებსა და შესასრულებელ ქმედებებს.

ცხრილი 4: ვდტ-ს მენეჯმენტის გეგმის, სამოქმედო გეგმის ნაწილი - ეკოტურიზმის პროგრამა¹⁷

ქმედება	შედეგი	დცს-ს როლი	სხვა პარტნიორების ჩართულობა	წინაპირობა	აქტუალური მდგომარეობა
ეკო-ტურიზმის სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავება და განხორციელება, რომელიც სრულად ითვალისწინებს დაცული ტერიტორიების ტურისტულ პოტენციალს, ინფრასტრუქტურის მდგომარეობასა და მოთხოვნილებებს და არსებულ მომსახურეობის სახეს, ასევე დაცული ტერიტორიების ეკოლოგიური ფასეულობების დაცვას					
ეკო-ტურიზმის სტრატეგიისა და სამოქმედო	მასალა განახლებული და სრულყოფილია	ინიცირება, მასალების მომზადება	ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების	ფინანსების არსებობა	პირველი ვარიანტის მომზადდა 2015 წელს (CNF- ის

¹⁷ ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმა

გეგმის შემუშავება		(ადმინისტრაც ია) საბოლოო პროდუქტის შექმნა(სააგენტ ო)	მეგობართა ასოციაცია საგანმანათლებ ლო დაწესებულებებ ი და სხვა		დაფინანსებით, მეორე ეტაპი წინამდებარე სტრატეგია.
----------------------	--	---	---	--	---

ხარისხის მენეჯმენტის ჩამოყალიბება მომსახურებისა და ინფრასტრუქტურის მდგომარეობის
გასაუმჯობესებლად

მოიცავს სისტემის შექმნას, ტრენინგებსა და განხორციელ დეს	სისტემა შექმნილია	ინიცირება	დონორი ორგანიზაციები მომიჯნავე პროექტები ექსპერტები	დაფინანსება	ამ ეტაპზე ტურიზმის კუთხით იგეგმება ადგილობრივი ტურიზმის მომწოდებელთა, გიდებისა და ადმინისტრაციის თანამშრომლები ს ტრენინგი
---	----------------------	-----------	---	-------------	---

მარკეტინგული გეგმის შექმნა

მარკეტინგულ ი გეგმა	დაწერილია მარკეტინგული გეგმა, რომელშიც დაკონკრეტებუ ლი იქნება სამიზნე ჯგუფები, გზავნილები და მედია საშუალებები, რათა მოხდეს ეკო- ტურისტულ	ინიცირება და ზედამხედველ ობ	შესაფერისი ექსპერტი მარკეტინგული გეგმის შესამუშავებლა დ	დაფინანსება ჩვეულებრივ ი სახელმწიფო საბიუჯეტო დაფინანსები ს დამატებით, რათა ანაზღაურებუ ლ იქნეს ექსპერტის შრომა	TJS -ის მესამე ფაზაში 2018 წელს მოხდა დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მარკეტინგული სტრატეგიის შემუშავება, სადაც ვდტ-ს მარკეტინგის სამოქმედო გეგმაც არის განსაზღვრული,
------------------------	--	-----------------------------------	--	--	--

	სტრატეგიაში მოცემული ტურისტული პროდუქტის მარკეტინგი				აღნიშნული გეგმა საფუძვლად უდევს წინამდებარე სტრატეგიასა და სამოქმედო გეგმას
მოთხოვნასთან შესაბამისი ტურისტული ინფრასტრუქტურით უზრუნველყოფა:					
სარემონტო და სამშენებლო წლიური გეგმის მომზადება და განხორციელებ ა	აშენებულია საჭირო ტურისტული ინფრასტრუქტურა	ინიცირება და განხორციელებ ა	არავითარი	დაფინანსება	აღნიშნული საკითხი წინამდებარე სტრატეგიის რეკომენდაციები ს საფუძველზე ინფრასტრუქტურის მიმართულებით უნდა მოგვარდეს.

4.2. დაცულ ტერიტორიაზე და მის მიმდებარედ ტურისტული რესურსების, ინფრასტრუქტურისა და აქტივობების შეფასება

4.2.1. ძირითადი მახასიათებლების აღწერა (ფიზიკური მახასიათებლები, რესურსები)

ბიომრავალფეროვნება

ფლორა: დაცულ ტერიტორიაზე აღწერილი 600 მცენარის სახეობიდან 28 კავკასიის და 5 საქართველოს ენდემია, კავკასიის ენდემური მცენარეებიდან აღსანიშნავია: ქართული კოწახური (*Berberis iberica*), ქართული ბერყენა (*Pyrus georgica* Kuthath.), ეიხლერის ტიტა (*Tulipa eichleri* Regel), ქართული ზამბახი (*Iris iberica* Hoffm.), **კახეთის მაჩიტა (*Campanula kachetica*)**, კახეთის ესპარცეტი (*Onobrychis kachetica* Boiss. et Buhse), ველის იორდასალამი (*Paeonia tenuifolia* L.), სახოკიას ბერყენა (*Pyrus sachokiana* Kuth.) და (*Sosnowskya amblyolepsis* (Ledeb.) Wadenitz.), ნეკერჩხალი (*Acer ibericum* M. Bieb. Ex Willd.), თურანულა (*Populus euphratica* Oliv.), კაკალი (*Juglans regia* L.), ჭალის მუხა (*Quercus pedunculiflora* C.Koch), საღსადაჭი (*Pistacia mutica* Fisch & Mey), სახოკიას ბერყენა (*Pyrus sachokiana* Kutath.), შავი ღვია (*Juniperus foetidissima* Willd.) და სხვა. აგრობიომრავალფეროვნების თვალსაზრისით ხეხილისა და ვაზის წინაპრების მნიშვნელოვანი სახეობები, როგორცაა ველური ვაზი (*Vitis silvestris* G.G. Gmel.), კომში (*Cydonia oblonga* Mill.) და სხვა.

ფაუნა: მდიდარი მცენარეული საფარით გამორჩეული ტერიტორია მრავალი ცხოველის საბინადრო გარემოს წარმოადგენს. აქ გავრცელებულია ძუძუმწოვრების 62, ფრინველის 135, ქვეწარმავალის 30, თევზების 20 და ამფიბიების 4 სახეობა. ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიაზე ბინადრობს მსხვილი მტაცებელი ნადირის 8 სახეობა. ფაუნა ასევე მდიდარია ხელფრთიანებით (Chyoptera), მათგან აღსანიშნავია: სამფერი მდამიობი (*Myotis emarginatus*), მცირე ცხვირნალა (*Rhinolopus hipposideros* Bechtein.) და სათვალისიანი (მეჭელის) ცხვირნალა (*Rhinolophus mehelyi*), რადეს ბიგა (*Sorex raddei*), მწვანე გომბეშო (*Bufo viridis*), ჩვეულებრივი გომბეშო (*Bufo bufo*), ჩვეულებრივი ვასაკა (*Hyla arborea*), ტყის ბაყაყი (*Rana ridibunda*), მურწა (*Barbus mursa*) და სხვა. კავკასიის მთელ რეგიონში მხოლოდ ვაშლოვანის ეროვნულ პარკში გვხვდება შიშველთვალა სცინკი (*Ablephorus pannonicus*). აქ ასევე გვხვდება ირანო-ანატოლიის ენდემი -ამიერკავკასიური ზაზუნა (*Mesocricetus brandti*).

იშვიათი და გადაშენების პირას მყოფი ცხოველებიდან აქ გვხვდება: ხმელთაშუაზღვის კუ (*Testudo graeca*), შავი ყარყატი (*Ciconia nigra*), წითელი იხვი (*Tadorna feruginea*), ფასკუნჯი-ყაჯირი (*Neophron percnopterus*), თეთრკუდა არწივი (ფსოვი) (*Haliaeetus albicilla*), შავარდენი (*Falco peregrinus*), სვავი (*Aegypius monachus*), სარსარაკი (*Tetrax tetrax*), სათვალისიანი (მეჭელის) ცხვირნალა (*Rhinolophus mehelyi*), მურა დათვი (*Ursus arctos*), ჯიქი (*Panthera pardus tuliana*); ქურციკი (*Gazella subgutturosa subgutturosa*).

გენეტიკური ფასეულობა: დაცულ ტერიტორიაზე გვხვდება აღმოსავლეთ საქართველოში კულტივირებული ბევრი მცენარის გენეტიკური წინაპარი: ვაზი (*Vitis vinifera*), კაკალი (*Juglans regia*), კომში (*Cydonia oblonga*), მსხალი (*Pyrus sachokiana*), თუთა (*Morus spp.*), ხორბალი (*Avena sativa*).

აგრობიომრავალფეროვნება: დაცული ტერიტორიების რეგიონში აბორიგენულ კულტურულ ჯიშებს შორის აღსანიშნავია: შავი ქლიავი, დოღის პური (*Triticum ferrugineum*), ხოლო ვაზის ჯიშებიდან: საფერავი, რქაწითელი, ხიხვი და სხვა.

შინაური ცხოველებიდან აღსანიშნავია: თუშური ცხვარი, თუშური ცხენი, კახური ღორი, ხევსურული ძროხა, კავკასიური ნაგაზი და კამეჩები.

ლანდშაფტი - ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებზე ძირითადად წარმოდგენილია: ვაკის ნახევრადუდაბნოს (უდაბნოს), მთისწინების უდაბნოებისა და ფრიგანისებრი მცენარეულობის, არიდული მეჩხერი ტყეების, სტეპის, შიბლიაკის ტიპის ჰემიქსეროფილური ბუჩქნარების, მთისწინების ფოთლოვანი ტყეების, დაბლობის ფოთლოვანი ტყეების ლანდშაფტი, კლდოვანი კირქვიანი ეკოსისტემების ლანდშაფტები. აღნიშნული ლანდშაფტების გარდა, მცირე მონაკვეთებზე გვხვდება ასევე, უძრახელიანი, ჰიგროფილური, „არეულების“ და „ვულკანური“ ტიპის ლანდშაფტები. დაცული ტერიტორიის არცთუ დიდ ფართობზე განსხვავებული ლანდშაფტების არსებობა და მათი, ხშირ შემთხვევაში, მოზაიკური მონაცვლეობა დაცულ ტერიტორიას მიმზიდველსა და საინტერესოს ხდის ტურისტებისთვის და მეცნიერთა დიდ ყურადღებას იპყრობს.

გეოლოგია - დაცული ტერიტორიების და მისი მიმდებარე რელიეფი შედგება ნეოგენისა და მეოთხეული პერიოდის ნარიყი ლოდებისაგან. რეგიონის ტექტონიკურ შემადგენლობას ახასიათებს ვიწრო ანტიკლინები და კავკასიის ზოგადი გაშლილი დამრეცი მიმართულება, რომელიც ერთმანეთისაგან გამოყოფილია ნაპრალებით. მორფო-სტრუქტურულ ფორმებში მნიშვნელოვანია: გამოფიტული დაბლობები, მდინარის ტერასები, ზედაპირები, ვიწრო ხეობები, ალესილები, ფსევდო-კარსტები, ტალახოვანი ვულკანები, დენუდაციური შთენილები და სხვა. კლიმატის მშრალმა პირობებმა განაპირობა რელიეფის გარკვეული ფორმები. დაცული ტერიტორიის ერთ-ერთი გეოლოგიურად აღსანიშნავი მახასიათებელია ტახტი-თეფას ტალახის ვულკანის ბუნების ძეგლი. ვულკანი მდებარეობს ტახტი-თეფას სერზე არის ერთი, მრგვალი ფორმის ტალახის კრატერი 3,5 – 4 მეტრი დიამეტრის. კრატერი და მის გარშემო არსებული მცირე ზომის სასუნთქები მუდმივად აქტიურ მდგომარეობაშია. ტალახი, ნავთობი და გაზი გადმოედინება საჰაერო ღრმულებიდან, გადმოედინილი ტალახი ხანდახან უერთდება მას და ერთ ნაკადად გადმოედინება ხეობაში.

ჰიდროლოგია - ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების რეგიონი ყველაზე მშრალი და უწყლო ტერიტორიაა საქართველოში. მთავარი ჰიდროლოგიური არტერია დაცულ ტერიტორიებზე არის მდინარე ალაზანი, მასთან შედარებით მცირე ზომისაა მდინარე ლეკისწყალი იგივე მლაშე წყალი. ეს მდინარეები მთელი წლის განმავლობაში წყალუხვობით გამოირჩევიან. დაცულ ტერიტორიაზე ალაზანს არ უერთდება არც ერთი მნიშვნელოვანი სიდიდის მდინარე. ალაზნის არტერიული აუზის მომარაგებაში გადამწყვეტი როლი აკისრია ალაზნის ველს, რომელიც შეიცავს გრუნტის სუფთა წყლის დიდ მარაგს. პანტიშარას ხეობის დასაწყისში და ვაშლოვანის ბოლოში გამომავალი ძალიან მცირე დებიტიანი მლაშე წყაროები ადგილზევე შრება. მამაჩაის, პანტიშარას ხევის, დათვის ხევის, ალფადარას, ღორისწყლის (ტახისწყალი), ბაწილოს ხევის, ყუმუროს ხევის კალაპოტი წლის უმეტეს დროს მშრალია. წყალი მათში მოედინება მხოლოდ წვიმების დროს, რომელიც ხშირად ღვარცოფების სახეს იღებს.

კლიმატი - ჰაერის საშუალო წლიური ტემპერატურა 11.6°C-ია (აგვისტოში – 23.8 °C, იანვარში – 0.5 °C). ზაფხულში ტემპერატურა 35-40 °C აღწევს, რომელიც ხანგრძლივ მშრალ პერიოდებთან ერთად ხშირად იწვევს გვალვას. ჩანაწერების მიხედვით დედოფლისწყაროს საშუალო წლიური ტემპერატურა 0.6 °C-ით მეტია 1955 წელთან შედარებით. შესაბამისი ცვლილებები შეინიშნება აბსოლუტურ უკიდურეს ღირებულებებში. კლიმატის ცვლილების მიმდინარე პროცესი აისახება აბსოლუტურად მაქსიმალური ტემპერატურის ზრდაში, რომელიც იწვევს ხშირ გვალვებს. გვალვების სიხშირე 1980-2007 წლებში იყო 22%-ით მაღალი 1952-1979 წლებთან შედარებით. საქართველოს მეორე ეროვნული კომუნიკაცია გაერთიანებული ერების ჩარჩო კონვენციის კლიმატის ცვლილების შესახებ აცხადებს, რომ დაცული ტერიტორიები მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ფლორისა და ფაუნის ენდემურ სახეობებზე კლიმატის ცვლილების ზეგავლენის მონიტორინგში, რადგანაც ცვლილებები დაცულ ტერიტორიებზე არსებულ მცენარეულ საფარსა და ცხოველთა სამყაროში შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს როგორც კლიმატის ცვლილების ერთ-ერთი ინდიკატორი.

მატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიებზე და მის მიმდებარედ.

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები საქართველოს ისტორიულ კუთხეში – ქიზიყში მდებარეობს; ეს ადგილი ამ სახელით ცნობილია მე-15 საუკუნიდან, მაშინ როდესაც უფრო ძველ წყაროებში (ჩვ. წ. აღ-მდე I ს. –I ს. ჩვ. წ. აღ-ით სტრაბონის თანახმად), ის მოიხსენიება როგორც კამბეჩოვანი.

კულტურული მემკვიდრეობის გის ბაზაში იდენტიფიცირდა 21 კულტურული ძეგლი დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში. მათ შორის VI ს-ის ხორნაბუჯის ციხე-სიმაგრე, აღდგომის გუმბათოვანი ტაძარი (X ს. სოფ. ოზაანი), წმინდა ელია თეზბიტელის სახელობის ტაძარი, წმ. სერაფიმ საროველის ტაძარი (სოფელი ჯაფარიძე), ფიროსმანის მუზეუმი სოფელ მირზაანში (სადაც ფიროსმანის 14 ორიგინალი ტილო ინახება) და სხვ.

მატერიალური კულტურული ძეგლების შეფასების სისტემა განსაზღვრავს კონკრეტული ძეგლის არსებულ მდგომარეობას, მის ფასეულობას ისტორიულ ჭრილში და იდენტიფიცირებას ახდენს ძეგლის ტურისტული პოტენციალის.

შეფასების სისტემაში კლასიფიცირებულია ის სამი დონე, (1-ღირს შეჩერება, 2-ღირს დათვალიერება, 3-ღირს, რომ ცალკე შეიქმნას ტური), რომელიც კულტურული ობიექტების დაყოფასა და მათ ერთ ჯგუფში ინტეგრაციას განაპირობებს ავთენტურობის, მნიშვნელობის, მასშტაბურობის, იდენტობისა და სანახაობრიობის მხრივ. თითოეული ქვეჯგუფი მასში გაერთიანებული მატერიალური ძეგლების

ნიშან-თვისებებისა და პოტენციალის შეფასება- ანალიზს ახდენს და გამოყოფს იმ ერთეულებს, რომლებსაც სხვებთან შედარებით უკეთესი მოცემულობა და უნარი აქვთ, რომ კონკრეტულად მათზე შეიქმნას ცალკე ტური.

შეფასების სისტემაში 1-იანი მატერიალური- კულტურული ძეგლის „სტატუსს“ განსაზღვრავს, როგორც - „ღირს შეჩერება“-დ, რაც გულისხმობს ამ ქვეჯგუფში გაერთიანებული ძეგლების ღირებულებას როგორც ნაკლებაქტუალურს, ან ტურისტული თვალსაზრისით არცთუმნიშვნელოვან ობიექტებს. ასეთი ერთეულები სახეცვლილი, ნაკლებმასშტაბური, არაავთენტური ან დაზიანებულია, რაც მათ, როგორც ტურიზმის კუთხით ფასეულ და ვიზიტორებისათვის საინტერესო სანახავ ობიექტებად ფორმირებას ხელს უშლის. ამ კატეგორიის ძეგლების მახასიათებელია მხოლოდ ერთი ფუნქციონალური მნიშვნელობის ტარება, რაც მისდამი ინტერესისა და მიმზიდველობის გამძაფრებას ხელს უშლის.

„2 - ღირს დათვალიერებად“ - კლასიფიკაციის მეორე საფეხური აერთიანებს ისეთ კულტურულ ძეგლებს, რომელთა ღირებულება/ფასეულობა და მდგომარეობა საუკუნეების მანძილზე მნიშვნელოვნად არ შეცვლილა. ასევე, აქ გაერთიანებული ობიექტების კულტურული, რელიგიური, საფორთიფიკაციო თუ ხუროთმოძღვრული მნიშვნელობა ათასწლეულების მანძილზე იმდენად დიდი დატვირთვის მატარებელი და მასშტაბური იყო, რომ დღეს ტურისტებისათვის მნიშვნელოვან სანახაობრივ ობიექტად გვევლინება, რადგან მასში ამოიკითხება იმ ხალხთა კულტურულ-ეთნიკური ნიუანსები, რომლებიც აღმოსავლეთ საქართველოში ცხოვრობდნენ. აღნიშნული კატეგორიის ძეგლები ტურიზმისთვის საინტერესო ობიექტებს წარმოადგენენ. მათი შეფუთვითა და სწორი პოზიციონირებით, განსხვავებული და მიმზიდველი ტურისტული პაკეტის ფორმირებაა შესაძლებელი. აღნიშნულ კატეგორიაში მოხვდნენ შემდეგი კულტურული ძეგლები: ელია თეფხიტელის სახელობის ტაძარი, დიდნაურის ნაქალაქარი, ივრისპირის შუა საუკუნეების ნაქალაქარი და ხორანთის ნაქალაქარი, ასევე ოზაანის ამაღლების ტაძარი.

მე-3, ანუ **„ღირს, რომ ცალკე შეიქმნას ტური“** ქვეკატეგორიაში გაერთიანებული მატერიალური კულტურის ძეგლების პოტენციალი საკმაოდ დიდია, სადაც შესაძლოა გაკეთდეს ინდივიდუალური ან კომბინირებული ტურები, რომელიც ობიექტის ისტორიულ, ეთნოგრაფიულ თუ კულტურულ დატვირთვას გაუსვამს ხაზს. ასევე ასეთ ძეგლებზე ინტერპრეტირებული ტურების შეთავაზების შესაძლებლობაც არსებობს. აღნიშნულ კატეგორიაში მოხვდნენ შემდეგი ძეგლები: ნიკო ფიროსმანაშვილის სახელმწიფო მუზეუმი და ხორნაბუჯის ციხე. (კულტურული ძეგლების სრული სია იხ. დანართის 2-ის სახით).

სქემა 2. მატერიალურ კულტურული ძეგლების შეფასება

1-ღირს შეჩერება

- მთავარანგელოზის ეკლესია
- არმათიონი
- ბენანთ კოშკი
- ღვთისმშობის სახელობის ეკლესია (არქეოლოგიური ძეგლი)
- ყველაწმიდის ეკლესია
- წმინდა გიორგის ეკლესია
- კვირაცხოველი
- ალავერდის ეკლესია; მირზაანის ალავერდი
- ეკლესია დამზადებული
- ეკლესია "წმინდა კვირიკე"
- ოზაანის „ყველაწმიდის“ ეკლესია
- „ცოლუკაანის ყველაწმიდის“ ეკლესია
- წმ. სტეფანეს ეკლესია
- წმ. სერაფიმე სარობელის ეკლესია

2-ღირს დათვალიერება

- ელია თეზბიტელის სახელობის ტაძარი
- დიდნაურის ნაქალაქარი
- ივრისპირის შუა საუკუნეების ნაქალაქარი
- ხორანთის ნაქალაქარი
- ოზაანის ამაღლების ტაძარი

3-ღირს, რომ ცალკე შეიქმნას ტური

- ნიკო ფიროსმანაშვილის სახელმწიფო მუზეუმი
- ხორნაბუჯის ციხე

დაცულ ტერიტორიებზე ასევე თავმოყრილია ბიომრავალფეროვნების მრავალი თაობის ხელუხლებელი მემკვიდრეობა. ოდითგანვე განსაკუთრებულ სულიერ სამოღვაწეო ადგილებად ითვლებოდა უდაბნოს და ნახევარუდაბნოს ბუნებრივი ადგილები. ამჟამად აქ აღწერილია ორი სამონასტრო კომპლექსი, ერთი ტაძარი, დაყუდებული და განდევნილი ბერების მრავალი კელია-გამოქვებული. განსაკუთრებულია უძველესი ფოთლოვანი საკმევლის ხე (400-500 წ). მისი მერქნის ზეთოვანი გამონადენი, ბუნებრივად დამკვლევებული სახით წარმოადგენს საეკლესიო მსახურებაში გამოსაყენებელ საკმევლს. მას ზებუნებრივი განსაკუთრებული სურნელი და ხარისხი აქვს. წარსულში ასეთ გარემოში შეგროვილ საკმევლს იყენებდნენ ამ ადგილებზე ღვთის მსახურებაში მოღვაწე ბერები და სასულიერო პირები.

დაცული ტერიტორიების უმრავლესობა, გარდა შეუფასებელი ბუნებრივი ღირებულებისა, მოიცავს ქვეყნის უძველესი კულტურის კვალს. ვაშლოვანი ამ მხრივ საკმაოდ მდიდარია: აქ ადამიანის ცივილიზაციის უძველესი კერებია, როგორც ძველი წელთაღრიცხვის ნაქალაქარებისა და ნასოფლარების სახით, ასევე შემდგომი პერიოდის საეკლესიო (შავი მთის ნამოსახლარი) და

საფორტიფიკაციო ნაგებობების სახითაც (ციხე-ქალაქი ხორნაბუჯი, პანტიშარის და მიჯნის ყურის ხეობების საგუმბაგოები). დაცულ ტერიტორიაზე გადის აბრეშუმის გზის მნიშვნელოვანი მონაკვეთი (ნათლისწყლის ხეობა, ყუმურო, ელდარის დაბლობი). საგულისხმოა, რომ ტერიტორიის ძირითადი ნაწილი არ არის შესწავლილი და ამ მხრივ საკმაოდ დიდია საინტერესო მომავალი აღმოჩენების პერსპექტივები.

გაშიშვლებული ქანების დალექილ ფენებში ადვილად შესამჩნევია ზღვის მოლუსკების შემონახული ნიჟარები. ეს მოლუსკები ვაშლოვანის ყველაზე ძველი ბინადრები არიან, ჯერ კიდევ იმდროინდელი, როდესაც აქაურობა ზღვით იყო დაფარული.¹⁸

4.2.2. ინფრასტრუქტურისა და არსებული სერვისების აღწერა-შეფასება

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციამ საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციების მხარდაჭერით შექმნა ტურისტული მომსახურებები და როგორც მცირე, ასევე ძირითადი საბაზისო ინფრასტრუქტურა, კერძოდ:

ადმინისტრაციული შენობა და ვიზიტორთა ცენტრი ქ. დედოფლისწყაროში, სადაც ხორციელდება ვიზიტორთა ინფორმაციული უზრუნველყოფა ვდტ-ს საშუალებებსა და ტურისტულ შეთავაზებებზე. ვიზიტორს საშუალება აქვს გაეცნოს ცენტრში არსებულ ექსპოზიციებსა და მეტი ინფორმაცია მიიღოს ვდტ-ს ისტორიისა და მნიშვნელობის, ფლორისა და ფაუნის, დტ-ს რეგიონში არსებული ღირსშესანიშნაობების შესახებ. ვიზიტორთა ცენტრში მდებარეობს საკონფერენციო დარბაზი, გათვლილი 25 ადამიანზე და კაფეტერია. ეს უკანასკნელი ამჟამად არ ფუნქციონირებს, თუმცა წარმოდგენს კვების სივრცეს სასტუმროს ვიზიტორებისთვის.

აღნიშნულ შენობაში მდებარეობს ასევე ჭაჭუნას აღკვეთილის ადმინისტრაციაც.

დაცული ტერიტორიის შესასვლელები. ამ ეტაპზე ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებს აქვთ სულ 5 შესასვლელი ინტეგრირებული რეინჯერთა სადგურებთან (ვაშლოვანის, ცენტრალური შესასვლელის, შავი მთის, კაკლის ყურის დაცვის სადგური, ჰერეთის ფონი). ამასთან მიმდინარეობს მეექვსე შესასვლელის მშენებლობა პანტიშარას ხეობაში. არწივის ხეობის ბუნების ძეგლზე, ორივე უბანში, არის ვიზიტორთა ცენტრები (2), თუმცა ამ ეტაპზე ორივე უფუნქციო მდგომარეობაშია.

განთავსება. განთავსების ობიექტები ბუნგალოების სახით მთელს ტერიტორიაზეა წარმოდგენილი და დაცული ტერიტორიების შიგნით ღამისთევის ერთადერთა საშუალებაა. განსაკუთრებით მოთხოვნილია მიჯნისყურის კოტეჯები, თუმცა ყველაზე მაღალი ხარისხის ობიექტი თავად დედოფლისწყაროს ადმინისტრაციულ ცენტრში მდებარე სასტუმროა წარმოდგენილი 4 სტუმრის ოთახით. 9 ბუნგალო მდებარეობს ცენტრალურ შესასვლელთან, საიდანაც რამოდენიმე ფუნქციონირებს, 6 - მიჯნისყურესთან, 1-ტახისწყლის ჭალაში (არ არის მოქმედი). 3 ოთახით სარგებლობა ტურისტებს ვაშლოვანის სარეინჯერო კოტეჯში შეუძლიათ, თუმცა აღნიშნული კოტეჯი არ იყო თავდაპირველად განთავსების ობიექტად დაგეგმილი. ამ ეტაპზე ოთახები აღჭურვილია საბაზისო ინვენტარით, ასევე სანიტარული კვანძებით, თუმცა არასტაბილური წყლის მოწოდებისა და არაკვალიფიციური კადრების გამო (ხშირად რეინჯერებს უწევთ ოთახების მომზადება სტუმრებისთვის) ვაშლოვანის ბუნგალოები ვერ აკმაყოფილებენ განთავსების ობიექტის ყველაზე საბაზისო კრიტერიუმებსაც კი.

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების შემდგომი მატერიალურ ტექნიკურ ბაზას წარმოადგენს:

- 5 საკემპინგე ადგილი (ვაშლოვანი, შავი მთა, მიჯნისყურე, კაკლის ყურე, პანტიშარა). საკემპინგეები აღჭურვილი ცეცხლის დასანთები ადგილით, ტუალეტითა და სანაგვე

¹⁸ ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტ გეგმა

ურნებით (პანტიმარასა და შავ მთაზე სველ წერტილები აღწერის ეტაპზე არ ფუნქციონირებდა);

- 8 საპიკნიკე ადგილი აღჭურვილია (დათვის ხევი, ვაშლოვანი, ცენტრალურ ტურისტული თავშესაფარი, მიჯნისყურე, ტახისწყალი, შავი მთა, კაკლის ყურე და ტახტი-თეფა) საპიკნიკე მაგიდებით, ცეცხლის დასანთები ადგილებით, ნაწილობრივ ტუალეტებით და სანაგვე ურნებით;
- 2 გადასახედი ადგილი - ვაშლოვანში (ძაბრები) და უსახელოს გადასახედები;
- 4 თავლა (შავი მთა, ცენტრალური შესასვლელი, ვაშლოვანის რეინჯერთა სადგური, ჰერეთის ფონი (ნაგების ფარები));
- ადმინისტრაცია აქირავებს სპეციალურ აღჭურვილობებს, როგორიცაა კარვები, საძილე ტომრები, ზურგჩანთები და ჭოგრიტები (აღჭურვილობა მოძველებულია, საჭიროებს განახლებას);
- საინფორმაციო დაფები (მათი დიდი ნაწილი საჭიროებს განახლებას);
- ერთი საგანმანათლებლო ბილიკი - “პატრიარქის საკმლის ხე“;
- ორი გეო-ბილიკი (ნაწილობრივ მარკირებული);
- ექვსი სამანქანო მარშრუტი (ნაწილობრივ მარკირებული);
- მუზეუმის დანგრეული შენობა ვაშლოვანში .

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ვიზიტორთა ცენტრის მიერ შეთავაზებული მომსახურებები:

- განთავსება ვიზიტორთა ცენტრში, ტურისტულ თავშესაფრებსა და საკემპინგე ადგილებზე;
- ჭოგრიტების, საძილე ტომრების გაქირავება;
- ბეჭდური პროდუქცია (ბროშურა რუკასთან ერთად);
- მაისურები, ბლოკნოტები, კალმები (პერიოდულად არ არის ხელმისაწვდომი);
- საკონფრენციო დარბაზი;
- საგამოფენო სივრცე (საჭიროებს განახლება-რეაბილიტაციას).

ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებზე შესვლა ფასიანია. ვიზიტორები დამატებით თანხას იხდიან ადმინისტრაციის მიერ მოწოდებულ მომსახურებაში, როგორიცაა: განთავსება, საკარვე აღჭურვილობის გაქირავება და სხვა (იხ. ცხრილი 5). გიდის, მანქანის ან ცხენის მომსახურება არ არის ადმინისტრაციის სერვისი, თუმცა ინფორმაციას და რეკომენდაციას ტურისტი ვიზიტორთა სპეციალისტისგან იღებს.

ცხრილი 5. შეთავაზებული მომსახურებები

მომსახურება	ერთეული/რაოდენობა	ფასი
შესვლა	1 ადამიანი	5 ლარი
შესვლა	1 მანქანა	5 ლარი
ბროშურა	1 ც	3 ლარი
განთავსება ვიზიტორთა ცენტრში და ტურისტულ თავშესაფრებში	1 ადამიანი/1 დღე	40 დან - 60 ლარამდე
საკარვე ადგილი	1 ადამიანი/1 ადგილი	5 ლარი
კარავი	1 დღე	10 ლარი

პარალონი	1 დღე	3 ლარი
სადილე ტომარა	1 დღე	5 ლარი
ზურგანთა	1 დღე	5 ლარი
ჭოგრითი	1 ც/1 დღე	10 ლარი
საკონფერენციო დარბაზი	1 დღე	130 ლარი
სპორტული თევზაობა	1 ადამიანი/1 დღე	5 ლარი

საჭიროებების განსაზღვრა. ვდტ-ზე არსებული ინფრასტრუქტურა მოუმზადებელია და მცირეა მზარდი ტურისტული ნაკადების მისაღებად, საჭიროებს განახლებას/განვითარებას შემდეგი მიმართულებებით:

- ვიზიტორთა რაოდენობის ზრდასთან ერთად საჭიროებას წარმოადგენს რეგისტრაციის სისტემის გამარტივება და კონტროლის დამატებითი მექანიზმების შემუშავება. იმ ვიზიტორებს, რომელთაც ესაჭიროებათ მანქანით საზღვრის გადაკვეთის ნებართვა რეგისტრაციის პროცესი საკმაოდ ნათელია, ხოლო რომლებიც არ გაივლიან ადმინისტრაციულ შენობას, ვერ ხორციელდება მათი რეგისტრაცია. განსაკუთრებით ერთ დღიანი ტურის დროს მაგ. არწივის ხეობასა და პანტიშარას ხეობაში. არწივის ხეობის მენეჯმენტს ახორციელებს ა(ი)პ „ვაშლოვანის მეგობართა ასოციაცია“, რომელიც პასუხისმგებელია ინფრასტრუქტურის მართვასა და ხეობაში მომსახურების უზრუნველყოფა-განვითარებაზე (ამჟამად არ ფუნქციონირებს არწივის ხეობაში არსებული საინფორმაციო ცენტრი). თუმცაღა ამისთვის საჭირო იქნება დამატებითი ადამიანური რესურსი. ასევე გასამარტივებელია საშვების სიტემა, რომელიც საჭიროებს სასაზღვრო პუნქტთან თანამშრომლობას როგორც ცენტრალურ, ასევე ადგილობრივ დონეზე.
- ადმინისტრაციის შენობაში არსებული საგამოფენო დარბაზი საჭიროებს საინტერპრეტაციო/საკომუნიკაციო საშუალებებით აღჭურვას; დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობის წარმოჩენის, ველური ბუნებისა და ეკოსისტემების უკეთ აღქმისთვის საჭიროა ინტერპრეტაციის სხვადასხვა ფორმებისა და მეთოდების გამოყენება;
- არსებული საკემპინგე ადგილები შეუსაბამოა მოწყობის საერთაშორისო სტანდარტებთან, საჭიროებს განახლებასა და აღჭურვას (9 დან 5 მეტნაკლებად არის გამართული);
- სველი წერტილები და საპირფარეშოები საჭიროებს განახლებასა და აღჭურვას ტურისტულ თავშესაფრებში და რეინჯერთა სადგურებზე. ასევე აუცილებლობას წარმოადგენს წყალმომარაგების სისტემის უზრუნველყოფა;
- ადმინისტრაციის შენობაში და რეინჯერთა სადგურებზე სასურველია კაფის ორგანიზება, სადაც მსუბუქი ლანჩის, ყავისა და გამაგრილებელი სასმელების შეთავაზება იქნება შესაძლებელი ვიზიტორებისთვის. მაგალითად უკვე არსებული მუზეუმის შენობის რესტავრაცია ვაშლოვანის საგუშაგოსთან საშუალებას მისცემს ადმინისტრაციას არამართო დაამატოს განთავსების ოთახები, არამედ გამოიყენოს ვერანდა არაჩვეულებრივი ხედიით ღია კაფისთვის და ასევე შექმნას დამატებითი საინფორმაციო პუნქტი. მსგავსი ობიექტების საკონცესიოდ გაცემა და ფუნქციონირება შემოსავლიანი იქნება ადმინისტრაციისთვის; ზოგადად სასურველია კონცესიაზე გაიცეს ტურისტული მომსახურებები, როგორიცაა განთავსება, კვება, გაქირავება.
- სუვენირების გასაყიდი დახლის/კუთხის მოწყობა, სადაც ადგილობრივი ხელნაკეთი ნივთების, ბრენდირებული პროდუქტის, ბეჭვდითი პროდუქციისა და სხვა სახის სუვენირების შეთავაზება იქნება შესაძლებელი (საკონცესიოდ გაცემა), დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში

- საქართველოს მასშტაბით მნიშვნელოვანი რეწვის ოსტატები არიან და მათი რესურსის არ გამოყენება ტურიზმის განვითარების ერთერთი შემაფერხებელი ფაქტორი შეიძლება გახდეს;
- მანიშნებლების სისტემა არასწორად არის განვითარებული, რთულია დამოუკიდებლად გადაადგილება სამანქანო მარშრუტებზე. საჭიროებას წარმოადგენს მარკირების ერთიან სისტემაში მოქცევა და მანიშნებლების დამატება;
 - საგანმანათლებლო ბილიკზე „პატრიარქი საკმლის ხე“ დასამონტაჟებელია სინფორმაციო დაფები
 - ვაშლოვანის სამანქანო მარშრუტები არ არის ერთი საწყისი წერტილიდან მარკირებული, შესაბამისად მათთვის პირველ შედის ვაშლოვანში რთულია დამოუკიდებლად გზის გაგნება.

4.2.3. ეკოტურისტული აქტივობები /შეთავაზებები (ეკო-საგანმანათლებლო და მოხალისეთა პროგრამების ჩათვლით)

ვდტ-ს ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამა. ვდტ-ს ადმინისტრაცია თანამშრომლობს საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან, კვლევით ორგანიზაციებთან. კერძოდ, მუნიციპალიტეტში არსებულ 15 საჯარო სკოლასთან, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის კვლევით ბაზასთან. ყოველწლიურად ტარდება შეხვედრები, ლექცია-სემინარები. სკოლებისათვის მომზადდა დოკუმენტური ფილმი ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების თემატიკით, ასევე ფოტოკოლაჟი ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ლანდშაფტების, ფაუნისა და ფლორის შესახებ.

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მიმდებარე სკოლების მოსწავლეები ახორციელებენ ეკო-ტურებს ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებზე, განსაკუთრებით კი - არწივის ხეობაში, რაც საშუალებას აძლევთ მათ ადგილზე შეისწავლონ ბუნებასთან დაკავშირებული საკითხები და ჩამოუყალიბდეთ ბუნებაში და ექსტრემალურ პირობებში ქცევის წესები.

ადმინისტრაცია ასევე თანამშრომლობს ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაციასთან, რომელთან ერთად მიმდინარეობს გარემოსდაცვითი პროექტების განხორციელება.

შეხვედრებზე დაცული ტერიტორიის თანამშრომლები აწვდიან მსმენელებს ინფორმაციას იმ ბუნებრივი ღირსშესანიშნაობების შესახებ, რომლებითაც დაცული ტერიტორიები არიან ცნობილი და ღირებული.

ეკოტურისტული აქტივობები და ბილიკები: მენეჯმენტის გეგმის თანახმად ადმინისტრაციის მიერ ვიზიტორებისთვის შეთავაზებული ტურისტული აქტივობებია:

- სათავგდასავლო ლაშქრობები: შესაძლებელია
- ფრინველებზე დაკვირვება: შესაძლებელია N1,2, 3, 5 და 8 განსაკუთრებით, ზოგადად ყველა მარშრუტზე
- საავტომობილო ტურები: მხოლოდ მაღალი გამავლობის და კარგ ამინდში
- ინტეგრირებული ტურები (სამანქანო და საფეხმავლო ტურები ერთად)
- ხატვა ველურ ბუნებაში: შესაძლებელია ყველა მარშრუტზე
- ფოტო და ვიდეო სესიები შესაძლებელია ყველა მარშრუტზე
- ტრადიციული ხელნაკეთი ნივთების გამოფენა (ამჟამად არ არის შეთავაზებაში)
- სპორტული თევზაობა: შესაძლებელია მე 4, 5 და მე 8 მარშრუტზე
- ეკოსაგანმანათლებლო ტურები: შესაძლებელია მე 7,8,9 მარშრუტზე
- კულტურული ტურები: შესაძლებელია 1 და 9 მარშრუტზე

აღსანიშნავია, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი ტურისტული შეთავაზებები არ არის აღწერილი და ფორმირებული როგორც პროდუქტი/მომსახურება ტექსტუალური სახით ერთიან ფორმატში. პოტენციურ ვიზიტორებს აღნიშნული პროდუქტების/სერვისების, ასევე მარკირებული მარშრუტების შესახებ ინფორმაციის მოძიება მხოლოდ ადმინისტრაციასთან კომუნიკაციის გზით შეუძლიათ - ელ. ფოსტით, სოციაური ქსელით და ადგილზე, საინფორმაციო ცენტრში. ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებზე არსებული მარკირებული მარშრუტების აღწერებია:

1. არწივის ხეობა-ხორნაბუჯის ციხე-ელის მთა.

ტიპი: სამანქანო/საფეხმავლო

ხანგრძლივობა: ერთი დღე

სიგრძე: 2-3- კმ. საფეხმავლო 2 კმ

მარშრუტის აღწერა: ვიზიტორი ადმინისტრაციაში ეცნობა მარშრუტის სპეციფიკას, არსებულ ტარიფებს და უსაფრთხოების წესებს. საფეხმავლო მარშრუტი იწყება არწივის ხეობის შესასვლელთან. ბილიკი მიემართება კირქვიანი კლდეების გასწვრივ და გადის კლდის ძირებთან, სადაც სეზონურად შესაძლებელია იშვიათი ენდემური მცენარის - **კახეთის მაჩიტას** ნახვა. შემდეგ ბილიკი მიემართება ხეობის დასავლეთ კალთაზე არსებული გადასახედებისკენ, საიდანაც ჩაკიდული კლდეების ფონზე მონავარდე **ორბების თვალიერება** საოცარ განცდას იწვევს მნახველში. მათ გარდა ხეობაში კიდევ 9 სახეობის მტაცებელი ფრინველის ნახვაა შესაძლებელი. ხორნაბუჯზე მისასვლელად ტყეში გამავალ ვიწრო გზაზე უნდა გავიაროთ, რომელიც ზაფხულში ბუნებრივ გვირაბს ჰგავს. ერთ ადგილზე „გვირაბი“ მოულოდნელად ფართოვდება და ციცაბო კლდეზე შეზრდილი **V საუკუნის ციხე** იპყრობს ყურადღებას. ციხესიმაგრიდან ხელისგულივით მოჩანს **ალაზნის ველი** და აღმოსავლეთ კავკასიონი. აქედან სტუმრებს შეუძლიათ გაემართო წმ. ელის მთისკენ.

2. პანტიშარა-დათვის ხევი

ტიპი: სამანქანო/საფეხმავლო

ხანგრძლივობა: ერთი დღე

სიგრძე: 130 კმ; საფეხმავლო - 2 კმ

მარშრუტის აღწერა: მარშრუტი იწყება ქ. დედოფლისწყაროსთან და მიემართება სამხრეთ-აღმოსავლეთით ვაშლოვანის დაცვის სადგურისკენ. გზად გაივლის **ელის მთას**, რომელზეც მერცხლის ბუდეცხვით მოჩანს VI საუკუნის ნაშთებზე ახლად აღდგენილი წ. ელია თეზბიტელის ტაძარი. ბუნებრივ მარილიან „**ქოჩების**“ ტბას, რომელიც ერთ-ერთი მეცნიერული მოსაზრების თანახმად, კასპიის ზღვის ნაშთს წარმოადგენს, ვიზიტორების თვალწინ მოულოდნელად იშლება შირაქის ველის ერთფეროვანი რელიეფისგან მკვეთრად განსხვავებული, ველური სიცოცხლით სავსე **ვაშლოვანის ქვაბული**, რომელიც მორთულია რელიქტური ხე-მცენარეებით- დიდრონი **საკმლის ხეებითა და მარადწმვანე ღვებებით**. ვაშლოვანიდან მარშრუტი მიემართება **პანტიშარას ხეობისკენ**. ხეობისკენ მიმავალი გზა ერთმანეთისგან მკვეთრად განსხვავებული ორი ლანდშაფტის მიჯნას წარმოადგენს. გზის მარჯვენა მხარეს მოჩანს ქსეროფიტული ბალახეულობით დაფარული ნაზი, კონტურების მქონე ნაგომრების ქედი, ხოლო მარცხენა მხარეს -ციცაბო ფერდობებით გამოყოფილი, არიდული ტყით დაფარული და ღრმა ხეობებით დაქსელილი ვაშლოვანის ნაკრძალი. ქედის თხემზე მიმავალი გზა თანდათანობით ქვემოთ ეშვება და ჩადის პანტიშარას ვიწრო ხეობაში, რომლის ორივე მხარეს აღმართულია ციხესიმაგრეების მსგავსი შერეული კლდეები, რომლებზეც მერცხლებს საკუთარი ქალაქი აუშენებიათ. სამხრეთისკენ ხეობა თანდათან ფართოვდება და ალესილების ვრცელი პანორამა იშლება. ეს ადგილები საუკეთესო შესაძლებლობას იძლევა მტაცებელი ფრინველების თვალიერებისთვის. აქედან მარშრუტი ისევ ხეობაში ბრუნდება და მისის შენაკადისკენ- „**დათვის ხევისკენ**“ იღებს გეზს, რომელიც ღრმად შედის ხევი და რომლის ფერდობებშიც გაშიშვლებულია ზღვის მოლუსკები, რაც ამ ადგილზე ოდესღაც ზღვის არსებობას ადასტურებს. აქვე შესაძლებელია დათვის, მგლის, გარეული ღორის, ფოცხვერის ნაკვალევების ნახვა. რეპტილიების მოყვარულებს ზაფხულობით უამრავი ქვეწარმავლის ნახვა შეუძლიათ.

3. ტახტი-თეფას ბუნების ძეგლი

ტიპი: სამანქანო

ხანგრძლივობა: ერთი დღე

სიგრძე: 110 კმ.

მარშრუტის აღწერა: არაორგანული ბუნების ეს ძეგლი დალის მთის მახლობლად მდებარეობს და განსხვავებულია ყველაფრისგან, რისი ნახვაც კი საქართველოში შეიძლება. ამ **ტალახოვანი ვულკანის** მნახველს ისეთი შეგრძნება ეუფლება, რომ არათუ სხვა ქვეყანაში, არამედ სხვა პლანეტაზე მოხვდა. ვულკანი მოთეთრო, ბრტყელთხემიანი ბორცვია, რომელიც გამუდმებით ფეთქავს და თუხთუხებს.

სასუნთქებიდან და კრატრებიდან მუდმივად ინთხევა და ჟონავს სამკურნალო თვისებებს მქონე აირი, ნავთობი და ტალახი.

4. პანტიშარა-დათვის ხევი-მიჯნის ყურე

ტიპი: სამანქანო/საფეხმავლო

ხანგრძლივობა: 2 დღე

სიგრძე: 200 კმ, საფეხმავლო - 4 კმ

მარშრუტის აღწერა: მარშრუტი იწყება ქ. დედოფლისწყაროდან და მემართება სამხრეთ-აღმოსავლეთით **პანტიშარას ხეობისკენ**. გზა ნაგომრების ქედს გადაკვეთავს და ეშვება პანტიშარას ვიწრო ხეობაში. სამხრეთისაკენ ხეობა ფართოვდება და **ალესილების ვრცელი პანორამა** იშლება. მარშრუტი ისევ ხეობაში ბრუნდება და მისი შენაკადისკენ - „**დათვის ხევისკენ**“ იღებს გეზს. აქედან იწყება საფეხმავლო მარშრუტი, რომელიც ღრმად შედის ხევში, რომლის ფერდობებში გაშიშვლებულია **ზღვის მოლუსკები**, რაც ამ ადგილზე ოდესღაც ზღვის არსებობას ადასტურებს. ხეობიდან ამოსვლის შემდეგ გზა ნაკრძალის საზღვარს მიუყვება. აქვეა მოწყობილი გადასახედი. გადასახედიდან გზა ქედის თხემს მიუყვება, გაივლის ვაშლოვანის დაცვის სადგურს და ეშვება ჩილოელთ ხევში. აქედან გზა ნათლისწყლის ხეობაში გადადის და უსახელოს გადასახედისკენ მიემართება, საიდანაც მოსჩანს ბედლენდების ვრცელი მასივი, რომელსაც „ალესილებს“ უწოდებენ. გადასახედიდან გზა თანდათან ქვემოთ ეშვება და **ალაზნის ჭალაში** ჩადის, აქ ვიზიტორებს შეუძლიათ **სპორტული თევზაობა**. საღამოს მდინარე ალაზნის ჭალაში კეთილმოწყობილ (სამზარეულო, სანკვანძი, საძინებელი) ბუნგალოებში დაბანაკდებით, ან სურვილისამებრ გაშლით კარვებს.

5. პანტიშარა-დათვის ხევი-მიჯნის ყურე-შავი მთა

ტიპი: სამანქანო/საფეხმავლო

ხანგრძლივობა: 2 დღე

სიგრძე: 220 კმ, საფეხმავლო - 4 კმ

მარშრუტის აღწერა: *პირველი დღე.* მარშრუტი იწყება ქ. დედოფლისწყაროდან და მემართება სამხრეთ-აღმოსავლეთით **პანტიშარას ხეობისკენ**. გზა ნაგომრების ქედს გადაკვეთავს და ეშვება პანტიშარას ვიწრო ხეობაში. სამხრეთისაკენ ხეობა ფართოვდება და **ალესილების ვრცელი პანორამა** იშლება. მარშრუტი ისევ ხეობაში ბრუნდება და მისი შენაკადისკენ - „**დათვის ხევისკენ**“ იღებს გეზს. აქედან იწყება საფეხმავლო მარშრუტი, რომელიც ღრმად შედის ხევში, რომლის ფერდობებში გაშიშვლებულია **ზღვის მოლუსკები**, რაც ამ ადგილზე ოდესღაც ზღვის არსებობას ადასტურებს. ხეობიდან ამოსვლის შემდეგ გზა ნაკრძალის საზღვარს მიუყვება. აქვეა მოწყობილი გადასახედი. გადასახედიდან გზა ქედის თხემს მიუყვება, გაივლის ვაშლოვანის დაცვის სადგურს და ეშვება ჩილოელთ ხევში. აქედან გზა ნათლისწყლის ხეობაში გადადის და უსახელოს გადასახედისკენ მიემართება, საიდანაც მოსჩანს ბედლენდების ვრცელი მასივი, რომელსაც „ალესილებს“ უწოდებენ. გადასახედიდან გზა თანდათან ქვემოთ ეშვება და **ალაზნის ჭალაში** ჩადის, აქ ვიზიტორებს შეუძლიათ **სპორტული თევზაობა**. საღამოს მდინარე ალაზნის ჭალაში კეთილმოწყობილ (სამზარეულო, სანკვანძი, საძინებელი) ბუნგალოებში დაბანაკდებით, ან სურვილისამებრ გაშლით კარვებს.

მეორე დღე. შავ მთაზე მოსახვედრად საჭიროა ვაშლოვანის ეროვნული პარკის შესასვლელამდე მისვლა, საიდანაც გზა იმედის ხეობაზე გადის და უახლოვდება ულამაზესი კოლხური ხობხის საბინადრო - შავი მთის ტყეებს. აქვეა საპიკნიკე და აქედან იწყება საფეხმავლო მარშრუტი შავი მთის მონასტრამდე. ბილიკი პატარა ქედის თხემზე გადის, რომლის მარცხენა მხარეს ფრათოფოთლოვანი ტყე მოჩანს, ხოლო მარჯვენა ალაზნის ველი და მინგეჩაურის წყალსაცავის ულამაზესი ხედი იშლება. ბილიკი ძველი მონასტრის ადგილზე წყდება, ახლა აქ მხოლოდ IV-V საუკუნის ტაძრის იატაკის და საძირკველის ნაშთებია შემორჩენილი. კარგ ამინდში კი კავკასიონის ქედი და ახლა უკვე აზერბაიჯანის შემადგენლობაში მყოფი ჰერეთი მოჩანს. საფეხმავლო

მარშრუტიდან დაბრუნების შემდეგ შესაძლებელია სადილი საპიკნიკეზე და შავი მთის დაცვის სადგურის გავლით დედოფლისწყაროში დაბრუნება. გზა ჯერ თხემს მიუყვება, სადაც აპრილის თვეში შესაძლებელია ველის იორდასალამით მოფენილი ულამაზესი ფერდობების ნახვა, შემდეგ შედის სოფლებში - ქვემო ქედში, არხილოსკალოსა და ზემო ქედში, გადაკვეთს შირაქის ველს და ბრუნდება დედოფლისწყაროში.

6. კაკლის ყურე-შავი მთა

ტიპი: სამანქანო/საფეხმავლო

ხანგრძლივობა: 1 დღე

სიგრძე: 130 კმ, საფეხმავლო - 4 კმ

მარშრუტის აღწერა: მარშრუტი იწყება ქ. დედოფლისწყაროდან და მიემართება სამხრეთ-აღმოსავლეთით. გზად იგი გაივლის ელიას მთას, რომელზეც მერცხლის ბუდესავით მოჩანს VI საუკუნის ნაშთებზე ახლად აღდგენილი წმ. ელია თეზბიტელის ტაძარი, ბუნებრივ მარილიან „ქოჩების“ ტბა. იგი ერთ-ერთი მეცნიერული მოსაზრების თანახმად, კასპიის ზღვის ნაშთს წარმოადგენს და საქართველოს „ბეღელად“ წოდებულ შირაქის ველს. შავ მთაზე მოსახვედრად საჭიროა ვაშლოვანის ეროვნული პარკის შესასვლელამდე მისვლა, საიდანაც გზა იმედის ხეობაზე გადის და უახლოვდება ულამაზესი კოლხური ხობის საბინადრო-შავი მთის ტყეებს, აქედან იწყება საფეხმავლო მარშრუტი შავი მთის მონასტრამდე. ბილიკი პატარა ქედის თხემზე გადის, რომლის მარცხენა მხარეს ფართოფოთლოვანი ტყე მოჩანს, ხოლო მარჯვნივ ალაზნის ველი და მინგეჩაურის წყალსაცავის ულამაზესი ხედი იშლება. ტყეში შეხვედებით ქართულ ნეკერჩხალს, ქართულ მუხას. ბილიკი ძველი მონასტრის ადგილზე წყდება, ახლა აქ მხოლოდ IV – V საუკუნის ტაძრის იატაკის და საძირკვლის ნაშთებია შემორჩენილი. კარგ ამინდში კი კავკასიონის ქედი და ახლა უკვე აზერბაიჯანს შემადგენლობაში მყოფი ჰერეთი მოჩანს. კაკლის ყურე წარმოადგენს მდინარე ალაზნის მესამედს. მისი ყელის სიგანე 30-40 მეტრს არ აღემატება, ხოლო ფართობი 204-ჰა-ზე მეტია. სადღეისოდ სრულყოფილად მხოლოდ ამ ყურეშია შემორჩენილი ალაზნის ხეობისთვის დამახასიათებელ ლეშამბოიანი ჭალის ტყეები, რომელიც ფლორისტულად ძალიან მდიდარია. საქართველოში მხოლოდ ამ ყურეშია კაკლის ერთადერთი ადგილსამყოფელი, სადაც მხოლოდ ერთეული სახეობები შემორჩა გიგანტური იფნის, მუხებსა და თელებს შორის. ამიტომ სახელწოდება „კაკლის ყურე“ აქედან უნდა მომდინარეობდეს. ალაზნის ჭალის დათვალიერების შემდეგ შესაძლებელია დედოფლისწყაროში დაბრუნება. გზა ჯერ თხემს მიუყვება, სადაც აპრილის თვეში შესაძლებელია ველის იორდასალამით მოფენილი ულამაზესი ფერდობების ნახვა, შემდეგ შედის სოფლებში - ქვემო ქედში, არხილოსკალოსა და ზემო ქედში, გადაკვეთს შირაქს ველს და ბრუნდება დედოფლისწყაროში.

7. ვაშლოვანის ქვაბულის საგანმანათლებლო-შემეცნებითი ბილიკი საკმლის ხის ბილიკი

მდებარეობა: ვაშლოვანის ნაკრძალი (ვაშლოვანის რეინჯერთა დაცვის სადგურის მიმდებარე ტერიტორია)

ტიპი: საფეხმავლო

სიგრძე: 500 მეტრი

არსებული მცირე ინფრასტრუქტურა: ვაშლოვანის რეინჯერთა სადგურის ინფრასტრუქტურა კარგ მდგომარეობაშია, ფუნქციონირებს შიდა და გარე სველი წერტილები, მოწყობილია ორი საპიკნიკე ცეცხლის დასანთები ადგილი. რეინჯერთა სადგურში ვიზიტორებისთვის ღამის გასათევად სამი ოთახია გამოყოფილი. **ძირითადი ღირსშესანიშნაობები:** საკმლის ხისა და ღვიის კორომები. ვაშლოვანის ნაკრძალის ეს მონაკვეთი გამოირჩევა ყველაზე ხანდაზმული, მრავალსაუკუნოვანი საკმლის ხეების სიმრავლით. მათი უმეტესობა 400 და მეტი წლისაა. „პატრიარქი საკმლის ხე“ - უძველესი ხეა. XX საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოს, ბოტანიკის ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომლების მიერ შესწავლილ იქნა მისი ასაკი, რომელმაც 800 წელი შეადგინა. ხის გარშემოწერილობა 7 მეტრს აღემატებოდა. სამწუხაროდ ხე ბოლო ათი წლის განმავლობაში რამდენჯერმე დაზიანდა და უმეტესი ნაწილი ჩამოტყდა. თუმცა მიმდებარე ტერიტორიაზე ძალიან ბევრი მრავალსაუკუნოვანი საკმლის ხეა წარმოდგენილი.

8. გეო-ბილიკი დაფარული წყლის სამყარო

ტიპი: კომბინირებული სამანქანო საფეხმავლოსთან

ხანგრძლივობა: 2 დღე მიჯნისყურეში ღამისთევით

აღწერა: აღნიშნული მარშრუტი მოიცავს ყველა იმ ადგილს და გეოლოგიურ მოვლენას, რომელიც წყალთან არის კავშირში, შესაბამისად ალესილები, მერცხლების ქალაქი, დათვის ხევი, მიჯნისყურე, პანტიშარა, ცენტრალური ვაშლოვანი, ყველა ეს ადგილი შესულია მოცემულ ტურში.

9. გეო-ბილიკი მტაცებელი ფრინველების სამეფოდან ტალახის ვულკანებამდე

ტიპი: კომბინირებული სამანქანო საფეხმავლოსთან

ხანგრძლივობა: 1 დღე

აღწერა: ერთდღიანი გეოლოგიური ბილიკი, რომელიც 9 გეოლოგიურ მოვლენას, როგორც სანახაობას მოიცავს, მარშრუტი ინტერპრეტირებულია, იწყება დედოფლისწყაროდან გადის ხორნაბუჯისა და არწივის ხეობას, დალის წყალსაცავს და ტახტი თეფას ვულკანებს.

მარშრუტების ზოგადი რეკომენდაციები: ვდტ-ს მარშრუტები მიმზიდველობისა და კმაყოფილების გაზრდის მიზნით საჭიროებენ:

- სწორ ინტერპრეტაციას და ინფორმაციულ ხელმისაწვდომობას ბეჭდური პროდუქციისა და ელექტრონული რესურსების გზით;
- არსებული მარშრუტების ერთიან სისტემაში მოქცევას მარკირების ეროვნული სტანდარტის შესაბამისად;
- ონლაინ აპლიკაციის ხელმისაწვდომობას;
- სკოლის მოსწავლეებისთვის საგანმანათლებლო მარშრუტზე ინტერქატიული თამაშების შემუშავებას;
- მარშრუტებზე არსებული მცირე ტურისტული ინფრასტრუქტურის განახლებასა და კეთილმოწყობას;
- დამატებითი მომსახურებების შეთავაზებას მარშრუტებზე (მაგ. მსუბუქი კვებითი მომსახურება, ველო გაქირავება და სხვა).

იქიდან გამომდინარე, რომ ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებზე ვიზიტორთა რაოდენობას საგრძნობი ნიშნულისთვის არ მიუღწევია შეიძლება ითქვას, რომ ჯერ კიდევ არის შესაძლებლობა ტურიზმის უარყოფითი ზეგავლენის მინიმიზაციის ან სულაც სრულად შეჩერების, ამისათვის რეკომენდირებულია:

- „გარდა უკვე გამოცხადებული მკაცრი დაცვის ზონებისა, დამატებით რამოდენიმე სხვა ტერიტორიაზეც უნდა აიკრძალოს შესვლა, განსაკუთრებით ფრინველების გამრავლების პერიოდში. ეს განსაკუთრებით ეხება ტახტითეფას (დურაჯი), ჭაჭუნას (შავი სვავი და ბეჭობის არწივი), შავი მთის ტერიტორიას (კოლხური ხოხობი), პატარა ხეებს მიჯნის ყურეს მახლობლად და დალის მთას (კვირიონები, პატარა ბუები, ა.შ.). ამ ტერიტორიებზე ნაწილობრივ არ ვრცელდება დაცვის სპეციალური რეჟიმი. აღნიშნულიდან გამომდინარე სასურველია შეიქმნას „ზურმუხტის ქსელის“ უბნები;“¹⁹
- მაღალი გამავლობის მანქანების გრუნტის გზაზე გადაადგილება ხეობებსა და მდელოებზე იწვევს უარყოფით ზეგავლენას. განსაკუთრებით მკაცრად უნდა აიკრძალოს გვერდითი ხეობებისა და მდინარის კალაპოტებში მაღალი გამავლობის ავტომანქანით გადაადგილება. ზოგადად სამანქანო კვალიდან გადაადგილება უნდა აიკრძალოს, ხოლო სხვა ტერიტორიებზე უნდა აიკრძალოს მხოლოდ ბუდობის პერიოდში (აპრილი-ივნისი); პანტიშარას ხეობაში უნდა აიკრძალოს ნებისმიერი ნამარხის აღება ტერიტორიიდან, ტერიტორია უნდა იქნეს განსაკუთრებით დაცული.

¹⁹ შ.შულაინი: კავკასიის ბუნების ფონდი (კბფ) ტურიზმის განვითარების სტრატეგია ვაშლოვანის დტ, საქართველო 2015

1. არწივის ხეობა-ხორნაბუჯის ციხე-ელის მთა.

აღნიშნული მარშრუტი მოიცავს 3 ღირსშესანიშნაობას დედოფლისწყაროს გარშემო. გამომდინარე იქიდან, რომ სამივე ლოკაცია შედის ერთდღიან ტურში ბუნებრივად იგულისხმება, რომ მარშრუტი არა შთაბეჭდილებებზე, არამედ დათვალიერებაზე არის ორიენტირებული. ამჟამად შეუძლებელია სამივე ლოკაციის ფეხით ან ველოსიპედით მოვლა. მარკირება, დაფების ინტერპრეტაცია და შინაარსი მთლიანად გასაახლებელია მარშრუტზე. არ მუშაობს ან არ არის სანიტარული კვანძები, არ ხდება ვიზიტორების აღრიცხვა, რომელიც უპირობოდ საჭიროებს მართვას.

აქ შესაძლებელია ვიფიქროთ წრიულ მარშრუტზე (რუკა 02), დედოფლისწყარო - არწივის ხეობა - სახოხზე - ყარაღაჯი - ხორნაბუჯი - დედოფლისწყარო, წრიული ველო მარშრუტი - ძირითადი თემა გეოლოგია და რელიეფი ქართულ საერო არქიტექტურაში, ტრადიციული აგროტურისტული მეურნეობის (ხიხვის ვენახები სახოხბესთან) ინტეგრაციით. ხორნაბუჯის ციხე არ არის კარგად ინტეგრირებული არსებულ შემოთავაზებებში. არ არის მთლიანი სქემა ციხის ან მოდელირება როგორი იყო იგი როგორც ძირითადი დასახლებული პუნქტი ამ რეგიონში, რამხელა იყო, რა შენობებისგან შედგებოდა. ამ ისტორიის გაცოცხლება და ვიზუალიზაცია შესაძლებელია ძეგლთა დაცვის სააგენტოსთან ერთად.

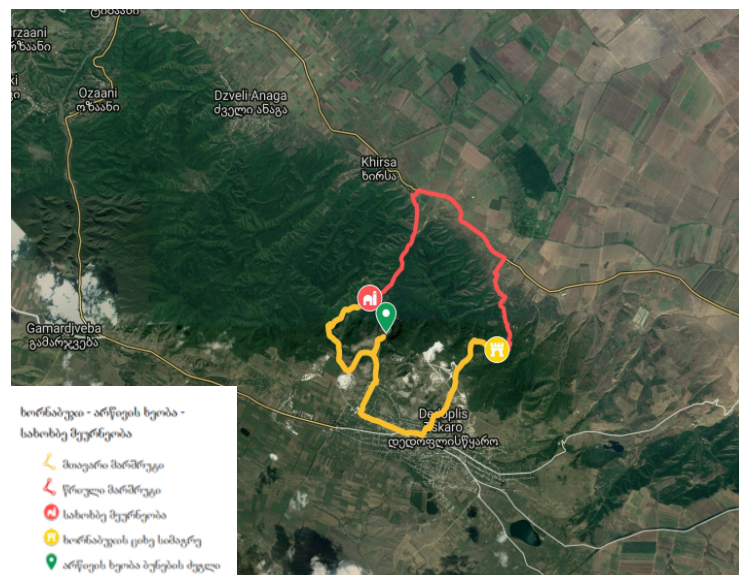
რაც არ უნდა შთაბეჭდავი იყოს ციხე და მისი შემოგარენი, უშუალოდ ციხეზე ასასვლელი გზა უსაფრთხოების ვერანაირ ნორმას ვერ აკმაყოფილებს.

გარდა წრიული ტიპის მარშრუტისა აქ შესაძლებელია მოკლედ ინტერპრეტირებული მარშრუტის განხორციელებაც (იხ. რუკა 03)

რუკა 02

რუკა 03

2. პანტიშარა-დათვის ხევი

მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული მარშრუტი ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული ერთდღიანი მარშრუტია ვაშლოვანის ეროვნული პარკის მიმართულებით, იგი მხოლოდ სამანქანოა და რთულია მარშრუტის დასაწყისისა და უშუალოდ მარშრუტზე სავალი გზის იდენტიფიცირება. მარკირების და სავალი გზის რთულად იდენტიფიცირება იწვევს იმას, რომ ვიზიტორი ხშირად ცდება სამანქანო გზას და ამით უფრო მეტად აზიანებს გარემოს. უგზოობის გამო ტურისტებს ხშირად მდინარის კალაპოტშიც უხდებათ მოძრაობა.

მარკირების სისტემის გაუმართაობას არსებულ მარშრუტზე, საბაზისო ინფრასტრუქტურის პრობლემაც ერთვის თან. კერძოდ, საინფრამაციო დაფები საჭიროებს შეცვლას; დათვის ხევის თავშესაფარი უფუნქციოებისგან მწყობრიდან არის გამოსული; საპიკნიკესთან არ მოქმედებს სველი წერტილები. მარშრუტი არ არის ინტერპრეტირებული, აქაც ძირითადი აქცენტი ღირსშესანიშნაობის ნახვაზე და არა იმ ღირებულებების მნიშვნელობაზეა გაკეთებული, რომელსაც ის მოიცავს.

ბუნებრივი და კულტურული ღირებულებების სწორად გადმოცემა, ეკოტურისტული პროდუქტის ქვაკუთხედი, ვინაიდან იგი პირველ რიგში ამ მიმართულებით ცნობიერების ამაღლებას უნდა ემსახურებოდეს.

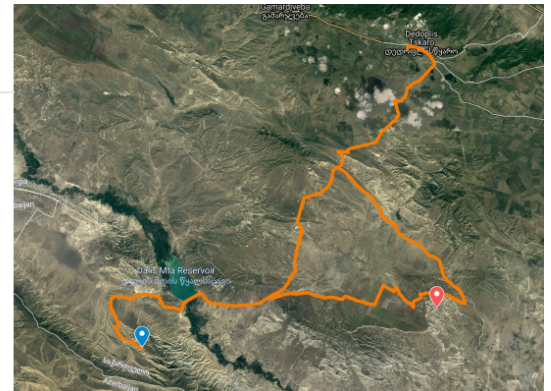
3. ტახტი-თევას ბუნების ძეგლი

აღნიშნული მარშრუტის გავლა შეუძლებელია წვიმიანი ამინდის პირობებში. არსებული ღირსშესანიშნაობა სხვა მარშრუტშიც შედის, რაც შეიძლება არის იმის მიზეზი, რომ არეულია მარკირება აღნიშნულ მარშრუტზე. საპიკნიკე, რომელიც 2014 წელს არის გაკეთებული მოძველებულია და საჭიროებს განახლებას, ხოლო რეინჯერეთა აღნიშვნით ხშირად დაბინძურებულია.

გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ ძეგლთან მანქანით მისვლა უნდა აიკრძალოს, ვინაიდან ხშირია შემთხვევები, როცა მძღოლების მიერ ხდება ბუნების ძეგლის უნებლიედ დაზიანება, ვულკანების შეუმჩნელობის შემთხვევაში.

გარდა ამისა მარშრუტის სრულყოფისთვის შესაძლებელია მას სხვა ობიექტებიც დაემატოს, რომლის მონახულებაც ერთ დღეში იქნება შესაძლებელია, მაგალითად „პატარა ქვაბები“, ქვიშაქვაში ნაკვეთი უძველესი მონასტერი და ტარიზნის ალესილები, რომელთა ნახვა ტალახის ვულკანების მერე არის შესაძლებელი. (იხ. რუკა 04)

გაზიფიცირებული - გარეშის აღნიშვნა
მარშრუტი
გაზიფიცირებული
გარეშის აღნიშვნა

რუკა 04

4. პანტიშარა-დათვის ხევი-მიჯნის ყურე და 5. პანტიშარა-დათვის ხევი-მიჯნის ყურე-შავი მთა

ორივე მარშრუტი მიუხედავად იმისა რომ ცალ-ცალკე არის წარმოდგენილი დაცული ტერიტორიების ვიზიტორთა ცენტრში, პრაქტიკულად ერთ მარშრუტის წარმოდგენენ, უბრალოდ მეორე მარშრუტი გულისხმობს ვაშლოვანის ეროვნული პარკიდან სხვა გამოსასვლელით სარგებლობას.

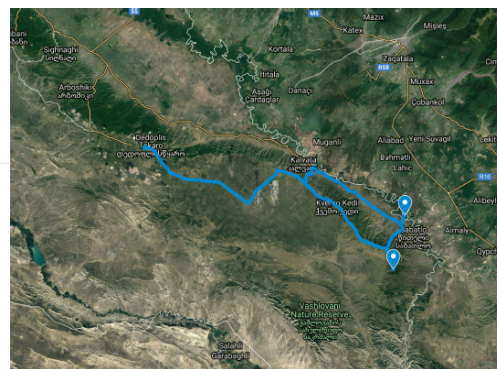
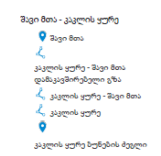
აქაც მარშრუტი არ არის ინტერპრეტირებული, არ არის ხაზგასმული, რომელი ღირსშესანიშნაობა არის ძირითადი და რატომ. მარშრუტი სრულად არ არის მარკირებული და ვინაიდან მარშრუტი მიჯნისყურეში ჩადის, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ აქ პერიოდულად გადაჭარბებული ტურიზმია. ამ წერტილის განსატვირთად მნიშვნელოვანი ვიზიტორთა გადანაწილება.

რაც შეეხება მომსახურებას მიჯნისყურეში, მნიშვნელოვანია ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით არსებული ტურისტული მომსახურების, განსაკუთრებით განთავსების ობიექტების კონცესიაზე გაცემა, ვინაიდან ასეთ პირობებში ხარისხის ეფექტური მართვა სპეციფიკურ ცოდნს მოითხოვს.

6. კაკლის ყურე-შავი მთა

მარშრუტი განიხილება კოლხური ხობის კონსერვაციის საპრევენციო მარშრუტად, თუმცა იგი პოპულარულობით არ სარგებლობს ვიზიტორებში (იხ. რუკა 05) მარშრუტის ნაკლები მიმზიდველობა განპირობებულია შემდეგი ფაქტორებით: 1. მარშრუტს არ აქვს სწორი ინტერპრეტაცია. 2. ალაზნის კალაპოტი ამ მარშრუტზე არსად არ არის ადვილად მისადგომი, ხოლო ზაფხულში კაკლის ყურე კოლოების სიმრავლით გამოირჩევა. 3. მისასვლელი გზა ცუდია და მაღალი გამავლობის მანქანით გადაადგილების გამო (ხმაურის ფაქტორი) არც თუ ისე მარტივია კაკლის ყურეში ხობის პოვნა.

4. მცირე ტურისტული ინფრასტრუქტურა საჭიროებს განახლებას. შავი მთის საკემპიგესთან არ ფუნქციონირებს სანიტარული კვანძი.

რუკა 05

7. ვაშლოვანის ქვაბულის საგანმანათლებლო-შემეცნებითი ბილიკი საკმლის ხის ბილიკი

აღნიშნული ბილიკი ახალშექმნილია და მისი მთავარი საინტერპრეტაციო საგანი საკმეველის ხე არის. ბილიკი ნაკრძალში მდებარეობს, ბილიკზე დამუშავების პროცესში იყო საინტერპრეტაციო დაფები.

8. გეო-ბილიკი დაფარული წყლის სამყარო და 9. გეო-ბილიკი მტაცებელი ფრინველების სამეფოდან ტალახის ვულკანებამდე

ორივე ბილიკი შემუშავებულია მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის მეთოდოლოგიაზე დაყრდნობით, როგორც ბიომრავალფეროვნებაზე დაფუძნებული ტურისტული პროდუქტი. მარშრუტების ტექნიკური გამართვის გეგმა, შინაარსობრივი მხარე და ბრენდირება შესრულებულია. მიზეზი, რატომაც მარშრუტებმა არ იმუშავეს არის პროდუქტის მართვის არ არსებობა.

ნებისმიერი ეკოტურისტული პროდუქტი თემის ჩართულობისა და მართვის გარეშე განწირულია, როგორც ინფრასტრუქტურული პროექტები შინაარსობრივი მხარდაჭერისა და მართვის გარეშე უფუნქციოდ რჩება. ამის ნათელი მაგალითია ვაშლოვანის ეროვნულ პარკში არსებული ინფრასტრუქტურის ნაწილიც.

4.2.4. ტურისტული საქმიანობა/ბიზნესი, ადგილობრივი სერვის მომწოდებლების დაცულ ტერიტორიასთან თანამშრომლობის /ჩართულობის დონე

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები მუნიციპალიტეტის მასშტაბით ტურისტების ინტერესის უმთავრესი ობიექტია. ვდტ-ის ადმინისტრაცია თანამშრომლობს არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, სკოლებთან, ტუროპერატორებთან და კერძო სექტორის წარმომადგენლებთან. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ადმინისტრაციას კერძო სექტორთან (განთავსების საშუალებები, გიდები, მძღოლები და სხვა) ხელშეკრულება არ აქვს გაფორმებული, რაც ამ ეტაპზე ვალდებულებებისგან და პასუხისმგებლობებისგან ანთავისუფლებს ორივე მხარეს. საერთაშორისო გამოცდილებებზე დაყრდნობით, დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას ხარისხის მაიდენტიფიცირებელი ნიშანი უნდა ჰქონდეს კერძო სექტორის წარმომადგენლებისთვის, რომელსაც რეკომენდაციას უწევს. ხარისხის ნიშანი შეიძლება იყოს ეკო-ნიშანი, ან სერტიფიკატი, რომელიც ვიზიტორთა კმაყოფილების და მომსახურების ხარისხის ზრდის გარანტი იქნება.

მოკვლეული და შეფასებული იქნა დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის ტურისტული მომსახურების მიმწოდებლები, რომელთა შესახებ საკონტაქტო ინფორმაციას მოძიება განხორციელდა ვდტ-ს ადმინისტრაციისა და საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის მიერ მოწოდებული ინფორმაციის საფუძველზე; ასევე პროექტ „აწარმოე საქართველოში“, მუნიციპალიტეტის მასშტაბით არსებული მოსარგებლების, რომელთაც დაფინანსება მიიღეს ტურიზმის მიმართულებით (იხ. ცხრილი 6).

ცხრილი 6. გამოკითხულთა კატეგორიები

განთავსების ობიექტი	კვების ობიექტი	აგროტური სტულის მეურნეობა	ტრადიციული რეწვა	გაქირავება	გიდები/ რეინჯერები	ვიზიტორთა და ბიომრავალფერ ოვნების სპეციალისტი
6	5	2	2	2	35	2
სულ ჯამი	54					

რესპოდენტთა შეფასების შედეგები. დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის პოტენციური მოსარგებლების კვლევის შედეგები მოცემულია ყველა ტიპის ტურისტული ობიექტისთვის ცალ-ცალკე.

განთავსების ობიექტი

კვლევის ფარგლებში შეფასდა სულ ექვსი განთავსების საშუალება, ამათგან ორი სასტუმრო, სამი საოჯახო სასტუმრო და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ტურისტული თავშესაფრები.

განთავსების ობიექტების კვლევის შედეგების შეფასებისას გამოვლინდა შემდეგი სახის ძირითადი პრობლემები:

ჰიგიენა: ჰიგიენა ობიექტებზე ძირითადად დამაკმაყოფილებლად შეფასდა, გარდა ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ტურისტული თავშესაფრებისა. ამ უკანასკნელზე ასევე ნაკლებობა იყო უნიტაზისა და ნიჟარის აქსესუარების.

უსაფრთხოება: სტუმრის უსაფრთხოების ნორმებს ვერც ერთი განთავსების ობიექტი ვერ აკმაყოფილებს. ობიექტებს არ გააჩნიათ კვამლის დეტექტორები, ცეცხლმაქრი საშუალებები, ავარიული განათება, საევაკუაციო გეგმა. უსაფრთხოების ასეთი სავალალო შედეგის ძირითადი მიზეზია, როგორც მეწარმეთა, ასევე მომხმარებელთა მხრიდან ზემოაღნიშნული საჭიროების უგულვებელყოფა და სახელმწიფოს მხრიდან უსაფრთხოების სტანდარტებზე კონტროლის არარსებობა.

ინფრასტრუქტურა და ინვენტარი: სტუმრის ოთახის მოწყობასთან დაკავშირებული პრობლემები მხოლოდ სასტუმროებში დაფიქსირდა. პრობლემატურია არასაკმარისი ინვენტარი სასტუმროს კატეგორიიდან გამომდინარე როგორცაა ოთახებში მინიბარი, წყლის ჭიქა, სეიფი, მომსახურების ცნობარი, ნაგვის ურნა, დამატებითი საბავშვო საწოლი მოთხოვნით და სხვა.

რიგ განთავსების საშუალებები ასევე ვერ აკმაყოფილებდა ისეთ მინიმალურ მოთხოვნებს, როგორცაა საწოლის მატრასების ჰიგიენური გადასაფარებლები, სქელი ფარდები და ღია ფერის არასინთეტური თეთრეული.

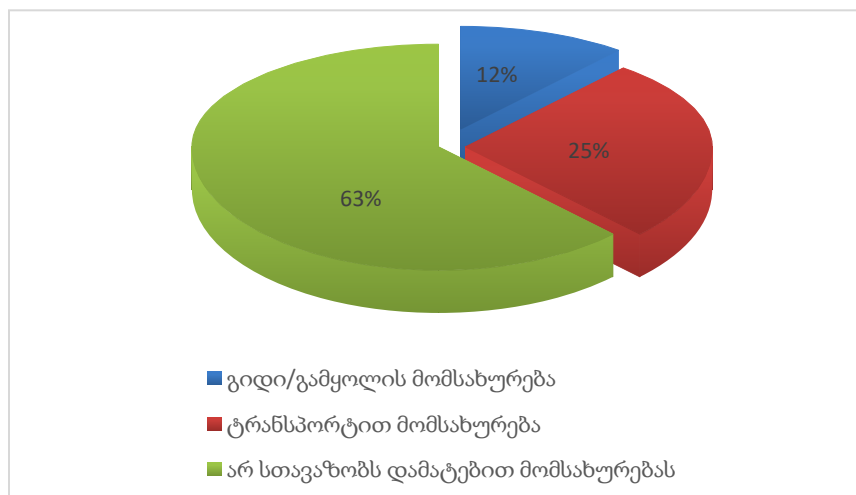
ზოგადად კონკრეტული სტანდარტების არცოდნის გამო სტუმრის ოთახში ინვესტირებული თანხები არამიზნობრივია და ხშირად აკლია საჭირო აქსესუარები, რომელიც ფუნქციურად მნიშვნელოვანია ტურისტისთვის.

საოჯახო სასტუმროს ექსტერიერი და ინტერიერი ერთ-ერთ მნიშვნელოვანი კომპონენტია მიმზიდველობის კუთხით, როგორც ადგილობრივი ისე უცხოელი ტურისტისთვის. ქართული, რეგიონისთვის დამახასიათებელი ტრადიციული არქიტექტურა განთავსების ობიექტების ძირითად ნაწილში უგულვებელყოფილია.

ეზოს მოწყობისას ძირითადად არ არის გათვალისწინებული ბავშვებისთვის განკუთვნილი გასართობი სივრცე. ასევე რიგ განთავსების ობიექტებს არ აქვს სახელობითი და მანიშნებელი აბრები.

მომსახურების მრავალფეროვნება და ხარისხი: მთავარი პრობლემა განთავსების საშუალებების არის დივერსიფიცირებული შეთავაზების ნაკლებობა. ობიექტთა უმრავლესობა ვიზიტორებს სთავაზობს მხოლოდ განთავსებას და მოთხოვნის შემთხვევაში კვებით მომსახურებას - B&B და ნახევარ პანსიონს. რიგი ობიექტები ლანჩ ბოქსებსაც უმზადებენ ვიზიტორებს. ის ობიექტები, რომლებიც გრძელვადიანი პერიოდით (2 კვირა და მეტი) მასპინძლობენ სტუმრებს, თვითმომსახურებისთვის სამზარეულო სივრცეს სთავაზობენ.

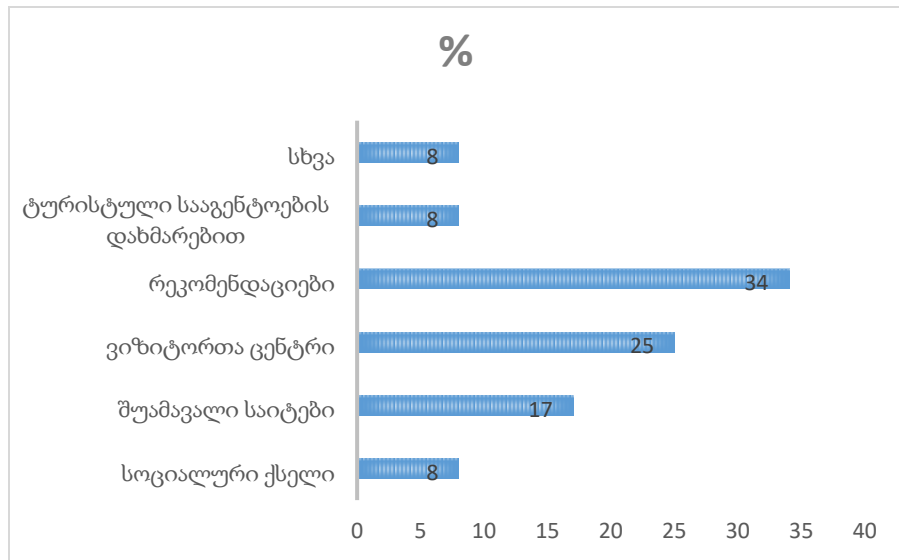
სხვა დამატებითი მომსახურებებიდან შეთავაზებებში ნაკლებად ფიქსირდება (იხ. დიაგრამა 2), რაც ობიექტებისთვის დამატებითი შემოსავლის წყარო და ვიზიტორთა კმაყოფილების გარანტი იქნებოდა.

დიაგრამა 4. დამატებითი მომსახურებები ობიექტებზე

რიგი განთავსების საშუალებები უნაღდო ანგარიშსწორებითაც მუშაობენ, თუმცა ვერ სთავაზობენ ადგილზე ბარათით გადახდის მომსახურებას.

გაყიდვები: მიუხედავად იმისა, რომ რიგი განთავსების ობიექტები წარმოდგენილნი არიან შუამავალ ელექტრონულ საიტებზე, როგორიცაა Booking.com, airbnb.com, პრობლემები ფიქსირდება აღნიშნულ ვებ-გვერდებზე სწორად წარმოჩენასთან დაკავშირებით, რაც შემდგომში მათ გაყიდვებზე აისახება. ნაკლებია აქტიურობა ასევე სოციალურ ქსელებში და სხვა ალტერნატიულ საკომუნიკაციო არხებზე, რაც მარკეტინგში ცოდნის გაღრმავებასა და საჭირო უნარ-ჩვევების განვითარებაზე მეტყველებს (იხ. დიაგრამა 5).

დიაგრამა 5. მიღებული ჯავშნის არხები

დასკვნა: დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტში არსებული განთავსების ობიექტების შეფასებიდან გამომდინარე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მუნიციპალიტეტში აღნიშნული სეგმენტის ნაკლებად განვითარების ძირითადი პრობლემაა ე.წ. სასტუმროების ცენტრალიზებული მენეჯმენტი და ავთენტური საოჯახო სასტუმროების არარსებობა.

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის საკუთრებაში არსებული განთავსების ობიექტები საერთოდ არ იმართება როგორც სასტუმროდ, არამედ საჭიროების შემთხვევაში გამოსაყენებელ დამატებით ობიექტად. პერსონალის არ არსებობის და გაუმართავი კომუნიკაციის გამო ბუნგალოებში ანტისანიტარია სუფევს, ხოლო ცენტრალიზებული მმართველობის გამო რთულია არსებულ მდგომარეობაში მყისიერი ცვლილებების შეტანა.

განთავსების ობიექტების მფლობელები სასწრაფოდ საჭიროებენ კომპეტენციის განვითარებასა და ცოდნის გაღრმავებას ისეთ სფეროებში როგორიც არის ოთახის დალაგება, სტუმრის მიღება, დამატებითი მომსახურების განვითარება და ა.შ.

კვების ობიექტი

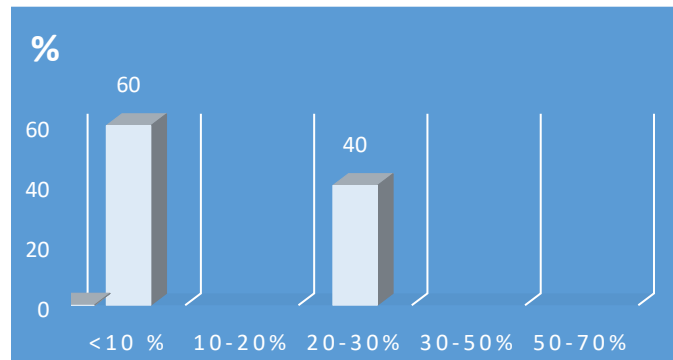
წინამდებარე კვლევაში მონაწილეობა მიიღო ადგილობრივი კვებითი მომსახურების ხუთმა ობიექტმა, რომელთაც სურთ განვითარება და აქტიური ჩართვა ტურიზმის ინდუსტრიაში. მეთოდოლოგიური ნაწილის თანახმად, კვების ობიექტთა შორის შეფასდა მისი ის ქვეკატეგორიები, რომელთა იდენტიფიცირებაც მოხდა ადგილზე სავსე ექსპერტის მიერ, კერძოდ, რესტორნები და კაფეები. კვების ობიექტების კვლევის შედეგების შეფასებისას გამოვლინდა შემდეგი სახის ძირითადი პრობლემები:

უსაფრთხოება - ეს კომპონენტი ყველაზე პრობლემურია ზოგადად მომსახურების სფეროს ყველა კატეგორიის შეფასებისას. ძირითად პრობლემას წარმოადგენს საფრთხის პრევენციის თაობაზე არადამაკმაყოფილებელი ცოდნა და ინფორმირებულობა, როგორც მომხმარებლის, ასევე მომსახურების მომწოდებლის მხრიდან, რაც საბოლოო ჯამში აისახება უსაფრთხოების მდგომარეობაზე.

ჰიგიენა - რიგი კვების ობიექტების მიმართ მწვავედ დგას ჰიგიენის საკითხი. რესპოდენტთა 40%-ის კვების ობიექტი არ შემოწმებულა სურსათის ხარისხისა და უვნებლობის სამსახურის მიერ, რაც

შესაძლოა უარყოფითად აისახოს ერთის მხრივ შეთავაზებული პროდუქციის ხარისხზე, ხოლო მეორეს მხრივ გარკვეული რისკი შეუქმნას ბიზნესის განვითარებას.

მენიუ - შეფასებული კვების ობიექტებიდან განსხვავებული შედეგები გამოვლინდა მენიუსთან მიმართებაში. დაახლოებით 60%-ს არადამაკმაყოფილებელი ფორმით აქვს წარმოდგენილი მენიუ, როგორც ვიზუალურად, ასევე, შინაარსობრივად. ზოგიერთ შემთხვევაში, კვებითი ობიექტი საერთოდ ზეპირსიტყვიერად სთავაზობს მომხმარებელს კერძებს მაშინ, როცა კვლევის თანახმად კვების ობიექტების მცირე თუმცა გარკვეულ სეგმენტს უცხოელი ვიზიტორები წარმოადგენენ (იხ. დიაგრამა 6).

დიაგრამა 6. უცხოელ ტურისტთა წილი სტუმართა საერთო რაოდენობაში

შეთავაზებულ ასორტიმენტში წარმოდგენილია ქართული და ევროპული სამზარეულო, ნაკლები აქცენტი რეგიონალურ კერძებზე. მენიუში შეთავაზებულ ძირითად კერძებს შორის არის იმერული ხაჭაპური, ხინკალი, ოსტრი, პიცა, მწვადი, და ქათმის სალათა, რაც ნაკლებად მიმზიდველია ტურისტებისთვის, ვინაიდან ადგილობრივი (რეგიონალური) სამზარეულოს დაგემოვნება არამატერიალურ კულტურასთან ზიარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საშუალებაა.

დასკვნა - კვების ობიექტების ანალიზის საფუძველზე შეიძლება შეიძლება გავიხილოთ შემდეგი ხელისშემშლელი ფაქტორები, რომელთა გამოსწორება ტექნიკური დახმარების შედეგად შესაძლებელი იქნება.

- ა) სურსათის უვნებლობა და ჰიგიენა კვების ობიექტზე
- ბ) კვების ობიექტის ფინანსური მართვა
- გ) ადგილობრივი სამზარეულოს განვითარება და წარმოჩენა
- დ) პროდუქციის (კერძების) დივერსიფიცირება და მათი სწორად წარმოჩენა მენიუში.
- ე) კვების ობიექტის ტიპოლოგია და მისი შესაბამისი ინფრასტრუქტურა და ატრიბუტიკა.

აგროტურისტული მეურნეობა

აგროტურისტული მეურნეობის კატეგორიაში გაერთიანებულია მხოლოდ ორი ობიექტი. აქედან ერთი ღვინის მარანია, ხოლო მეორე - მეფრინველეობის ფერმა. ამ უკანასკნელს სამომავლოდ აქვს გეგმაში გაფართოება და პროდუქტის/მომსახურების დივერსიფიცირება. კერძოდ, ტურისტული მომსახურებების დამატება ობიექტზე. მეურნეობების კვლევის შედეგების შეფასებისას გამოვლინდა შემდეგი სახის ძირითადი პრობლემები:

ჰიგიენა - ჰიგიენის პრობლემა ძირითადად ფერმის შემთხვევაში დაფიქსირდა, თუმცა რესპოდენტი არსებულ მდგომარეობას სწორად აფასებს და ტურისტული მომსახურების დამატების შემთხვევაში სანიტარული კვანძის გაუმჯობესებას აუცილებელ პირობად განიხილავს.

უსაფრთხოება - ობიექტები სტუმრის უსაფრთხოების მინიმალურ მოთხოვნებს ვერ აკმაყოფილებენ. პირველადი სამედიცინო დახმარების ინვენტარი ძირითად შემთხვევაში აქვთ, თუმცა, არ არის გათვალისწინებული არსებული სპეციფიკა და წარმოადგენს ოჯახის აფთიაქს. ასევე, არსად არ არის მითითებული მინიმალური აკრძალვები, რომელიც აუცილებელია ობიექტზე, ერთი მხრივ, ჰიგიენის დასაცავად და, მეორე მხრივ, შეთავაზებული აქტივობების დროს ტურისტის უსაფრთხოებისთვის. მათი თქმით, ქცევის წესების გაცნობა, ძირითადად, ზეპირსიტყვიერად ხდება.

ინფრასტრუქტურა - ინფრასტრუქტურის კუთხით ძირითადად პრობლემა მეფრინველეობის ფერმას აქვს. ტურისტული სერვისების დამატების შემთხვევაში აუცილებელი იქნება ინფრასტრუქტურის შექმნა, რომელიც შესაბამისობაში იქნება გარემოსთან და ადგილობრივ არქიტექტურასთან.

ღვინის მარანს ამ მხრივ უკეთესი სიტუაცია აქვს მცირე გამონაკლისის გარდა. სახურავი სხვადასხვა შენობაზე სხვადასხვა მასალითაა გადახურული. მაგ კრამიტი, შიფერი და სხვა. სასურველი იქნება ერთიან სტილში ჩასმა. გარდა ამისა შიფერი, რომელიც ასბესტს შეიცავს კარცეროგენური მასალაა და მის გამოყენება რეკომენდირებული არ არის.

პროდუქცია - აღნიშნულ კომპონენტთან დაკავშირებით მხოლოდ მეფრინველეობის ფერმას აქვს პრობლემა. არ აქვს კვების სივრცე, სადაც წარმოებული პროდუქციის დაგემოვნებას შეძლებენ სტუმრები.

დასკვნა: არსებულ მდგომარეობაზე დაყრდნობით სასურველია, რომ თითოეულ მათგანს ჩაუტარდეს ინდივიდუალური კონსულტაციები სხვადასხვა ხარვეზის აღმოსაფხვრელად და ზოგადი კურსი თუ როგორ უნდა მართო აგროტურისტული მეურნეობა.

ტრადიციული რეწვის ოსტატი

წინასწარი მოკვლევის და სატელეფონო ინტერვიუების საფუძველზე, ტრადიციული რეწვის ორმა ოსტატმა გამოხატა ინტერესი, რომელთაც სურთ საკუთარი მომსახურების გაუმჯობესება/გაფართოება და ტურისტებისთვის შეთავაზება. ამ კატეგორიის მოსარგებლები გამოვლინდნენ ქ. დედოფლისწყაროში სახელოსნო „ფესვები“ და სოფელ არბოშიკში ზაზა ალადაშვილი - ცივი იარაღის ოსტატი.

ტრადიციული რეწვის ობიექტების კვლევის შედეგების შეფასებისას გამოვლინდა შემდეგი სახის ძირითადი პრობლემები:

ინფრასტრუქტურა - აღნიშნული პრობლემა ძირითადად ეხება იარაღის ოსტატს, რომელსაც პროდუქციის შექმნა უწევს ფარდულში. არსებული მდგომარეობიდან გამომდინარე ოსტატს ტურისტების მიღება და წარმოების პროცესის გაცნობა არ შეუძლია. განსხვავებული სურათია სახელოსნო ფესვების შემთხვევაში. ობიექტს აქვს სახელოსნო, სადაც აქტიურად ღებულობენ უცხოელ სტუმრებს და პროდუქციის ძირითად ნაწილსაც (50-70 %-მდე) უცხოელები იძენენ.

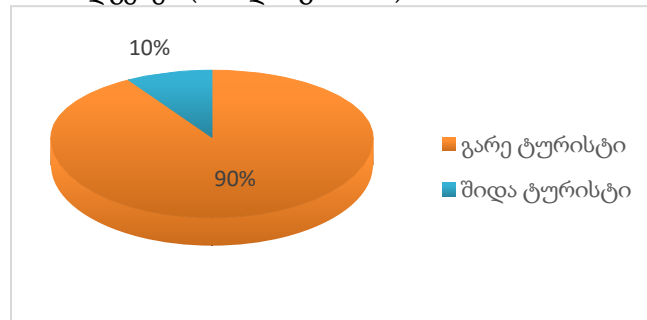
იქიდან გამომდინარე, რომ ტრადიციული რეწვის ოსტატებისთვის ტურისტების მიღების პრაქტიკა შედარებით მწირია და არ იციან თუ რა სივრცეში და რა ფორმით გააცნონ საკუთარი პროდუქცია, მათი სახელოსნოს მდებარეობა და მოწყობა არის ყველაზე პრობლემატური კომპონენტი შენობის ინტერიერის და ექსტერიერის შეფასების დროს. მათ არ აქვთ ინდივიდუალური ეზო და ტრადიციული ელემენტებითა და სახელობითი აბრით აღჭურვილი შენობა.

დასკვნა: ორივე სახელოსნო რადიკალურად განსხვავდება ერთმანეთისგან განვითარების დონით, ფესვების შემთხვევაში საჭიროებას წარმოადგენს ექსპორტის ხელშეწყობა და მათი საერთაშორისო მარკეტინგი, ცივი იარაღის სახელოსნოთან მიმართებაში კი ღირებულების მთლიანი ჯაჭვი არის

ასაწყობი, ანუ საჭიროა ისეთი ტრენინგები როგორც არის სუვენირების ფორმა, ფუნქციონალურობა, ფასთწარმოქმნა, სახელოსნოს მოწყობა, სტუმარმასპინძლობის საფუძვლები.

გაქირავების ობიექტი

კვლევაში მხოლოდ ორმა გაქირავების ობიექტმა მიიღო მონაწილეობა. ორივე ფიზიკური პირია. გაქირავების ობიექტებია მაღალი გამავლობის მანქანები, რომლითაც ტურისტთა გადაადგილება ხდება როგორც მუნიციპალიტეტის, ასევე რეგიონის მასშტაბით. მომხმარებლებს ძირითადად უცხოელი ვიზიტორები წარმოადგენენ (იხ. დიაგრამა 7).

დიაგრამა 7. გაქირავების ობიექტების მომხმარებელთა სეგმენტაცია

ვაშლოვანის ეროვნული პარკის სპეციფიკიდან გამომდინარე მაღალი გამავლობის მანქანებით მომსახურება ერთ-ერთი ყველაზე პერსპექტიული ბიზნესია დედოფლისწყაროს მაცხოვრებლებისათვის. ამ მიმართულებით საჭიროა ბიზნესის მართვის, პროდუქტის დივერსიფიცირებისა და ბაზარზე ორიენტირების შედეგად პროდუქტის განვითარება.

გაქირავების მომსახურებებიდან ასევე პოტენციალი აქვს სამთო ველოსიპედების გაქირავებას, რაც კვლევის ეტაპზე შეთავაზებად როგორც მომსახურება არ დაფიქსირებულა.

რეკომენდაცია. სასურველია ვდტ-ს ადმინისტრაციას ყველა კატეგორიის ტურისტული ობიექტისთვის ჰქონდეს განსაზღვრული შერჩევის ზოგადი კრიტერიუმები ობიექტის კატეგორიიდან და მომსახურების ტიპიდან გამომდინარე. მაგ. საოჯახო სასტუმროებთან მიმართებაში ეს შეიძლება იყოს ავთენტური გარემო, ოჯახთან კომუნიკაციის შესაძლებლობა და კვებითი მომსახურების უზრუნველყოფა მცირე აგრომეურნეობაში წარმოებული ადგილობრივი ნატურალური პროდუქტით; კვების ობიექტებთან მიმართებაში ტურისტული მენიუს არსებობა აქცენტით რეგიონალურ კერძებზე; აგრომეურნეობებთან დაკავშირებით სადეგუსტაციო სივრცის არსებობა, აგროტურისტულ აქტივობებში ტურისტთა მონაწილეობის და ბრენდირებული პროდუქციის შეძენის შესაძლებლობა, ტრადიციული რეწვის ოსტატებთან მიმართებაში ბრენდირებული პროდუქციის შეძენის და წარმოების პროცესის გაცნობის ან მონაწილეობის შესაძლებლობა და სხვა. უსაფრთხოების კომპონენტი და ჰიგიენა ყველა ობიექტთა მიმართებაში მთავარი გასათვალისწინებელი ფაქტორია. (კვლევის სრული ვერსია იხილეთ დანართი 3-ის სახით).

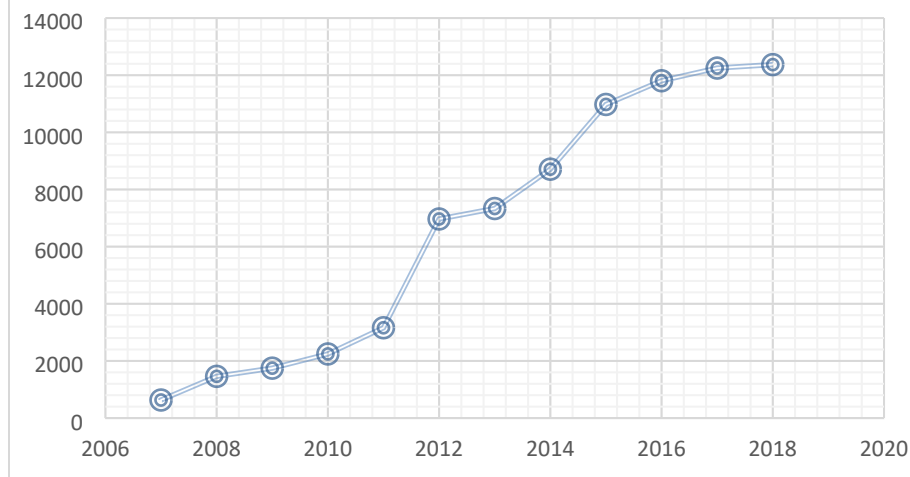
4.3. ტურისტული მოთხოვნის ანალიზი

4.3.1. ტურისტული ვიზიტები, ძირითადი ბაზრები და ვიზიტორების პროფილი

4.3.1.1. ვიზიტორთა ანალიზი

პარკში პირველი ოფიციალური ტურისტული სეზონი 2007 წელს გაიხსნა. მას შემდეგ ვიზიტორთა რიცხვი მზარდია ვდტ-ზე (იხ. ცხრილი 6, დიაგრამა 8).

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
632	1460	1747	2244	3161	6968	7334	8711	10976	11806	12250	12404

დიაგრამა 6. ცხრილი 8. ვიზიტორთა სტატისტიკა წლების მიხედვით ვდტ-ზე

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ყველაზე აქტიური ტურისტული სეზონია გაზაფხული და შემოდგომა. გარდამავალია ზაფხული (ივნისის თვე არის მოთხოვნადი), ხოლო პასიურია ზამთარი. შემოსავლებიც არსებული მომსახურებებიდან თვეების მიხედვით შემდეგნაირად გამოიყურება (იხ. ცხრილი 8).

ცხრილი 8. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ტურისტული სერვისებიდან შემოსავლები თვეების მიხედვით

თვეები/ წლები	იანვარი	თებერი ვალი	მარტი	აპრილი	მაისი	ივნისი	ივლისი	აგვისტო	სექტემბერი	ოქტომბერი	ნოემბერი	დეკემბერი
2015	1934	2437	2888	3652	4627	2704	2321	3584	2845	2245	2170	750
2016	765	983	1485	5628	11269	4327	4241	6301	6008	4666	2568	1800
2017	1505	1050	3285	10163	8402	7209	4488	4347	8000	7374	2239	1468
2018	350	2743	3985	7047	11789	7084	7141	8276	8931	6300	2117	443

ტურისტული შემოსავლების ანალიზი გვიჩვენებს რომ პარკში იზრდება ღამისთევს მომსახურებაზე მოთხოვნა. კერძოდ, საკარვე ადგილებზე, ტურისტულ თავშესაფრებზე და სასტუმროზე (იხ. ცხრილი 9).

ცხრილი 9. ვდტ-ის ტურისტული სერვისებიდან მიღებული შემოსავლები (ლარი)

	2015 წ	2016 წ	2017 წ	2018 წ
საკარვე ადგილი	3556	4726	5140	7080
სამილე ტომარა	54	36	95	175
კარავი	45	35	10	130
პარალონი		54	45	102
ბროშურა			30	90
რუკა	202	110	900	2002
მაისური	24	12	12	12
შემოწირულობა			28	17
სასტუმრო	12345	19520	16390	11090
ბუნგალო	15870	17110	19560	24604
ჭოგრიტი	61	68	310	130
საკ.დარბაზი		260	520	130
თევზაობა		1135	1140	995
შესვლის გადასახადი		6640	15350	19770
საფარი ტური		335		
	32157	50041	59530	66206

რეკომენდაციები:

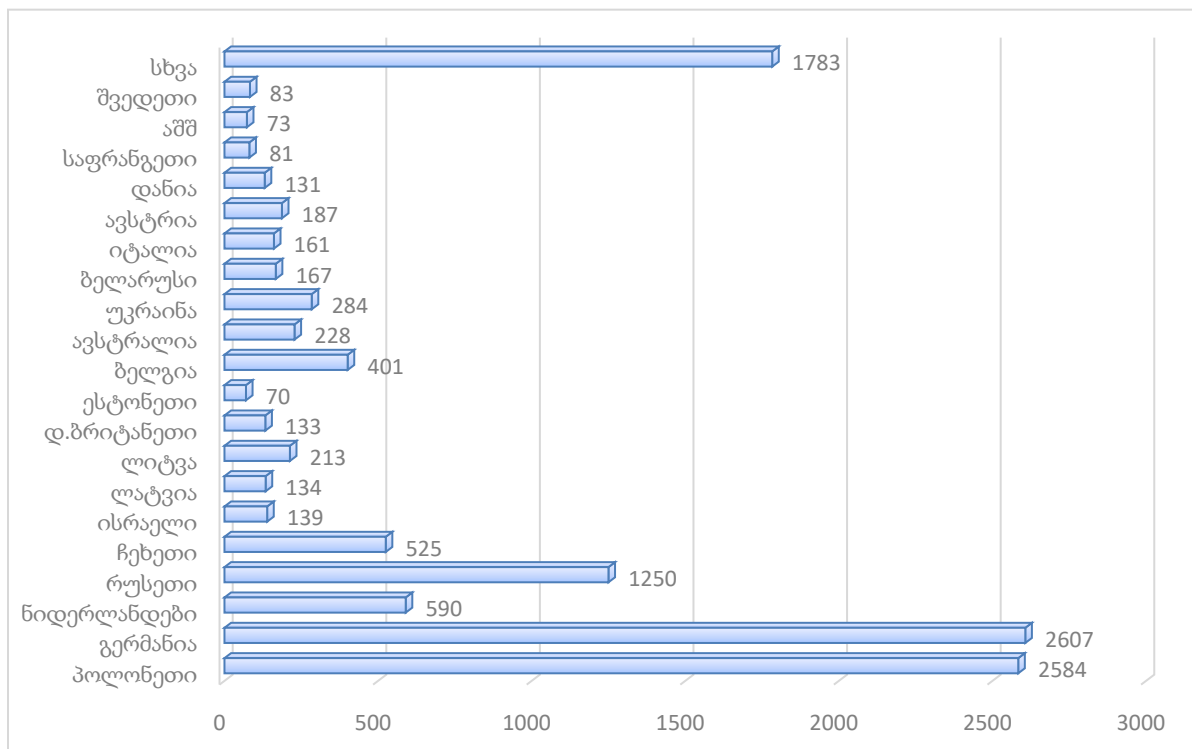
- ამ ეტაპზე, არსებული ინფრასტრუქტურის გათვლისწინებით დაცულ ტერიტორიას ღამისთევით ერთდროულად შეუძლია მაქსიმუმ 41 ვიზიტორის მიღება ტურისტული თავშესაფრებსა და სასტუმროში. ტურისტების რაოდენობის ზრდა მოითხოვს ინფრასტრუქტურის განახლებასა და დამატებას; ასევე მომსახურების ხარისხის ამაღლებას. თუმცა გაფართოება განთავსებისა თუ სხვა ტურისტული შეთავაზებების კუთხით, უნდა განიხილებოდეს კერძო ინვესტიციების მოზიდვის გზით. ამისთვის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს არსებული საკონცესიო პირობების გადახედვა, რათა ორივე მხარისთვის მისაღები და მომგებიანი იყოს თანამშრომლობის ფორმა;
- თუ გავითვალისწინებთ ზოგადად ვდტ-ზე ტურისტთა რიცხვს მნიშვნელოვან ზრდას, აუცილებელ საჭიროებად განიხილება კადრების დამატება გაზრდილი ვიზიტორთა ნაკადის

უკეთ მართვის მიზნით; კერძოდ, ვიზიტორთა სპეციალისტის (ან სპეციალისტების, არწივის ხეობის ვიზიტორთა ცენტრის ამოქმედების შემთხვევაში), ინტერპრეტაციის სპეციალისტის; ამასთან გიდების და გიდი-რეინჯერების მომზადება;

- აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ვიზიტორთა გამტარუნარიანობის განსაზღვრა და მართვის გეგმის შემუშავება, რათა არ მოხდეს კონკრეტული უბნების გადატვირთვა, რაც შემდგომში საფრთხეს შეუქმნის არსებულ ეკოსისტემებს;
- ასევე ვდტ-ზე სეზონურობის აღმოფხვრის მიზნით, ზაფხულის პერიოდში აქცენტის გაკეთება არწივის ხეობისა და ხორნაბუჯის ძეგლებზე, მათი წინ წამოწევა და პოპულარიზაცია.

4.3.1.2. ძირითადი ბაზრები და ვიზიტორების პროფილი

ვდტ-ს ადმინისტრაციის მონაცემებზე დაყრდნობით ვიზიტორთა 76%-ს შიდა ტურისტები წარმოადგენენ. საერთაშორისო ვიზიტორებითან ჭარბობენ გერმანიის, პოლონეთის, ნიდერლანდებისა და რუსეთის წარმომადგენლები. ასევე მზარდია ტურისტთა რიცხვი ევროპის შემდეგი ქვეყნებიდან: ბელგია, ავსტრია, ლიტვა, იტალია; აზიიდან - ისრაელი, ხოლო შორეული ბაზრებიდან - ავსტრალია, აშშ და კანადა (იხ. დიაგრამა 7).

დიაგრამა 7. საერთაშორისო ვიზიტორთა სტატისტიკა 2015-2018 წწ.

ვდტ-ის ადმინისტრაცია საჭიროა მუდმივად აწარმოებდეს ვიზიტორთა სტატისტიკის აღრიცხვასთან ერთად კმაყოფილების კვლევას, რაც საშუალებას მისცემს გამოავლინოს მომხმარებლის მხრიდან დანახული ხარვეზები და იზრუნოს მათ აღმოფხვრასა და განვითარებაზე; იკვლიოს მზარდი ჯგუფები და მათი მახასიათებლები ტურისტული პროდუქტის სწორი პოზიციონირების მიზნით, რაც საბოლოოდ მდგრადი განვითარების მიღწევაში დაეხმარება მმართველ გუნდს.

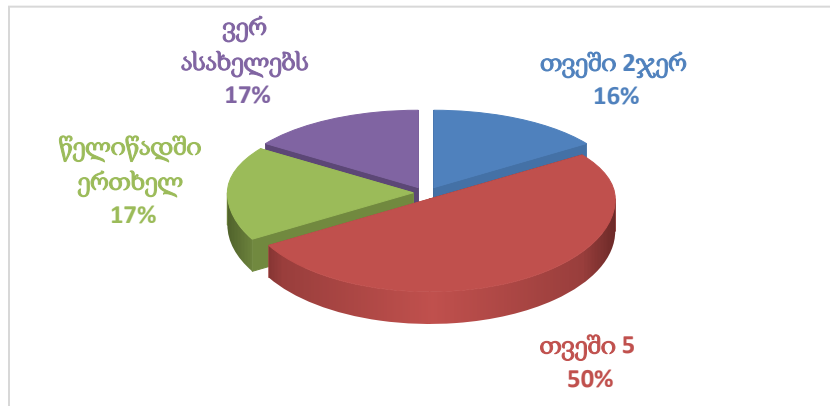
ამჟამად ადმინისტრაციას შემუშავებული აქვს ვიზიტორთა კითხვარი, რომელიც საჭიროებს დახვეწას, ორიენტირებას პრობლემების იდენტიფიცირებაზე და ვიზიტორთა პროფილის განსაზღვრისთვის მახასიათებლების გამოვლენაზე. ნიმუშად იხილეთ დანართი 6. მნიშვნელოვანია

ასევე კვლევის მეთოდოლოგიის გადახედვა, რადგან ვიზიტორები იშვიათად ბრუნდებიან ადმინისტრაციაში ტურის დასრულების შემდეგ თავიანთი კმაყოფილების დასაფიქსირებლად. აღნიშნულიდან გამომდინარე ონლაინ კითხვარი შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს როგორც კვლევის ერთ-ერთი ფორმა.

4.3.1.3. ტუროპერატორების შეფასება

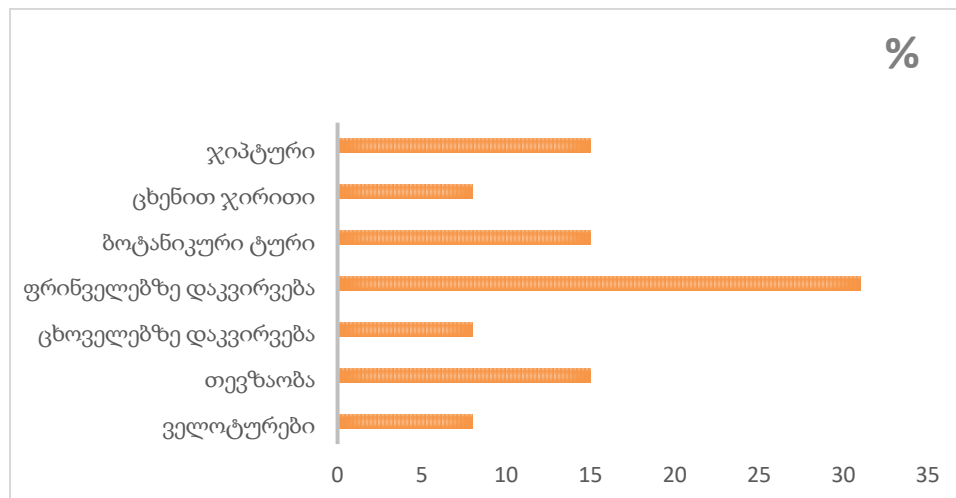
ტუროპერატორთა კვლევის თანახმად, ინტერესი ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მიმართ ძირითადად ევროპის რეგიონიდან მოდის (80%), რომელიც უმეტესწილად წარმოდგენილია გერმანულენოვანი (გერმანია, ავსტრია, ბელგია) და რუსულენოვანი ქვეყნებით (რუსეთი, უკრაინა, ბელორუსია). ასევე მაღალია ინტერესი პოლონეთიდან და ნიდერლანდებიდან, ხოლო აზიის რეგიონიდან მთავარ სეგმენტს ისრაელი წარმოადგენს.

ტუროპერატორთა ვიზიტის სიხშირე დაცულ ტერიტორიებზე განსხვავებულია (იხ. დიაგრამა 10), თუმცა ყველაზე დიდი აქტივობით კვლევის თანახმად (თვეში საშუალოდ 5 ვიზიტით) კომპანია „კავკაზუს რეისენი“ გამოვლინდა, რომლის მთავარ სეგმენტს გერმანულენოვანი ვიზიტორები წარმოადგენენ.

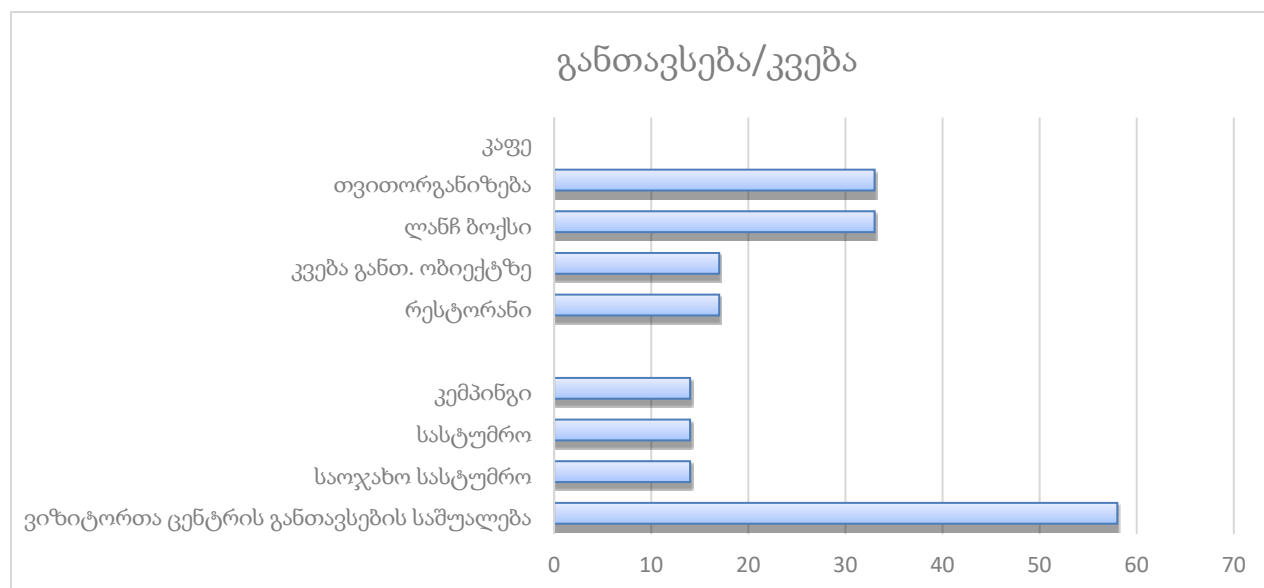
დიაგრამა 10. ტურ-ოპერატორთა მიერ ვაშლოვანში ორგანიზებული ტურების სიხშირის პროცენტული განაწილება.

მოთხოვნა ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ტურისტულ აქტივობებზე შემდეგნაირად გამოიყურება (იხ. დიაგრამა 11). ვიზიტორთა მთავარი ინტერესი ვდტ-ზე ფრინველთა მრავალფეროვნებიდან გამომდინარე მათზე დაკვირვებაა (31 %). თვეზაობით ძირითადად შიდა ტურისტები არიან დაკავებულები, ხოლო ჯიპ ტურები, ცხენების და ველოტურები ყველა სეგმენტისთვის მოთხოვნადი აქტივობაა ინდივიდუალურ ინტერესებიდან გამომდინარე.

დიაგრამა 11. ტურისტულ აქტივობებზე მოთხოვნა

ტუროპერატორები ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებზე და მიმდებარე თემში ძირითადად უზივიან ტურისტული მომსახურებების სიმცირეს. გამოკითხულთა უმრავლესობა ადგილზე არსებული ტურისტული მომსახურებებიდან სარგებლობს ვიზიტორთა ცენტრის განთავსების საშუალებით (58%), ხოლო კვებით მომსახურებას თვითონ უზრუნველყოფენ თბილისიდან წაღებული პროდუქტით ან ადგილზე უკვეთავენ კვების ობიექტებს ლანჩ ბოქსებს. ის სეგმენტი, რომელიც განთავსებას სასტუმროში ან საოჯახო ტიპის სასტუმროში ამჯობინებს, ძირითადად მათივე კვებითი მომსახურებით სარგებლობს (იხ. დიაგრამა 12).

დიაგრამა 12. მოთხოვნა ადგილობრივ ტურისტულ მომსახურებებზე

ვდტ-ზე ტუროპერატორების მიერ დასახელებული მთავარი პრობლემებია ტურისტული ინფრასტრუქტურის და მომსახურებების ნაკლებობა, რაც ყველაზე მკვეთრად ვლინდება გათავსების და კვების ობიექტების სიმცირეში. რესპოდენტთა აღნიშვნით უმთავრესი პრობლემა ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებზე არსებული ტურისტული თავშესაფრების გაუმართავი მდგომარეობაა. ეს ეხება სისუფთავეს, წყლის დეფიციტს, კვებითი და სხვა დამატებითი მომსახურების არარსებობას.

პრობლემა, რომელიც ასევე სახელდება დაცულ ტერიტორიებთან მიმართებაში არის გიდებისა ნაკლებობა რაც ამცირებს ვიზიტორთა კმაყოფილების დონეს ვდტ-ის მიმართ (ტუროპერატორების კვლევის შედეგები იხილეთ ვრცლად დანართში 4).

4.3.2. საერთაშორისო ტურიზმის ძირითადი ტენდენციები

საერთაშორისო კვლევითი ჯგუფები მუდმივად ახდენენ ტურიზმის ძირითადი ტენდენციების ანალიზს. ისინი ასახავენ მომხმარებელთა ქცევის, ტურისტული მომსახურების მომწოდებლების, ტექნოლოგიების განვითარების მიმდინარე და მოსალოდნელ ცვლილებებს. ქვემოთ მოცემულია ანალიზის შედეგები:

არასტანდარტული (მომხმარებლის მოთხოვნის მიხედვით შემუშავებული tailor made) ტური

მომხმარებლის მზარდი მოთხოვნების გათვალისწინებით ტუროპერატორების/დონისძიებების მენეჯერების ინტერესია შექმნან მოქნილი, ინდივიდუალ მოთხოვნებზე მორგებული ტურისტული პროგრამები. დღევანდელი მომხმარებელი უფრო მეტი ინდივიდუალური გამოცდილების მიღების მოლოდინშია. ამ შემთხვევაშიც აღნიშნული სახის პროგრამა თვისობრივად უნდა ატარებდეს სტანდარტული ტურის ხასიათს, ანუ გათვალისწინებული იყოს უსაფრთხოება და სხვა ასპექტები.

მოგზაურობა რამდენიმე ტურისტული დანიშნულების მიმართულებით

არასტანდარტული ტურების პარალელურად ერთ-ერთ მზარდ ტენდენციას წარმოადგენს რამდენიმე ტურისტული მიმართულებით მოგზაურობა, როდესაც ტურისტი კომბინირებულად ნახულობს ორ ან მეტ ტურისტული დანიშნულების ადგილს. ეს გრძელვადიან არდადეგებს ეხება, როდესაც ტურისტი ცდილობს მიიღოს რაც შეიძლება მეტი თავისი მოგზაურობიდან, თუმცა იგი საკმაოდ პოპულარულია ევროპაში ხანმოკლე დასვენებისას.

თავგადასავლის ძიებაში

თანამედროვე ცხოვრების ჩქარმა ტემპმა, რუტინულმა სამუშაო პირობებმა განაპირობა სათავგადასავლო ტურების მაძიებელი მოგზაურების რიცხვის ზრდა.

ღირებულება

პოტენციური მომხმარებლისთვის, რომელსაც აქვს შეზღუდული დროითი რესურსი და დაგროვილი ფინანსური რესურსის რაციონალურად გამოყენება სურს დროის კონკრეტულ მონაკვეთში მაქსიმალურ სიამოვნების/შთაბეჭდილების მისაღებად, არსებით მნიშვნელობას წარმოადგენს ფასისა და ხარისხის შესაბამისობა. ვინაიდან ტურისტული მომსახურება/პროდუქტი მისი მახასიათებლიდან გამომდინარე „არახელშესახებია“ პოტენციურ მომხმარებელს უნდა შეეძლოს სერვისის შესახებ სრულყოფილი ინფორმაციის მიღება ტექსტუალური თუ ფოტო მასალის ხელმისაწვდომობის გზით, ამასთან ონლაინ პლატფორმების მეშვეობით მათი დაჯავშნის შესაძლებლობა.

სამოგზაურო პაკეტები

ნავარაუდევია იმ სამოგზაურო პაკეტებისადმი მოთხოვნის ზრდა, სადაც შეთავაზებულია უსაფრთხოება და ეფექტური ფასი. ასევე გაიზრდება მოთხოვნა „ოლ-ინკლუზივ“, ანუ ყველა სერვისის მომცველი მოგზაურობებისადმი, განსაკუთრებით მათთვის ვინც ოჯახებთან ერთად მოგზაურობს.

ასაკობრივი ჯგუფები

ABTA-ს კვლევის მიხედვით, უფრო მეტად ახალგაზრდები მოგზაურობენ. გასული წლების მონაცემებით, ბრიტანეთში, 15-24 წლის ასაკობრივი ჯგუფის წარმომადგენლებმა წლის განმავლობაში განახორციელეს საშუალოდ 5 მოგზაურობა დასასვენებლად, რასაც ადრე 3-4-ჯერ ახორციელებდნენ. 25-34 წლის ასაკის მომხმარებლები საშუალოდ 4.5-ჯერ მოგზაურობენ ბრიტანეთსა და საზღვარგარეთ. ჯამში, 15-34 წლის ასაკის ტურისტები მოგზაურობენ უფრო მეტს, ვიდრე სხვა ასაკის კატეგორიის წარმომადგენლები.

4.3.2.1. ტურიზმის ტენდენციები დაცულ ტერიტორიებზე

დღესდღეობით სულ უფრო მზადი ხდება ინტერესი დაცული ტერიტორიების მიმართ. ტენდენცია ტურისტული ღირსშესანიშნაობების დათვალიერების ჩაანაცვლა ტურისტულმა აქტივობებმა, რომლებიც დაკავშირებულია გარემოს შეცნობის გამოცდილებასთან. ქვემოთ წარმოდგენილია ტურიზმის ძირითადი ტენდენციები დაცულ ტერიტორიებზე.

მეტად ინდივიდუალური და ავთენტური მოგზაურობის გამოცდილება

მომავალში, სულ უფრო მეტი ადამიანი მოითხოვს ავთენტურ ადგილებში მოგზაურობას, სადაც შესაძლებელი იქნება ადგილობრივ მოსახლეობასთან კომუნიკაცია, მათი ტრადიციებისა და ფასეულობების გაცნობა ბუნების შემეცნებასთან ერთად. მომხმარებელი კვლავ მომთხოვნიანია თანხის სათანადოდ გადახდაში და ინტენსიურად გამოიყენებს თანამედროვე ტექნოლოგიებს ინფორმაციის მისაღებად, რეკომენდაციების გასაცნობად და პროდუქტებს/სერვისების შესაძენად, რაც მრავლად მოიპოვება კომერციულ და სოციალურ საიტებზე.

განათლების დონის ზრდა და მოგზაურობის მოთხოვნილება

განათლების დონე მნიშვნელოვან კავშირშია ბუნებაში აქტიური დასვენება/რეკრეაციის მოთხოვნასთან და წინ უძღვის დაცულ ტერიტორიებზე რეკრეაციის მოდელის ცვლილებას. შედეგად, სამოგზაურო გამოცდილების მიღების ისეთი ტენდენცია არსებობს, როდესაც ტურისტს ეძლევა შეიმეცნოს რაიმე ახალი, დააკვირდეს ველურ ბუნებას, დაესწროს ფესტივალს, შეისწავლოს და შეაფასოს კულტურული ფასეულობები და ბუნება. აღნიშნული მიმართულება მოითხოვს საგანმანათლებლო მასალების (მეგზურებს, ბროშურებს, მობილურ აპლიკაციებსა და სხვა) უზრუნველყოფას, საინტერპრეტაციო-საკომუნიკაციო არხებსა და მეთოდებს, რაც ზრდის დაცულ ტერიტორიებზე მომსახურების ხარისხის მოლოდინს და ამალავს ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისათვის საჭირო პოლიტიკურ ნებას.

ხანდაზმული მოსახლეობა. ასაკოვან ადამიანებს სულ უფრო მეტი შესაძლებლობა უჩნდებათ, რომ იცხოვრონ ჯანმრთელი, ფიზიკურად აქტიური ცხოვრებით. მოთხოვნა ისეთ სპორტულ აქტივობებზე, როგორებიცაა სამთო-სათხილამურო სპორტი და მთამსვლელობა, ასაკთან ერთად იკლებს, ხანშიშესული ადამიანები ასაკის მატებასთან ერთად ინრჩუნებენ საკუთარ ინტერესს სხვა „აუთდორ“ აქტივობების მიმართ: ფეხით სიარული, ბუნების შესწავლა, სპორტული თევზაობა, ველურ ბუნებაზე დაკვირვება.

საკემპინგე ადგილებზე შემცირებული მოთხოვნის საკომპენსაციოდ, იზრდება მოთხოვნა უფრო კომფორტულ ტურისტულ თავშესაფრებზე. ხანდაზმულ ვიზიტორებს სჭირდებათ უფრო მარტივი ბილიკები, ნაკლები აღმართ-დაღმართებით. მათ გააჩნიათ მეტი შემოსავალი, მზად არიან

გადაიხადონ მეტი ინტერპრეტაციის მისაღებად, გამოცდების დასაქირავებლად, კომფორტულ სასტუმრო ნომრებში და სხვა.

ყველასათვის ხელმისაწვდომი მოგზაურობა

დაცულ ტერიტორიებზე შესაძლებელია განვითარდეს მომსახურებები განსაკუთრებული შესაძლებლობების ადამიანებისთვის; მხოლოდ ევროპაში 80 მილიონი ადამიანია, ვინც განსაკუთრებულ ზრუნვას საჭიროებს. სამოგზაურო კომპანიონების ჩათვლით ასეთი ტურისტული ბაზარი 133 მილიონ ადამიანს მოიაზრებს. მსოფლიოს მასშტაბით, კი ეს რიცხვი დაახლოებით 600 მილიონიდან 900 მილიონამდე მერყეობს. ეს რიცხვები მეტყველებენ იმაზე, რომ მოსახლეობის დაახლოებით 10% საჭიროებს „დაბრკოლებების გარეშე“ ან „ხელმისაწვდომ“ მოგზაურობას.

ქალთა შეცვლილი როლები

ქალები სულ უფრო მეტად ხდებიან რიცხოვრივად დომინანტები და წარმატებულები ბიზნესში, რამაც განაპირობა გაზრდილი მოთხოვნა მოგზაურობაზე. თუმცა არსებობს სხვაობა ქალების და მამაკაცების ტურისტულ მოთხოვნებს შორის. კაცები უმეტესწილად ითხოვენ ფიზიკურად დამქანცველ აქტივობებს, როდესაც ქალები ბუნებისა და კულტურული გარემოს შეცნობასა და ეკოტურიზმს ანიჭებენ უპირატესობას, თუმცა არ გამოირიცხება მათი ასევე აქტიური ჩართულობა ექსტრემალურ თუ სხვა სახის აქტივობებში.

როგორც წესი, მარტოხელა, ახალგაზრდა ქალი არ წარმოადგენენ დაცული ტერიტორიების მომხმარებლებს, თუმცა ქალები პატარა ბავშვებით ირჩევენ პარკებს, როგორც ბავშვების გართობა-დასვენებისათვის ერთ-ერთ ხელსაყრელ ადგილს. ასაკოვანი, ქალები, განსაკუთრებით კი ისინი, რომლებიც მოგზაურობენ თავიანთ მშობლებთან ერთად, ითხოვენ ისეთ აქტივობებს, რომლებშიც ჩართულია ეროვნულ პარკებში ვიზიტი.

დასვენებელი დროის გადანაწილების ცვლილება

ბევრი ადამიანისათვის დასვენების დრო მატულობს მოკლე სამუშაო კვირის, საყოფაცხოვრებო ტექნიკის დახვეწისა თუ განვითარების ხარჯზე და სხვა ფაქტორების გათვალისწინებით. წელიწადში ხორციელდება უფრო მეტი მოკლევადიანი - 2-დან 4 დღემდე სამოგზაურო დასვენება. შესაბამისად, ბევრი პარკი საჭიროებს ადაპტაციას დროში შეზღუდული ტურისტების მიღებისათვის, რაც მოითხოვს უფრო მაღალი მომსახურების ხარისხს და სპეციალურ სარეკრეაციო შესაძლებლობებს.

მომსახურების ხარისხის მნიშვნელობა

ტურისტები ითხოვენ სულ უფრო მაღალი ხარისხის სერვისს. ისინი მოელიან, კომუნიკაბელურ და სწავლულ გიდებს, სტუმართმოყვარე მასპინძლებს, კომფორტულ გარემოს სადაც თავს გრძნობენ ადგილობრივი თემის წევრად.

სამოგზაურო დასვენების მოდელის ცვლილება

ჩრდილოეთ ამერიკაში, ევროპაში, ავსტრალიასა და ზოგიერთ აზიის ქვეყანაში შემოსავლების ზრდა, ხანდაზმული მოსახლეობა, უფრო აქტიური ცხოვრების წესი ზრდის ტურიზმის მოთხოვნას. ნავარაუდევია დაცულ ტერიტორიებზე (როგორც მეტად, ასევე ნაკლებად განვითარებულებზე) სარეკრეაციო „აუთდორ“ პროდუქტზე მოთხოვნილების სამომავლო ზრდა, მაღალი მომსახურების ხარისხისა და უსაფრთხოების კომპონენტის გათვალისწინებით.

გლობალური კომუნიკაციებისა და საინფორმაციო ტექნოლოგიების წინსვლა

საინფორმაციო ტექნოლოგიების განვითარებამ განაპირობა ინტერნეტთან წვდომის გამარტივება მსოფლიოს ნებისმიერი წერტილიდან, რაც ერთის მხრივ ხელს უწყობს დაცული ტერიტორიების რესურსების, პროდუქტებისა და მომსახურებების შესახებ ინფორმაციის უზრუნველყოფას, ხოლო მეორეს მხრივ იძლევა მისი პოპულარიზაციის საშუალებას, მათ შორის ვიზიტორების მხრიდან გადაღებული ფოტოების, გაზიარებული ლოკაციების გზით.

მრავალფეროვანი სამოგზაურო არჩევანის გავრცელებული პარამეტრები

დღეს ვიზიტორებს უკვე საშუალება აქვთ დიდი მანძილების დროის მცირე მონაკვეთში დაფარვის. შორ მანძილებზე საჭირო მგზავრობის განვითარებამ, ხელი შეუწყო დაცულ ტერიტორიებზე გლობალური მასშტაბით ვიზიტორთა მატებას. ადამიანებს, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან მსოფლიო მემკვიდრეობის უბნებით, ეროვნული პარკებითა და სხვა მსგავსი სანახაობებით, მიეცათ შესაძლებლობა მოინახულონ მათთვის სასურველი ადგილი მსოფლიოს ნებისმიერ კუთხეში.

პირადი უსაფრთხოება

ვიზიტორთა უსაფრთხოების გათვალისწინება დაცული ტერიტორიების პროდუქტებისა და სერვისების შეთავაზებისას ერთ-ერთი უმთავრესი საკითხია. ვიზიტორთა ცენტრში, სხვადასხვა საკომუნიკაციო არხის მეშვეობით, აუცილებელია ვიზიტორებს განემარტოთ უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული ქსევის წესები და ასევე ინფორმირებულები იყვნენ შესაძლო რისკ ფაქტორებთან დაკავშირებით.

მზარდი სოციალური და გარემოსდაცვითი პრობლემატიკა

ადამიანები გამოხატავენ შემფოთებას სოციალური და გარემოსდაცვითი პრობლემების მიმართ. მათ მაღალ დონეზე აქვთ გაცნობიერებული მდგრადი ტურიზმის საჭიროება, როდესაც არ ზიანდება გარემო. ისინი ხშირად ხდებიან „მწვანე“ ცხოვრების მიმდევრები, ანუ „მწვანე მომხმარებლები“. დაცულ ტერიტორიები კარგად ერგებიან აღნიშნულ ტენდენციას. ტურისტებს იზიდავთ ისეთი ადგილები, რომელთაც გააჩნიათ კარგი იმიჯი და არიდებენ თავს ისეთ ტურისტულ მიმართულებებს, სადაც სოციალური, ან გარემოსდაცვითი პრობლემებია.

4.3.2.2. დაცულ ტერიტორიებზე ტურისტული აქტივობები

როდესაც ჩვენ ვსაუბრობთ დაცული ტერიტორიების ტურიზმის განვითარებაზე, ჩვენ როგორც წესი ვსაუბრობთ ეკოტურიზმზე, ანუ ბუნებაში საპასუხისმგებლო მოგზაურობაზე, როდესაც ზრუნავენ გარემოს შენარჩუნებაზე და დადებითად გავლენას ახდენენ ადგილობრივი მოსახლეობის კეთილდღეობაზე. ტერმინოლოგია აღიარებს ტურიზმის სხვადასხვა ფორმებს, რომლებიც კავშირში არიან ეკოტურიზმთან, ესენია: მდგრადი ტურიზმი, ტურიზმი ბუნებაში, საპასუხისმგებლო ტურიზმი, სათავგადასავლო ტურიზმი, ტურიზმი ღარიბი თემებისთვის (pro poor tourism) და სხვა. ეკოტურიზმთან ყველზე ახლოს დგას სათემო ტურიზმი კონსერვაციისა და განვითარებისათვის.

დაცული ტერიტორიის IUCN-ს (ბუნების კონსერვაციის საერთაშორისო კავშირი) ზოგიერთ კატეგორიაში ტურისტული აქტივობები კატეგორიულად აკრძალულია, ზოგიერთში კი დაშვებულია გარკვეული რეგულაციებითა და პრინციპების დაცვით. არსებობს ასე სხვაობა ეკოტურისტების სამ ჯგუფს შორის: ძლიერი ეკოტურისტები ძლიერი გარემოსდაცვითი ვალდებულებებით, მსუბუქი

ეკოტურისტები სუსტი გარემოსდაცვითი ვალდებულებებით, მრავალფეროვანი მიზნებითა და ჯგუფურად მოგზაურები და მესამე შერეული - სტრიქტურულად ეკოტურისტული ჯგუფები, რომლებსაც გააჩნიათ ორივე ჩამოთვლილი ჯგუფის მახასიათებლები - ძლიერი გარემოსდაცვითი ვალდებულებები და მრავალფეროვანი მიზნებით მოგზაურები.

ცხრილი 10 ტურიზმის შესაბამისობისა და ეკოტურისტების მახასიათებლების მატრიცა დტ-ს კატეგორიისა და მართვის მიზნების შესაბამისად

IUCN კატეგორია	მოკლე აღწერა	ტურისტული მიზანი 1)	ეკოტურისტთა ტიპები 2)		
			ძლიერი	მსუბუქი	შერეული
I.	ნაკრძალი და ველური ბუნება				
I.a	ნაკრძალი	-	-	-	-
I.b	ველური ბუნება	2	კი	-	-
II.	ეროვნული პარკი	1	კი	კი	-
III.	ბუნების ძეგლი	1	კი	კი	-
IV.	ჰაბიტატების მართვის ტერიტორია	3	კი	კი	-
V.	დაცული ლანდშაფტი	1	-	კი	კი
VI.	რესურსების მართვის დაცული ტერიტორია	3	-	კი	-

დაცული ტერიტორიის კატეგორიებზე ტურიზმი: 1 - მთავარი მიზანი; 2 - მეორადი მიზანი; 3 -

პოტენციური მიზანი; - ნაკლებად შეესაბამება ტურისტულ საქმიანობას;

წყარო: მონაცემები შეგვრებულია IUCN-ის სხვადასხვა სახელმძღვანელოების შესაბამისად და Weaver & Lawton 2001-ის დოკუმენტაციით. საქართველოს დაცული ტერიტორიების ეკოტურიზმის განვითარების პოტენციალის შეფასება. TJS II.

4.3.3. მიზნობრივი ბაზარი (ვიზიტორთა ჯგუფები)

მენეჯმენტის გეგმის თანახმად, ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებზე იკვეთება შემდეგი კატეგორიის ვიზიტორთა ჯგუფები (იხ. ცხრილი 11).

ცხრილი 11. ვდტ-ს მიზნობრივი ჯგუფები და მათი მახასიათებლები და ინტერესები.

მიზნობრივი ჯგუფი	ტურისტების ტიპები	ინტერესი / მოთხოვნა სერვისებზე	ასაკობრივი ჯგუფები
ინდივიდუალურად მოგზაური, "თავგადასავლების" და "ბუნების მრავალფეროვნების" მოყვარული ტურისტები;	ეკოტურისტები ძლიერი გარემოსდაცვითი ვალდებულებებით, ირჩევენ ხანგრძლივ მოგზაურობას და ჭირდებათ ფიზიკური აქტივობები; კომფორტის მიმართ ნაკლები	აღნიშნული სეგმენტი ფოკუსირებულ ია გარე აქტივობებზე; ლამის გათენებას ამჯობინებენ საკემპინგე ადგილებზე, ტურისტულ თავშესაფრებში,	18 დან-26 წლამდე ახალგაზრდები/სტუდენტები (ბიუჯეტური ვიზიტორები); 26 დან-45 წლამდე დასაქმებული წყვილები ბავშვების გარეშე საშუალო ან საშუალოზე მაღალი შემოსავლებით.

	მოთხოვნით გამოიჩევიან.; ძირითადად მოგზაურობენ მიზნობრივად, ეყრდნობიან პერსონალურ გამოცდილებას; უმეტესწილად ინდივიდუალურად გეგმავენ მარშრუტს.	საოჯახო სასტუმროებში და ჰოსტელებში.	
ახალგაზრდა დინამიური ქართველები	მსუბუქი ეკოტურისტები; პასიური ტურის, შემეცნებითი მოგზაურობის და ბუნებაში რეკრეაციის მოყვარულები.	აინტერესებთ „აუთდორ“ აქტივობები; ხანმოკლე ვიზიტით სტუმრობენ დტ-ს.	25-35 წლამდე
უცხოელი "ოქროს ასაკოვნები"	ახასიათებთ მაღალი მოთხოვნები სერვისისა და კომფორტის მიმართ, მოსწონთ დივერსიფიცირებული შეთავაზებები. დამისთევას ამჯობინებენ სასტუმროებში ან საოჯახო სასტუმროებში.	აინტერესებთ ბუნების შემეცნებასთან ერთად არამატერიალური კულტურის გაცნობა და სხვადასხვა სახის აქტივობებში მონაწილეობა (გასტრონომიული, აგროტურისტული)	45-65 ეკონომიკურად აქტიური აუდიტორია. აღნიშნული სეგმენტი ვდტ-ს ძირითადად სტუმრობს აღმოსავლეთ და დასავლეთ ევროპიდან, აშშ-დან, ისრაელიდან და რუსეთიდან. არის მაღალგადამხდელუნარიანი სეგმენტი.
ტურისტების ჯგუფები (15 კაცამდე) სპეციალურად მათთვის განკუთვნილი	მსუბუქი სათავგადასავლო ტურების მოყვარულები;	სათავგადასავლო, კულინარული, აგროტურისტული და ბუნებაზე	45-65 წლის წყვილები და ხანდაზმულები (65 წლის და მეტი), რომლებიც ცხოვრობენ შვილებისგან განცალკევებით.

ტურისტული პაკეტებით;	ადგილზე მოელიან სერვისს, ითხოვენ ინფორმაციას, ბუნების ინტერპრეტაციას და გიდის მომსახურებას; დამისთვას ამჯობინებენ სასტუმროებში.	დაკვირვების აქტივობები; ადგილზე შესაძლოა შეიძინონ სუვენირები.	
ქართველი მეთევზეები მაისი/ივნისი/ივლისი ს თვეებში	ნაკლბად ინტერესდებიან დამატებითი მომსახურებებით	თევზაობა	სხვადსხვა ასაკის
სპეციალური ინტერესების მქონე და დარგობრივი ვიზიტორები: მეცნიერები/მკვლევარები, ბოტანიკოსები, ორნითოლოგები, ფრინველებზე დამკვირვებლები, ლანდშაფტის მხატვრები, გეოლოგები, პალეონტოლოგები.	შედარებით ხანგრძლივად ჩერდებიან დესტინაციაზე. დამისთევას საოჯახო სასტუმროებში ამჯობინებენ ადგილობრვებთან კომუნიკაციაში შესვლის მიზნით.	აქვთ სპეციალური ინტერესები საქმიანობის სფეროდან გამომდინარე, თუმცა ამავედროულად აინტერესებთ კულტურა (როგორც მატერიალური ისე არამატერიალური).	35 დან ზევით
გრუნტის გზაზე სავალი ორ-ხიდიანი, მაღალი გამავლობის მანქანებით მოსარგებლე ვიზიტორები (ე.წ. ოფროუდერები);	ძირითადად ცხოვრობენ: თავშესაფრებში, კოტეჯებში, კარვებში.	ურბანული გარემოსგან თავის დაღწევა	მკვეთრად გამოკვეთილი ასაკობრივი ჯგუფი არ ახასიათებთ

პოტენციურ ვიზიტორებად ვდტ-ზე ასევე შესაძლოა განიხილებოდნენ მოჯირითეები, სამთო ველოსიპედისტები. აღნიშნული სეგმენტის მოზიდვა შესაძლებელია მას შემდეგ, რაც ადგილზე გაჩნდება მომსახურებები. კერძოდ, განახლდება საჯინბოები და თემში შესაძლებელი იქნება ცხენებისა და სამთო ველოსიპედების დაქირავება.

4.3.4. გარემოზე და ადგილობრივ თემზე ტურიზმის გავლენის ზოგადი მიმოხილვა

4.3.4.1. ეკოსისტემის მდგრადობა და გამტარუნარიანობის შესაძლებლობების შეფასება
ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები წარმოადგენს მოწყვლად ეკო-სისტემას. მისი სიშორისა და ლანდშაფტური მახასიათებლების გამო, ტერიტორია მრავალი სახეობის ფრინველის, რეპტილიისა თუ ძუძუმწოვრის თავშესაფარია. ტურიზმის სწრაფი და უკონტროლო განვითარება უარყოფით გავლენას ახდენს აღნიშნულ ეკოსისტემაზე, რომელიც უკვე დაზიანებულია საქონლის გადამეტებული ძოვებითა და ბრაკონიერობით (მცირე მასშტაბით). ტურიზმის უარყოფითი გავლენა გამოწვეულია ადამიანების მნიშვნელოვანი რაოდენობით, რომლებიც მანქანით გადაადგილდებიან ტერიტორიაზე, ტოვებენ ნაგავს, აბინძურებენ გარემოს, წყვეტენ ყვავილებს ან უბრალოდ მანქანით მოძრაობენ მკაცრი დაცვის ზონაში (იხ. რუკა 01). აღნიშნულიდან გამომდინარე აუცილებელია გარკვეული შეზღუდვებისა და სახელმძღვანელო ინსტრუქციების სისტემის შემოღება ვიზიტორთა მართვის გეგმის გათვალისწინებით, რომელიც მინიმუმამდე დაიყვანს უარყოფით ზეგავლენას გარემოზე, რაც უმეტესწილად გამოწვეულია უცოდინრობით და უყურადღებობით. მავნე ზეგავლენის უმეტესობა შესაძლებელია შემცირდეს შესაბამისი დემარკაციით „არ შეიძლება შესვლა“, საგზაო ნიშნების გაუმჯობესებით და ასევე ნარჩენების მართვის სისტემის შემუშავებით. უარყოფითი გავლენის მინიმუმამდე შემცირება შესაძლებელია ასევე დამატებითი კონტროლითა და საჭიროების შემთხვევაში სანქციებით.

მეორეს მხრივ ვიზიტორებიდან მიღებულმა დამატებითმა შემოსავალმა შეიძლება წაახალისოს ადგილობრივი მწყემსები და გონივრული ქმედებით შეამცირონ საქონლის მიერ მიყენებული ზიანი, თუმცა აღნიშნული მიდგომა საჭიროებს თემთან გრძელვადიან მუშაობას. (მიუხედავად იმისა, რომ ადგილობრივი მწყემსები ინდივიდუალ ტურისტებს მასპინძლობენ ხოლმე, მძიმე ჰიგიენური პირობების გამო შეუძლებელია მათი მომსახურება ამ ეტაპზე ტურისტულ მომსახურებად ჩაითვალოს)

რაც შეეხება ვიზიტორთა უარყოფითი გავლენას, მისი მინიმიზაცია უნდა განხორციელდეს გიდეების სისტემის გაუმჯობესების, დაცული ზონების დემარკაციის და ნარჩენების მართვის გზით. დღევანდელი მდგომარეობით გამტარუნარიანობა არის შეზღუდული უფრო ტურისტული ინფრასტრუქტურისა და მომსახურებების სიმცირით, ვიდრე დაცვის მოთხოვნებით. საჭიროა ვიზიტორთა ქცევისათვის გარკვეული სახელმძღვანელო ინსტრუქციებისა და გარემოს დამაზიანებელი აქტივობების აკრძალვის შემოღება და შემდგომ მისი კონტროლი.

ტურიზმის გამტარუნარიანობა განისაზღვრება ვდტ-ზე ტურისტების მაქსიმალური რაოდენობით, რომელთაც შეუძლიათ ტერიტორიის მონახულება ეკოსისტემაზე უარყოფითი ზეგავლენის მიყენების გარეშე (ჰაბიტატების შეშფოთება, ბუნებრივ რესურსებსა და ეკოსისტემებზე რაიმე ზიანის მიყენება). ვიზიტორთა გამტარუნარიანობა ასევე განისაზღვრება ტურისტული ინფრასტრუქტურის შესაძლებლობებით (მაგ. ღამის გასათევი ადგილების რაოდენობით). ტურიზმის გამტარუნარიანობის შემზღუდველი ფაქტორებია:

- ღამის გათევის შესაძლებლობა;
- საგზაო ინფრასტრუქტურა;
- სანიტარულ-ჰიგიენური ობიექტები და ნარჩენების მართვა;

- ვდტ-ის თანამშრომლების შესაძლებლობები ვიზიტორთა მომსახურებისა და კონტროლის საკითხში;
- ეკოსისტემებზე უარყოფითი ზეგავლენა (ძირითადად ხმაური, სენსიტიურ ეკოსისტემებში სიარული/მანქანით გადაადგილება, ნარჩენები).

რეკომენდაციები ეკოსისტემების მდგრადობის კუთხით:

- ტურისტების რიცხვის მატებასთან ერთად აუცილებლობას წარმოადგენს ინფრასტრუქტურის მოწესრიგება/განახლება და დამატება. საჭიროა მოხდეს ვიზიტორთა რაოდენობის ოპტიმიზაცია და დაინერგოს წახალისების სისტემა პასიურ და გარდამავალ სეზონებზე (მოქნილი ფასების სისტემის დანერგვა მაღალ და დაბალ სეზონებზე).
- გარდა უკვე გამოცხადებული მკაცრი დაცვის ზონებისა, დამატებით რამოდენიმე სხვა ტერიტორიაზეც უნდა აიკრძალოს შესვლა, განსაკუთრებით ფრინველების გამრავლების პერიოდში. ეს განსაკუთრებით ეხება დალის მთის ტერიტორიას (დურაჯი) და ტახტითეფას, ჭაჭუნას (შავი სვავი და ბექობის არწივი), შავი მთის ტერიტორიას (კოლხური ხოხობი), პატარა ხევებს მიჯნის ყურეს მახლობლად და დალის მთას (კვირიონები, პატარა ბუები, ა.შ.). ამ ტერიტორიებზე ნაწილობრივ არ ვრცელდება დაცვის სპეციალური რეჟიმი.
- უნდა მოხდეს დაცული ზონების დემარკაციისა და კონტროლის პერიოდული ადაპტაცია ვიზიტორთა მზარდ რაოდენობასა და აქტივობებთან. იქ სადაც ფიზიკურად და სამართლებრივად შეუძლებელია აკრძალვის ბარიერების ან ნიშნულების აღმართვა, შესაძლებელია ქცევის წესების გაცნობა ვიზიტორებისთვის. ზოგადად რეკომენდირებულია, რომ ტურიზმის ზოგადი პოლიტიკა ითვალისწინებდეს ვიზიტორების კონცენტრირებას მონიშნულ ბილიკზე;
- შესაძლებელია რამოდენიმე წინადადების განხილვა დამატებით გამოსაყოფი დაცული ზონების შესახებ (მაგ. „ზურმუხტის ქსელის“ უბნები), რომელიც დაუკავშირდება კონკრეტული სახეობების დაცვას;
- ჯიპებით გრუნტის გზაზე გადაადგილება ხეობებსა და მდელოებზე იწვევს უარყოფით ზეგავლენას. ეს უნდა აიკრძალოს ყველა ხეობაში/ ფსევდო კარსტულ ტერიტორიებზე გარდა პანტიმარას ხეობასა და მიჯნის ყურეში მისასვლელი გზებისა. სხვა ტერიტორიებზე უნდა აიკრძალოს მხოლოდ ბუდობის პერიოდში (აპრილი-ივნისი); პანტიმარას ხეობაში უნდა აიკრძალოს ნებისმიერი ნამარხის აღება ტერიტორიიდან, ტერიტორია უნდა იქნეს განსაკუთრებით დაცული;
- უნდა განხორციელდეს მიჯნისყურის ირგვლივ დაცული ზონების, ცენტრალური და ვაშლოვანის რეინჯერთა სადგურების დემარკაცია ხეებზე, ქვებზე ან დაფებზე ნიშნების განთავსებით, რათა ნათელი იყოს ვიზიტორისათვის, რომ იქ მათთვის შესვლა აკრძალულია;
- მოტოციკლეტების ტური არ უნდა იყოს დაშვებული ვდტ-ის ადმინისტრაციის მიერ, ვინაიდან ჰაბიტატებზე იწვევს უარყოფით ზემოქმედებას;
- ტურიზმის მიერ გამოწვეული უარყოფითი ზეგავლენის კონტროლის მიზნით, საჭიროა პერიოდულად ჩატარდეს მონიტორინგის კვლევა და საჭიროებისამებრ განისაზღვროს რეკომენდაციები.

გასატარებელი ქმედებები:

- ტურიზმის უარყოფითი ზეგავლენის შესახებ კვლევის ჩატარება;
- ვიზიტორების შესაფერისი ქცევის წესების შესახებ სახელმძღვანელოს შემუშავება (მანქანით გადაადგილებასთან, ნაგვის დაყრასთან, ცეცხლის დანთებასთან და სხვა ქმედებებთან დაკავშირებით);
- ვიზიტორებისთვის ქცევის წესების გაცნობა, დასტური ინფორმაციის მიღებაზე (ხელის მოწერა ჯავშნის/ნებართვის ფურცელზე);

- რეინჯერების მიერ კანონდარღვლების შემოღების შესაძლებლობა (მაღალი ჯარიმების გადახდა გაიდლაინების/რეგულაციების წესების დარღვევის შემთხვევაში);

4.3.4.2. ადგილობრივი თემის სოც-ეკონომიკური სარგებლიანობის შეფასება

ადგილობრივი თემის ჩართულობას ბუნებრივი რესურსების მდგარდ გამოყენებაში მნიშვნელოვანი როლი ეკისრება. ამ მიმართულებით ვდტ-ს გადაგმული აქვს ნაბიჯები და ვიზიტორებს უწევს რეკომენდაციას ადგილობრივი მომსახურების მიმწოდებლების შესახებ, თუმცა თემის მეტი ჩართულობაა საჭირო, რათა გაიზარდოს ინტერესი და გაჩნდეს მოტივაცია მომსახურების დივერსიფიცირების და ხარისხის ზრდის კუთხით.

ვდტ-თან თანამშრომლობით თემში განვითარდა რიგი მომსახურებები (განთავსება, მანქანების გაქირავება, გიდის მომსახურება და ა.შ). მიუხედავად თემთან დაწყებული თანამშრომლობისა, ვდტ-ებს ჯერ კიდევ არ აქვს ადგილობრივი თემის რესურსი სათანადოდ ათვისებული. ტურიზმის ღირებულებათა ჯაჭვის ზემოთ აღნიშნული ელემენტები საჭიროებს განვითარებას და დივერსიფიცირებას.

ვიზიტორთა მზარდი რიცხვი ადგილობრივ მოსახლეობისთვის სტიმულია, რომ შექმნან და განავითარონ ტურისტული პროდუქტები, რაც გაზრდის მათ სოციალურ-ეკონომიკურ სარგებლიანობას.

მნიშვნელოვანია მიმდებარე თემის პროდუქტების ინტეგრირება დაცული ტერიტორიების შეთავაზებაში მაგ. მაჭახელას ეროვნული პარკის მაგალითზე, ან თუშეთის ეროვნული პარკის მოდელით ერთიანი კლასტერის განვითარება

ეკოტურიზმის სტრატეგია მიმართულია თემისა და ადმინისტრაციის საერთო ინტერესის დაცვაზე. კერძოდ, შეიქმნას სარგებელი როგორც დაცული ტერიტორიისთვის, ასევე ადგილობრივი მოსახლეობისათვის და დაინტერესებული მხარეებს შორის განვითარდეს მჭიდრო თანამშრომლობა. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია ვაშლოვანის მეგობართა ასოციაციის როლის გაძლიერება ადგილობრივი თემებთან საერთო ინტერესების გამოსავლენად და ერთობლივ აქტივობებზე თუ პროექტებზე სამუშაოდ.

4.4. სიტუაციური ანალიზის დასკვნა, შესაძლებლობებისა და შეზღუდვების ანალიზი

4.4.1. ეკოტურიზმის განვითარებისთვის ძირითადი შეზღუდვები

ეკოტურიზმის განვითარების ძირითად შეზღუდვებს ვდტ-ზე წარმოადგენს:

- გარემოს დაცვის სფერო არაპრიორიტეტული მიმართულებაა სახელმწიფოსთვის;
- შეზღუდული ადამიანური რესურსები ვიზიტორთა მართვისა და ინტერპრეტაციის მიმართულებით;
- არ არის შეფასებული ვდტ-ს გამტარუნარიანობა;
- თემთან სუსტია თანამშრომლობა;
- დაინტერესებულ მხარეებთან (მაგ. ტუროპერატორებთან) ნაკლები კომუნიკაცია;
- ინფორმაციის დეფიციტი ვდტ-ის შესახებ ელექტრონულ მედია სივრცეში. კერძოდ, ვდტ-ს ადმინისტრაციას არ აქვს ვებ გვერდი და არსებული საინფორმაციო წყარო (დაცული ტერიტორიების სააგენტო, გვერდი სოციალურ ქსელში) არ იძლევა საკმარის ინფორმაციას ტურისტული პროდუქტებისა და სერვისების შესახებ, რაც პოტენციური ვიზიტორების მოზიდვის საშუალება იქნება;

- ვდტ-ს არ აქვს დივერსიფიცირებული ტურისტული პროდუქტები/მომსახურებები (კვებითი მომსახურება, ველო გაქირავება და ა.შ), რაც ხელს შეუწყობდა შემოსავლების გაზრდასა და ვიზიტორთა კმაყოფილებას დაცული ტერიტორიის მიმართ;
- ამჟამად მოთხოვნა სეზონურია, რომლის აღმოფხვრა შესაძლებელია დამატებითი აქტივობებისა და პროდუქტების შეთავაზებით გარდამავალ და პასიურ სეზონებზე და ასევე მოქნილი ფასების პოლიტიკის შეუშავებით;
- არასაკმარისია ინფრასტრუქტურა, გზის მანიშნებლები და საინტერპრეტაციო დაფები.
- ტურისტული მარშრუტები, ინტერპრეტაციითა და შესაბამისი მარკირებით, რომელიც დედოფლისწყაროდან უნდა დაიწყოს;
- სასმელი და ტექნიკური წყლის არარსებობა (მიჯნის ყურის გარდა).

4.4.2. დაცული ტერიტორიის შესაძლებლობები

- ადამიანური რესურსების მდგრადი მართვა; მოტივაციის სისტემის შექმნა, რომელიც არსებული კადრების კარიერული განვითარებისა და ფინანსური სარგებლის გაზრდის შესაძლებლობას შექმნის. ორგანიზაციული სტრუქტურის თანახმად პოზიციების სამუშაო აღწერილობის დეტალიზაცია; ვიზიტორთა მართვისა და ინტერპრეტაციის გაუმჯობესების მიზნით კადრების დამატება და არსებულის გადამზადება;
- მოხალისეთა სისტემის შექმნა/დანერგვა;
- ბიზნეს პარტნიორობის გაძლიერებით პროდუქტის შეთავაზებები და გაყიდვა;
- შემოსავლების მექანიზმების შექმნა და გაძლიერება;
- ტრანსპარენტული თანამშრომლობის განვითარება და ერთობლივი ტურისტულ პროდუქტის შექმნა;
- ტურისტული ინფრასტრუქტურის კონცესიით გაცემა (განთავსების ობიექტები, კაფეტერია და აშ);
- ვიზიტორთა რაოდენობის და კმაყოფილების შეფასების მეთოდოლოგიის შემუშავება, სწორი სტატისტიკის წარმოება;
- ადგილობრივი თემის ჩართულობის გაძლიერება;
- ბიოსფერული რეზერვატის შექმნის შესაძლებლობა
- ღონისძიებების კალენდრის შემუშავება მუნიციპალიტეტთან და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან ერთად;
- სხვადასხვა მიზნობრივ ჯგუფებზე მორგებული ტურისტული პროდუქტების შექმნა (მაგ. ყვავილების, ქურციკების ტური);
- 4 სეზონის ტურების განვითარება;
- ნარჩენების მართვის და სტრატეგიის გეგმის შემუშავება;
- ვდტ-ს მარშრუტებზე აპლიკაციის შექმნა.
- სუვენირების კუთხე (კონცესიით გაცემული კუთხე) წარმოდგენილი ადგილობრივი წარმოების სუვენირებით, ადგილობრივი ბიომრავალფეროვნებისა და გეოლოგიური ფორმაციების თემაზე.

4.5. SWOT ანალიზი

ძლიერი მხარეები	სუსტი მხარეები / სირთულეები
მენეჯმენტი და მმართველობა - მცირე, მაგრამ კვალიფიციური ადამიანური რესურსი ტურიზმისა და ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის მიმართულებით. - ვდტ-ს ინსტიტუციური მეხსიერება - ევრო დიპლომი და შესაბამისი სტატუსი - დონორების მხარდაჭერა მდებარეობა და მიღწევადობა - სიახლოვე სიღნაღთან - მიღწევადობა წელიწადის ყველა სეზონზე; - გეოგრაფიული მდებარეობა (ტრანსასახლვრო ტურისტული პროდუქტის განვითარების პოტენციალი); - თუშეთი ვაშლოვანის კლასტერის შექმნის პოტენციალი. კულტურული და ბუნებრივი ფენომენები - მდიდარი მატერიალური კულტურა, არქეოლოგიური და მატერიალურ კულტურული ძეგლების არსებობა. - მდიდარი არამატერიალური კულტურა - უნიკალური ლანდშაფტი, ბიომრავალფეროვნება (ფლორა/ფაუნა) ადგილობრივი თემი - მუდმივმოსახლე თემი - ძლიერი სოფლის მეურნეობა პროდუქტი და ინფრასტრუქტურა,	მენეჯმენტი და მმართველობა - ადმინისტრაციის შრომითი რესურსი არ არის გათვლილი ტურიზმის გაზრდილი ნაკადის სამართავად; - ბიომრავალფეროვნების სპეციალისტის პოზიცია, რომელიც უფრო ვიწროა ვიდრე არსებული მოთხოვნა არის. - გიდების, დამლაგებლების და სხვა. დამატებითი ტურისტული მომსახურების მიმართულებით კადრების არ არსებობა - კადრების დენადობა - მოტივაციის სისტემის არ არსებობა - წყლის დეფიციტი მუნიციპალიტეტის მასშტაბით და ვდტ-ზე - მენეჯმენტის ცენტრალიზაცია - ინტეგრაციის სპეციალისტების არარსებობა (საჭიროებენ მინიმუმ ერთის დამატებას; - საშვის მიღების პროცედურების მოუქნელობა (სასახლვრო პუნქტთან თანამშრომლობა ცენტრალურ და ადგილობრივ დონეზე) - არ არის განსახლვრული გამტარუნარიანობა - ნარჩენების მართვის გეგმის არარსებობა - შეზღუდული ფინანსები მდებარეობა და მიღწევადობა - კეთილმოწყობილი გზების სიმცირე - საერთაშორისო ტურისტებისთვის არახელსაყრელი სეზონი (ზაფხულში არ არის ტურისტული სეზონი) - მდებარეობა (მუნიციპალიტეტის მდებარეობა ჩიხში და მანძილი რაიონული ცენტრიდან დაცულ ტერიტორიამდე (80 კმ.) კულტურული და ბუნებრივი ფასეულობები

- ვდტ-ს საბაზისო ინფრასტრუქტურა (მხოლოდ რამოდენიმე ლოკაციაზე) - მრავალფეროვანი ეკოტურისტული პროდუქტის შექმნის პოტენციალი - ოთხსეზონიანი ტურისტული პროდუქტის პოტენციალი (3+1) ტურისტული მოთხოვნა - ტურისტების მდგრადად მზარდი ტენდენცია (მოთხოვნის არსებობა) მარკეტინგი - ახალი ბრენდი და ახალი მარკეტინგის სტრატეგია.	- კულტურული რესურსების ნაკლები ჩართულობა ტურისტულ შეთავაზებებში, მაგ. მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი, ფიროსმანის სახლმუზეუმი, ხორნაბუჯის ციხე, აკლდამები და სხვა. - დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის არამატერიალური კულტურის გამოუყენებლობა პოტენციალის მიუხედავად (მაგ. სუვენირების არ არსებობა და ა.შ.) ადგილობრივი თემი - ადგილობრივი მოსახლეობის ნაკლები ჩართულობა დაცული ტერიტორიისა და მის გარეთ ტურისტულ მომსახურებაში. (კონცესია, სასტუმროები, გიდები) - კონცესიაზე არ არის გაცემული არც ერთი ობიექტი დაცული ტერიტორიის შიგნით. - ტურისტული მომსახურებების სიმცირე მუნიციპალიტეტში (გეოგრაფიული არეალი) - ტურისტული მომსახურების მიმწოდებლების დაბალი კვალიფიკაცია - დაბალი ცნობიერება დაცული ტერიტორიების მიმართ. - ადგილობრივი თემის სკეპტიკური დამოკიდებულება ტურიზმის ბიზნესის განვითარების მიმართ - ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის ადმინისტრაციის დაბალი ჩართულობა ტურიზმის განვითარების კუთხით, ზოგადად მუნიციპალიტეტი რეგიონის ტურიზმის განვითარებაშიც ძალიან სუსტად არის წარმოდგენილი. პროდუქტი და ინფრასტრუქტურა ტურისტული მოთხოვნა - მოუმზადებელი და მცირე ინფრასტრუქტურა მზარდი ტურისტული ნაკადებისთვის - ტურისტული ინფრასტრუქტურის გაუმართავობა, საზოგადოებრივი ტუალეტების არარსებობა, საკემპინგე ადგილების შეუსაბამობა (კერძოდ 9 დან
---	--

	5 არის გამართული, არ არის კარვების გაქირავება, არ არის საძილე ტომრების გაქირავება. არწივის ხეობაში საინფორმაციო ცენტრი არ ფუნქციონირებს. კაფეტერია არ ფუნქციონირებს.) - სპორტული/სამოყვარულო თევზაობის მსურველი ბევრია, თუმცა მოთხოვნის სრული დაკმაყოფილება დაცული ტერიტორიის შიგნით შეუძლებელია. - გეოლოგიური ტური- დაცული ტერიტორიის გარეთ იყო და დაზიანდა ინფრასტრუქტურა. აღნიშნულ ტურზე მოთხოვნა იყო ნაკლები, ვინაიდან გიდის და ინტერპრეტაციის პრობლემა ჰქონდა. - ეროვნულ პარკში სერვისების სიმცირე და დაბალი ხარისხი - ერთადაა საკემპინგე და საპიკნიკე ადგილები. მოწყობილია მხოლოდ ერთი საკემპინგე. ტუალეტები ყველგან ცუდ მდგომარეობაშია - უფუნქციო და არასწორი ტურისტული პროდუქტი (მაგ. საფარის ტური) - ინტერპრეტირებული ეკოტურისტული მარშრუტების სიმცირე - მანიშნებლების სისტემა არასწორად არის განვითარებული, რთულია დამოუკიდებლად გადაადგილება. მარკეტინგი - კონკურენტები კავკასიაში - აზერბაიჯანი - ირისუ. - არ არსებობს ონლაინ დაჯავშნის სისტემა - ბეჭდითი პროდუქციის არარსებობა (გარდა ფასიანი რუკების): საინფორმაციო ბროშურები (მაგ. უსაფრთხოების წესებზე). - ვიზიტორების აღრიცხვის შეუძლებლობა განსაკუთრებით ხორნაბუჯის და არწივის ხეობის ბუნების ძეგლებზე. - ინფორმაციული ხელმისაწვდომობა (არ არის ხელმისაწვდომი, როგორც ადგილობრივებისთვის სიახლეები, ასევე ვიზიტორებისთვის არ არის სრულფასოვანი საინფორმაციო
--	--

	უზრუნველყოფა ვდტ-ს ტურისტული მომსახურებისა და რესურსების შესახებ)
შესაძლებლობები	საფრთხეები
მენეჯმენტი და მმართველობა - ლაგოდების მაგალითზე სამუშაო ჯგუფი/საბჭოს შექმნა ტურიზმის სტარტეგიის შესაბამისად განხორციელებული საქმიანობის ანალიზისთვის. - ადამიანური რესურსების მდგრადი მართვა, რომელიც გულისხმობს, ინსტიტუციური მეხსიერების განვითარებას, არსებული კადრებისათვის მოტივაციის სისტემის განვითარებას, არსებული კადრების კარიერული განვითარების ან ფინანსური სარგებლის გაზრდის შესაძლებლობის შექმნას. არსებული პოზიციების სამუშაო აღწერილობის დეტალიზაცია და პროცესში დამატებითი ვალდებულებების თავიდან აცილება. - ტურიზმთან შესაძლო შეხების მქონე კადრების უნარ-ჩვევების განვითარება საჭირო ტრენინგების მეშვეობით. - მოხალისეთა სისტემის შექმნა/დანერგვა (დიდი კომპანიებს საკუთარი CSR-ს განსავითარებლად რიგი ღონისძიებების შეთავაზება, სადაც ისინი დაეხმარებიან ბილიკების მოწყობაში, ინფრასტრუქტურის მოწესრიგებაში და ა.შ.) - ბიზნეს პარტნიორობის გაძლიერებით პროდუქტის შეთავაზებები და გაყიდვა - სამეცნიერო-საკონსულტაციო საბჭოს როლის გააქტიურება ტურიზმის მიმართულებით - შემოსავლების მექანიზმების შექმნა და გაძლიერება	მენეჯმენტი და მმართველობა - საგენტოს ტოპ მენეჯმენტის ხშირი ცვლილება - არამდგრადი დაფინანსება - ძირითადი გადაწყვეტილებების ცენტრალიზების გამო ხშირად მისი არარელევანტურობა - ლობირების და პრიორიტეტულობის დაბალი დონე, როგორც ცენტრალურ ასევე ადგილობრივ დონეზე - გარემოს დაცვის სფერო არაპრიორიტეტული მიმართულებას სახელმწიფოსთვის ადგილობრივი თემი - თემებთან ძალადობრივი კონფლიქტი (მაგ. თევზჭერა, მტაცებელისა და ადამიანის ურთიერთობა) - მეცხვარე ძაღლები. - ადგილობრივი მოსახლეობის მხრიდან სუსტი მხარდაჭერა პროდუქტი და ინფრასტრუქტურა ტურისტული მოთხოვნა - სურსათის უვნებლობის საკითხების გაუთვალისწინებლობა პროდუქტის მწარმოებლების მხრიდან. - არსებული ტურისტული პროდუქტების არასწორი პოზიციონირება. - ტურისტების სიმრავლის გამო ბუნებრივი რესურსების არამდგრადი მოხმარება (მაგ. ფრინველების საბუდარ ტერიტორიებსა და ქურციკების ჰაბიტატებში მასიური ტურიზმის განვითარება) - ბუნებრივი კატაკლიზმები, მეწყერი - ბიომრავალფეროვნების რღვევა კლიმატის ცვლილებიდან ან ხელოვნური საფრთხეებიდან (ხანძარი) გამომდინარე

- ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის განვითარება და ერთობლივი ტურისტულ პროდუქტის შექმნა - ბუნებრივი რესურსების სპეციალისტის პოზიცია - არსებული სპეციალისტის კომპეტენციის გაფართოება - ტურისტული პროდუქტის განვითარების პოზიციის დამატება - ტურისტული ინფრასტრუქტურის კონცესიით გაცემა ან დამლაგებლებისა და განთავსების ობიექტების მენეჯერის პოზიციის დამატება. - ვიზიტორთა რაოდენობის შეფასების მეთოდოლოგიის შემუსავება, სწორი სტატისტიკის წარმოება. მდებარეობა და მიღწევადობა -მუნიციპალიტეტთან მჭიდრო თანამშრომლობა გზების კეთილმოწყობის მიზნით (პრიორიტეტულობა დაგეგმარების დროს). ადგილობრივი თემი - თემთან მუშაობა ტურისტული პროდუქტების კონცესიით ასამუშავებლად; - ადგილობრივი თემის ჩართულობის გაძლიერება და სარგებლის ზრდა; - ბიოსფერული რეზერვატის შექმნის შესაძლებლობა; - მეგობართა ასოციაციის ეფექტურად გამოყენება; - საჭირო ტრენინგები ადგილობრივი მომსახურების განვითარების მიზნით; - ერთობლივი ღონისძიებების კალენდარი მუნიციპალიტეტთან და სხვა დაინტერესებულ მხარეებთან.	- მზარდი ტურისტული ნაკადი - მასობრივი ტურიზმის ტენდენცია (ტურისტების რაოდენობის გაზრდაზე ორიენტაცია, რომელმაც შეიძლება ცხოველების მიგრაცია გამოიწვიოს) - სამოვრების არამდგრადი მართვა (გეგმა არსებობს, თუმცა არ არის ექსპლუატაციაში) - არასაკმარისი ფინანსები - კირქვის კარიერი არწივის ხეობის მიმდებარე ტერიტორიაზე
--	---

პროდუქტი და ინფრასტრუქტურა ტურისტული მოთხოვნა უნიკალური შეთავაზებები - მტაცებელი ფრინველების საცხოვრისი. ზოგადად ფრინველთა მრავალფეროვნება ნიშნავს, როცა 100 სახეობაზე მეტია წარმოდგენილი ერთ ლოკაციაზე. ვდტ-ზე 135 სახეობაა აღრიცხული. აქ ენდემური მტაცებელი ფრინველების საბინადრო გარემოა. - უნიკალურ შეთავაზებად შეიძლება განიხილებოდეს ასევე ასკილის ხეები (ეროვნულ პარკში) და კახეთის მაჩიტა (ხორნაბუჯზე). ვარსკვლავის სახეობის ყვავილების ტური/ ეფემერები. ადამიანის და გარემოს ურთიერთობა - ქიზიყური, თუშური ხელსაქმე. - თუშური მეცხვარეობის ტრადიციის შენარჩუნება (მე-15 საუკუნიდან მომთაბარეობენ); - სათევზაო ტურის ვდტ-ს გარეთ განვითარება და ვდტ-ს შიგნით ფასის რეგულირებით გაზრდილი მოთხოვნის მართვა. ~ - ქურციკების ტური - როგორც იშვიათი, ძვირადღირებული პროდუქტი ზოგადი ნაწილი - ვიზიტორთა საჭიროების შესაბამისად ინფრასტრუქტურის დაგეგმვა და არსებულის განვითარება - 3+1 სეზონის ტურები - ნარჩენების მართვის და სტრატეგიის გეგმის შემუშავება - ინტეგრირებული ტურისტული პაკეტების შექმნა - ტურისტულ პროდუქტებზე მორგებული ტრენინგები	
---	--

- სხვადასხვა მიზნობრივ ჯგუფებზე მორგებული ტურისტული პროდუქტების შექმნა (დივერსიფიცირების შესაძლებლობა) მარკეტინგი - ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების აპლიკაციის შექმნა (უნდა გაანალიზდეს რატომ არ იმუშავა ჯავახეთში ანალოგიურმა აპლიკაციამ) - ღონისძიებების კალენდარი.	
---	--

4.6. ვიზიტორთა სამოგზაურო ციკლის ფაზების შეფასების ანალიზი

შეფასების ქულა: 1- ძალიან ცუდი, 2- ცუდი, 3 - საშუალო, 4 - კარგი, 5 - ძალიან კარგი.

გადაწყვეტილების პროცესი	ქულა	აღწერა
ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიებზე	2	ვდტ-ს არ აქვს დამოუკიდებელი ვებ გვერდი, ხოლო დაცული ტერიტორიების სააგენტოს საიტზე არსებული ინფორმაცია მწირია; ვდტ-ს Facebook გვერდი ერთადერთი საკომუნიკაციო ელექტრონული მედია არხია პოტენციური მომხმარებელთან ურთიერთობის, თუმცა ინფორმაციის განთავსების სიხშირე ძალიან დაბალია. სხვადასხვა პროექტის ფარგლებში მომზადდა ბეჭდვითი პროდუქცია ვდტ-თვის (გზამკვლევი, ბროშურები), თუმცა დღეს ის არ არის ხელმისაწვდომი ტურიზმის საინფორმაციო ცენტრებში, ხოლო დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციაში არსებული ერთადერთი ბროშურა/რუკა მარშრუტების შესახებ არ არის ინტერპრეტირებული და ამავდროულად არის ფასიანი. ვდტ-ის ირგვლივ არსებული სხვა კულტურული და ბუნებრივი ღირსშესანიშნაობების, თემში არსებული მომსახურებების შესახებ ინფორმაციის სიმცირე ელექტრონულ მედია სივრცეში.

		ვდტ-ს დაბალი ცნობადობა ეროვნულ დონეზე.
ვდტ-ზე მომსახურებების დაჯავშნის შესაძლებლობა	3	ამჟამად მომსახურებების დაჯავშნა ვდტ-ზე შესაძლებელია მხოლოდ ელექტრონული ფოსტის, სოცალური ქსელისა და სატელეფონო კომუნიკაციის გზით. არ არის ინფორმაცია განთავსებული ისეთ შუამავალ ელექტრონულ საიტებზე როგორიცაა Booking.com, tripadvisor.com და სხვ. შესაბამისად დაჯავშნის აღნიშნული არხებით პოტენციური მომხმარებლის მოზიდვა შეუძლებელია. შესასვლელი ბილეთის შეძენა მხოლოდ ადმინისტრაციაშია შესაძლებელი. არ არსებობს უნაღდო ანგარიშსწორების ფორმა.
სატრანსპორტო ხელმისაწვდომობა	3	სატრანსპორტო ხელმისაწვდომობა და სიახლოვე დედაქალაქთან დედოფლისწყაროს მიმართულებით; მგზავრობის ხანგრძლივობა 2 საათი; შესაძლებელია საზოგადოებრივი ტრანსპორტით სარგებლობა (სამარშრუტო ტაქსი, მსუბუქი ავტომობილი-ტაქსი) რაიონული ცენტრიდან ვაშლოვანის ეროვნული პარკის მიმართულებით გადაადგილება მხოლოდ მაღალი გამავლობის მანქანით არის შესაძლებელი; მანძილი 80 კმ-ია. ხორნაბუჯის ციხისა და არწივის ხეობის მიმართულებით გადაადგილება შესაძლებელია ასევე სამთო ველოსიპედით, თუმცა ადგილზე აღნიშნული მომსახურების მიღება შეუძლებელია. წვიმიან ამინდში მიჯნის ყურის მიმართულებით გადაადგილება რთულია; ონლაინ სატრანსპორტის საშუალებების დაჯავშნა არ არის შესაძლებელი; მანიშნებლების სისტემა არასწორად არის განვითარებული, რთულია დამოუკიდებლად

		გადაადგილება. საჭიროებას წარმოადგენს სამანქანო მარშრუტების მარკირების ერთიან სისტემაში მოქცევა და მანიშნებლების დამატება.
დახვედრა ვიზიტორთა ცენტრში	4	კვალიფიციური მომსახურება ვიზიტორთა სპეციალისტის მიერ; გამართული მეტყველება რუსულ და ინგლისურ ენებზე; ძირითად პროდუქტთან ერთად დამატებითი მომსახურებების შეთავაზება (თემში არსებული); თანამედროვე საინტერპრეტაციო-საკომუნიკაციო არხების ნაკლებობა საგამოფენო სივრცეში; ვდტ-ს ადმინისტრაციაში ადგილობრივი ხელნაკეთი ნივთების, სუვენირების, ბრენდირებული პროდუქტისა თუ ბეჭვდითი პროდუქციის შეძენის შეუძლებლობა.
ვდტ-ის ძირითადი პროდუქტი: მარშრუტები, ღირსშესანიშნაობები, აქტივობები, ინფრასტრუქტურა.	3	მდიდარი ფლორა და ფაუნა, ლამაზი პეიზაჟი/ხედები, ისტორიული ადგილები; ინტერპრეტირებული მარშრუტების სიმცირე; სისუფთავისა და მინიმალური კომფორტის უზრუნველყოფა ტურისტულ თავშესაფრებში; საინტერპრეტაციო დაფების, რუკების, საგზაო ნიშნების განახლება და სისტემატიური მოვლა-პატრონობა.
დამატებითი პროდუქტების/მომსახურებების ხელმისაწვდომობა	2	ცხენების დაქირავება მხოლოდ გვიან შემოდგომიდან ადრე გაზაფხულამდეა შესაძლებელი (თუმი მეცხვარეებისგან); ვდტ-ზე არსებული საჯინიბოების უფუნქციობა; ველოსიპედების დაქირავების შეუძლებლობა; აღჭურვილობის გაქირავება; კვალიფიციური ადგილობრივი გიდების სიმცირე;

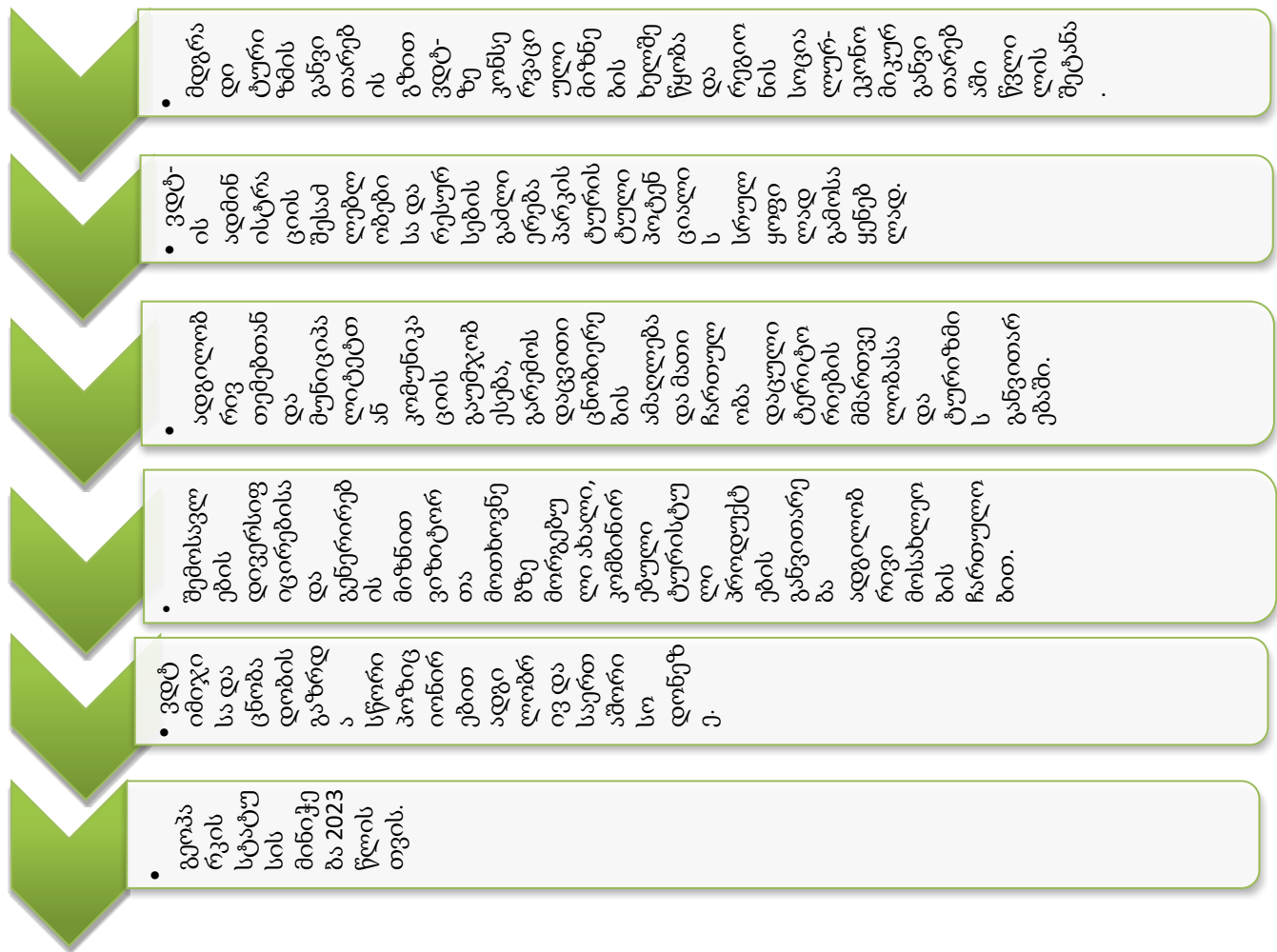
		კვებითი მომსახურების არარსებობა ვდტ-ზე; სპორტულ-სამოყვარულო თევზაობის შეთავაზება დაცულ ტერიტორიებზე.
განმეორებითი ვიზიტი და რეკომენდაცია	3	რეინჯერების კეთილგანწყობა; უნიკალური ეკოსისტემა, ლანდშაფტი; ბიომრავალფეროვნება; დივერსიფიცირებული პროდუქტის არა არსებობა და ინტერგრირებული შეთავაზებების სიმცირე; სისუფთავისა და კომფორტის ნაკლებობა ტურისტულ თავშესაფრებში; ადგილობრივ თემში აუთენტური ტურისტული პროდუქტის/მომსახურების მნიშვნელობის წინ წამოწევა/ხაზგასმა; მომსახურების ხარისხის ამაღლება. ელექტრონული კითხვარის დახვეწა ეფექტური უკუკავშირისათვის.

5. ეკოტურიზმის სტრატეგია, განხორციელების საკვანძო ელემენტები და სამოქმედო გეგმა

5.1. ტურიზმის განვითარების ხედვა და ძირითადი მიმართულებები

2028 წლისთვის, ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები არის საერთაშორისო და ადგილობრივ დონეზე ცნობადი, მდგრადი ტურიზმის პრინციპების შესაბამისად მართული ტერიტორია. ინტერპრეტაციაზე დაფუძნებული ეკოტურისტული მარშრუტები და ვიზიტორთა ნაკადების სწორი მართვა ხელს უწყობს კონსერვაციის მიზნების მიღწევას, და ადგილობრივი თემის სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებას.

ადგილობრივი ხელისუფლებისათვის და ადგილობრივი თემისთვის ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები აღიქმება მუნიციპალიტეტის ორგანულ ნაწილად, რომელთა ჰარმონიული თანაარსებობა ხელს უწყობს ადგილობრივი მოსახლეობის გარემოსდცავითი ცნობიერების ამაღლებას, ეროვნული და საერთაშორისო მნიშვნელობის ეკოსისტემების, ველური ბუნების და კულტურული ფასეულობების შენარჩუნებას.

სქემა 2. ვდტ-ზე მდგრადი ტურიზმის განვითარების სტრატეგიული მიზნები.

5.2. სტრატეგიული მიზნები და ამოცანები

მიზნები	ამოცანები
1. მდგრადი ტურიზმის განვითარების გზით ვდტ-ზე კონსერვაციული მიზნების ხელშეწყობა და რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში წვლილის შეტანა.	1.1. ვიზიტორთა მენეჯმენტის გეგმის შემუშავება (გამტარუნარიანობა, ვიზიტორთა უსაფრთხოება, გარემოზე უარყოფითი ზეგავლენა კონტროლი. ვიზიტორთა კმაყოფილების კვლევის სისტემატიზაცია) 1.2. ნარჩენების მართვის კონცეფციის შემუშავება და მუნიციპალიტეტთან თანამშრომლობა; 1.3. საკონცესიო პირობების ოპტიმიზაცია.
2. ვდტ-ის ადმინისტრაციის შესაძლებლობებისა და რესურსების გაძლიერება	2.1 ადამიანური რესურსის ოპტიმიზაცია და კვალიფიკაციის ამაღლება.

პარკის ტურისტული პოტენციალის სრულყოფილად გამოსაყენებლად.	2.2. საგანმანათლებლო და მოხალისეთა პროგრამების შემუშავება-დანერგვა
3. ადგილობრივ თემებთან და მუნიციპალიტეტთან კომუნიკაციის გაუმჯობესება, გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლება და მათი ჩართულობა დაცული ტერიტორიების მმართველობასა და ტურიზმის განვითარებაში.	3.1. ტურისტული მომსახურების მიმწოდებლებისთვის შესაძლებლობების გაძლიერების ხელშეწყობა. 3.2. ვდტ-ს სამეცნიერო-საკონსულტაციო საბჭოს და მეგობართა ასოციაციის გაძლიერება, შეხვედრების ორგანიზების, რეკომენდაციების გენერირების, მათი განხორციელების ინიცირებას, პროცესის მართვასა და მონიტორინგის მიზნით; 3.3. ვდტ-ს როგორც მედიატორის როლის გაძლიერება; 3.4. ადგილობრივთა როლის გაზრდა დაცულ ტერიტორიის ტურიზმის მართვაში
4. შემოსავლების დივერსიფიცირებისა და გენერირების მიზნით ვიზიტორთა მოთხოვნებზე მორგებული ახალი, კომბინირებული ტურისტული პროდუქტების განვითარება ადგილობრივი მოსახლეობის ჩართულობით.	4.1. ვდტ-ს მიერ შეთავაზებული მომსახურებებზე ფასების მოქნილი სისტემის განსაზღვრა 4.2. მომსახურებების ხარისხის გაზრდის, დივერსიფიცირებული შეთავაზებებისა და შემოსავლების გენერირების მიზნით კონცესიების გაცემა ადგილობრივი მოსახლეობისთვის უპირატესობის მინიჭებით; 4.3. გადახდის სისტემის გამარტივება და პლურარიზმი 4.4. არსებული ტურისტული შემოთავაზებების ბაზრის მოთხოვნასა და თანამედროვე ტენდენციებზე მორგება 4.4 ტურისტული ინფრასტრუქტურის განახლება და საჭიროების შემთხვევაში ახლის შემუშავება 4.5 თემატური ინტერპრეტაციაზე დაფუძნებული და ექსკლუზიური პროდუქტის შემუშავება (კასრისწყლის ფენომენი) და მისი ბრენდირებულ პროდუქტად ქცევა ორი ან სამი დაცული ტერიტორიის დაკავშირების მიზნით 4.6 ტრანსსასაზღვრო ეკოტურისტულ პროდუქტში ვდტ-ს ინტეგრაცია 4.7. ვდტ-ს ადმინისტრაციის თანამშრომლობის გაძლიერება ადგილობრივ მოსახლეობასთან ტურისტული პოტენციალის და შემოსავლების გაზრდის მიზნით ახალი და კომბინირებული ტურისტული პროდუქტების დასაწერად; 4.8. თემის ჩართვა ადგილობრივი პროდუქციის წარმოების გასაზრდელად, პროდუქციის სარეალიზაციო დახლების შექმნის ხელშეწყობა.
5. ვდტ იმიჯისა და ცნობადობის გაზრდა სწორი პოზიციონირებით ადგილობრივ და საერთაშორისო დონეზე.	5.1 ვდტ-ს ბრენდინგი 5.2. მარკეტინგული საკომუნიკაციო არხების გამოყენება დაცული ტერიტორიის შესახებ ცნობადობის გაზრდისა და ინფორმაციული ხელმისაწვდომობის მიზნით.
6. გეოპარკის სტატუსის მინიჭება 2023 წლისთვის.	6.1. სამუშაო ჯგუფის შექმნა და პროცესების ინიცირება ეროვნულ და საერთაშორისო დონეზე.

	6.2. აპლიკაციის შევსება 6.3. კვლევებისა და რეკომენდაციების ეტაპის გავლა 6.4. რეკომენდაციების განხორციელების შემდგომ სტატუსის მინიჭების პროცესის გავლა
--	---

5.3. სტრატეგიის განხორციელების საკვანძო ელემენტები

5.3.1. განხორციელების სტრუქტურა, მექანიზმი და პასუხისმგებლობები (დაცული ტერიტორიის მენეჯმენტი, დაინტერესებული მხარეების ჩართულობა, თანამშრომლობა და მხარდაჭერა)

გამომდინარე იქიდან, რომ ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიების ადმინისტრაციასა და დაცული ტერიტორიების სააგენტოს სამწუხაროდ დიდი გამოცდილება აქვს ისეთ ტურისტული პროდუქტების და ინფრასტრუქტურის, რომელთა სასიცოცხლო ციკლი საკმაოდ ხანმოკლე იყო, მნიშვნელოვანია თითოეული პროდუქტის განვითარებასას ასევე მის მართვის მოდელზეც ვიფიქროთ.

შესაბამისად ტურიზმის მართვას, რომელიც პროცესია და მისი ღირებულებათა ჯაჭვი მხოლოდ დაცული ტერიტორიების ფარგლებში ან მხოლოდ მის გარეთ ვერ მოექცევა, სჭირდება კარგად დაგეგმილი და მოქნილი სტრუქტურა. მისი ეფექტური მართვისთვის აუცილებელია ცხადად გადანაწილებული საქმიანობა, მოვალეობები და პასუხისმგებლობები.

წინამდებარე სტრატეგიის სიტუაციური ანალიზის ნაწილში არაერთხელ იყო მოყვანილი მაგალითები მომსახურების სფეროში ცენტრალიზებული გადაწყვეტილებების უარყოფითი მხარეების, კერძოდ ისეთი განთავსების ობიექტები, როგორებიცაა ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბაზა, დაცულ ტერიტორიებზე არსებული ბუნგალოები და თავად სასტუმროც, გადაწყვეტილების მიღებისა და შესყიდვების განხორციელების ცენტრალიზებული და ბიუროკრატიზირებული სისტემის გამო ხშირად დროულად ვერ ახდენენ წარმოქმნილი პრობლემის აღმოფხვრას, რაც ავტომატურად იწვევს მომხმარებლის უკმაყოფილებას.

წინამდებარე თავში წარმოდგენილია რეკომენდაციები, რომელიც საშუალებას იძლევა ტრანსინსტიტუციონალური მჭიდრო თანამშრომლობის საფუძველზე შემუშავდეს ეფექტური მართვის სტრუქტურული მოდელები.

ადამიანური რესურსების მართვა: ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციამ მონაწილეობა უნდა მიიღოს კადრების შერჩევის და გადამზადების საკითხში, ასევე დაიქირაოს სეზონური თანამშრომლები საჭიროებისამებრ, მას ასევე შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეს ზემოთ ნახსენები რეკომენდაციის შესაბამისად ჩამოაყალიბოს ტურიზმის / სტუმართა მომსახურების ძლიერი გუნდი; პასუხისმგებლობის გადანაწილებით განავითაროს კადრების პიროვნული უნარები და დანერგოს პროფესიული ზრდის მექანიზმები; მოახდინოს თანამშრომელთა ფულადი წახალისება მათ მიერ მიღწეული შედეგების მიხედვით;

მომსახურების ობიექტების გამოყენება და მართვა: მნიშვნელოვანია ხარისხის ნიშნის დანერგვა იმ მომწოდებლებისთვის, რომლებიც თუნდაც ირიბად მაგრამ მაინც ინტენსიურად არიან ჩართულები ტურიზმის მომსახურების მიწოდებაში და ვიზიტორთა ცენტრში ხდება მათთვის რეკომენდაციის გაწევა. ასევე შეიძლება შემუშავდეს დაჯილდოების სისტემა, რაც დამხმარე ზონაში არსებულ მომწოდებლებს წახალისებს ხარისხის გაუმჯობესებისთვის. მნიშვნელოვანია არსებული ტურისტული მომსახურებები, რომელიც მოითხოვს სპეციფიურ ცოდნას გაიცეს კონცესიაზე და გრძელვადიანი მდგრადი განვითარებისთვის სასურველია დაინერგოს მასტიმულირებელი ინიციატივები (incentives) ადგილობრივი მოსახლეობისთვის, იმისთვის რომ წახალისდეს პირველ რიგში ადგილობრივი მეწარმეები ან ორგანიზაცია ამ ტურისტული ობიექტების მართვაში.

ტურისტული ინფრასტრუქტურის შეკეთებისთვის მნიშვნელოვანია, რომ საჭიროების შემთხვევაში დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას წვრილმან სარემონტო სამუშაოებზე ჰქონდეს ბიუჯეტი და შესაძლებლობა, რათა ადგილზე გამოაცხადოს ტენდერი, ან ფასთა მოკვლევის საფუძველზე მოახდინოს შესყიდვა.

ფასთა პოლიტიკა და ფინანსების მართვა მნიშვნელოვანია ფასთა მოქნილი პოლიტიკის ჩამოყალიბება როგორც შემოსავლების, ასევე ადგილობრივ თემთან კონფლიქტების არიდების კუთხითაც. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მიმართ ადგილობრივი მოსახლეობის მხრიდან ცნობიერების ამაღლების შემაფერხებელი ფაქტორია შესასვლელი გადასახადის დაწესება მათ შორის დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის რეზიდენტებისათვის. განსაკუთრებით პრობლემატურია, როდესაც ადგილობრივი სკოლები არ სარგებლობენ არავითარ შეღავათს ქვეყნის სხვა სკოლებთან შედარებით. შესასვლელი ფასის დივერსიფიცირება უნდა მოხდეს ადგილობრივი თემის უპირატესობიდან გამომდინარე.

ვიზიტორთა მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების შემდეგ სასურველია ვიზიტორთა კონცენტრაციის წლიური მონიტორინგი და კონკრეტულ ადგილას გადაჭარბებული ტურიზმის დასარეგულირებლად კონკრეტული ტერიტორიის ვიზიტის შემთხვევაში განსხვავებული გადასახადის დაწესება.

მომავალში შესაძლებელია აგრეთვე ერთი ვდტ-ს მომსახურების ინტეგრირება ან კომბინირება კერძო სექტორის სხვა შემოთავაზებასთან ან საჯარო სექტორის, მაგალითად მუზეუმის შემოთავაზებასთან ერთად, მაგალითად ფიროსმანის მუზეუმისა და არწივის ხეობის კომბინირებული ტური შეღავათიანი გადასახადით. ასევე მნიშვნელოვანია კორპორატიული ფასების პოლიტიკის გატარება სასწავლო დაწესებულებებთან და კლუბებთან და ასოციაციებთან.

ადგილობრივ თემებთან და პარტნიორებთან თანამშრომლობა: ადგილობრივ თემთან და ტურიზმის მომსახურების მომწოდებლებთან ერთიანი პლატფორმის ჩამოყალიბება, რომელიც მეგობართა ასოციაციის მონაწილეობით საშუალებას მისცემს დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას და ადგილობრივ მუნიციპალიტეტს ერთობლივად განიხილონ არსებული პრობლემები. სასურველია აღნიშნული დაინტერესებული მხარეებიდან თითო წარმომადგენლით დაკომპლექტდეს ტურიზმის მართვის საინიციატივო ჯგუფი, რომელიც თავისუფლად შეიძლება ინსტიტუციურად იყოს LAG-ის ბაზაზე, ჩამოყალიბების შემთხვევაში ბიოსფერული რეზერვატის მართვის გუნდის ნაწილი ან

საკონსულტაციო საბჭო, ან შესაბამისი მუნიციპალური სამსახურის საკონსულტაციო საბჭო. მისი ფუნქცია უნდა იყოს ყველა მიმართულებით ტურიზმში მიმდინარე პროცესების კონსოლოდირება. მაგალითად მსხვილი პროექტების საგრანტო კომპონენტებისთვის პრიორიტეტების განსაზღვრა, კახეთის რეგიონის მასშტაბით ტურისტული ადგილის მართვის ორგანიზაციასთან- DMO მჭიდრო კავშირი.

ყოველწლიური ბიუჯეტის გარკვეული ნაწილის განკარგვა: პოპულარიზაციისა და მარკეტინგის ხელშეწყობისათვის, ტურისტული ობიექტების მცირედით მოვლა-პატრონობისათვის, ტრენინგებისა და სასწავლო ვიზიტებისათვის, ადგილობრივი ინიციატივებისა და თანამშრომლობისათვის, მცირედი შესყიდვებისათვის აუცილებელია დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას საშუალება ჰქონდეს ოპერაციული ბიუჯეტის (ხელფასების გარდა) განკარგვის საშუალება.

როგორც ზემოთ უკვე აღინიშნა ტურიზმი იმართება არა გეოგრაფიულად არამედ ტურიზმის ღირებულებათა ჯაჭვის გამართული მუშაობით, შესაბამისად მართვის საერთო პლატფორმა აუცილებელია. ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში წარმოდგენილია წარმოდგენილია ძირითადი დაინტერესებული მხარეების ეფექტური თანამშრომლობის საერთო მოდელი:

ცხრილი 10: ეფექტური თანამშრომლობის მოდელი კონკრეტულ მაგალითზე:

მიდგომა	აღწერა	შერჩეული მექანიზმი	საზოგადოებასთან გზავნილი (მესიჯი)
პრობლემის იდენტიფიცირება (კონცესიების ტენდერებში არავინ ადგილობრივები არ იღებენ მონაწილეობას)	გადაწყვეტის მექანიზმებზე შეჯერება (კონცესიების ხელშეკრულებების ახალი ფორმულირება)	საჯარო განხილვის შეხებ ინფორმაციის გავრცელება რწმუნებულების, სოციალური მედიისა და დარგობრივი კონტაქტების მეშვეობით (შეხვედრა ადგილობრივ მეწარმეებთან, განსაკუთრებით მათთან ვისაც უკვე აქვს ტურისტული მომსახურება)	გვსურს გადავცეთ და გავაგებინოთ მათ ამის შესახებ (ჩვენ მზად ვართ თქვენი მოსაზრებები მოვისმინოთ და წამოვიდეთ მიზანშეწონილ დათმობებზე)
ინფორმაციის მიღება /უკუკავშირი	გადაწყვეტილებამდე მათი მოსაზრების მოსმენა	საჯარო განხილვა	გვსურს მოვისმინოთ თქვენი აზრი შემდგომი გათვალისწინების მიზნით
კონსულტაციები	კონრეტული შემოთავაზებების ან მოსაზრებების ქმედებამდე დაყვანის მცდელობა	პრობლემების გადაჭრის შეხვედრები კონსულტაციები შესაბამის ექსპერტებთან	ხელშეკრულების კონკრეტული ვარიანტების მომზადება

ერთობლივი დაგეგმვა	გადაწყვეტილების შეთანხმება	კონსულტაცია შუამოდგომლობა მოლაპარაკება შერჩევა	ვალდებულები ვართ გაოვიყენოთ/ავსახოთ შედგები გარკვეული გამონაკლისების გარდა
-----------------------	-------------------------------	---	---

ამის ცხრილში მოცემულია იმ დაინტერესებულ მხარეთა ნუსხა, რომლებთანაც ვდტ გეგმავს მჭიდრო თანამშრომლობას დაგეგმილი აქტივობების განსახორციელებლად.

ცხრილი 11. ვდტ-ს ძირითადი დაინტერესებული მხარეები:

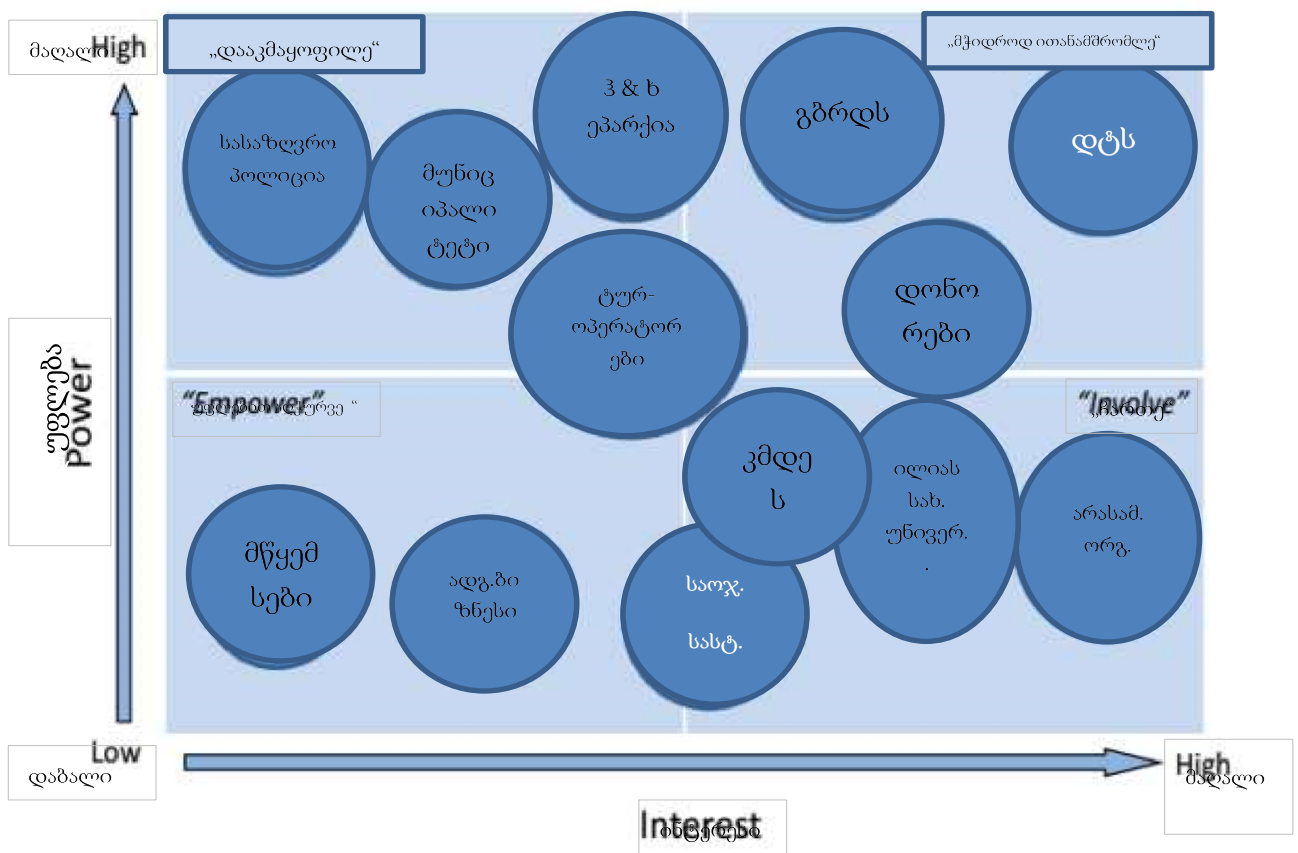
№	დასახელება	მოღვაწეობის სფერო	ერთობლივი სამუშაოები
სამთავრობო ორგანიზაციები			
1	დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტი	ტერიტორიის მართვა, ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება (გზები, წყალი, მანიშნებლები)	საგზაო ინფრასტრუქტურის მოწესრიგება, ტურისტული მანიშნებლების განთავსება, კოორდინირებული შეხვედრების ორგანიზება; ადგილის პოპულარიზაცია; დონორებთან ერთობლივი მუშაობა; თემთან კომუნიკაცია
2	დედოფლისწყაროს განვითარების ჯგუფი	თემის განვითარების პროექტები	თემთან კომუნიკაცია; მდგრადი ტურიზმის საგანმანათლებლო პროექტების განხორციელება; თანადაფინანსების მიღების შესაძლებლობა
3	ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია	ტურიზმის სექტორის რეგულირება, მართვა, ქვეყნის პოპულარიზაცია	ერთობლივი მარკეტინგული ღონისძიებების ორგანიზება; ტურიზმის სტანდარტების დანერგვა; ადმინისტრაციის მიერ დაგეგმილ სარეკლამო გადაცემებში ვდტ-ს ჩართვა, ტურიზმის საინფორმაციო ცენტრის შექმნა და ინტეგრირება ვდტ-სთან.
4	დედოფლისწყაროს ტურიზმის სამსახური	ვიზიტორთა ინფორმირება, მარკეტინგი	ვდტ-ს და მუნიციპალიტეტის ტურისტული რესურსების ინფორმაციული ხელმისაწვდომობა და პოპულარიზაცია
5	უმაღლესი სასწავლო დაწესებულებები, კვლევითი ბაზები	განათლება, სასწავლო პროგრამები, პრაქტიკული სწავლება, კვლევა	საგანმანათლებლო პროგრამების/ტურების მომზადება, მოხალისეთა პროგრამების მომზადება, კვლევითი სამუშაოების ჩატარება

6	განათლების სამინისტრო	განათლების სფერო, რეფორმები	საგანმანათლებლო ცენტრის- ეკოკლუბის შექმნა და პროგრამების შემუშავება
7	ძეგლთა დაცვისა და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სააგენტო / ეროვნული მუზეუმების ასოციაცია	კულტურული ობიექტების დაცვა, კონსერვაცია	კომბინირებული ტურისტული მარშრუტების შექმნა, სადაც ვდტ-სთან ერთად წარმოდგენილი იქნება მუნიციპალტეტში არსებულ ისტორიულ-კულტურულ ძეგლები; კულტურული ობიექტების მოვლა-განახლება
8	ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიები	ვდტ-ს მართვა	ტურისტული პროდუქტების განვითარება- დანერგვა, თანამშრომლობა სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეებთან ვდტ-ს პოტენციალის გაზრდისა და განვითარების მიზნით, ვდტ-ს პოპულარიზაცია
9	საპატრულო სამსახური 112	112 ქვეყანაში უსაფრთხოება	ტერიტორიაზე ტურისტების უსაფრთხოება და დახმარება
არასამთავრობო ორგანიზაციები			
10	ვაშლოვანის მეგობართა ასოციაცია	გარემოსდაცვითი ღონისძიებების და პროექტების განხორციელება	თემთან კომუნიკაცია; მცირე პროექტების, მათ შორის თემის და მცირე ბიზნესის განვითარებაზე მცირე საგრანტო პროექტების, განხორციელება; ადგილობრივი სერვის პროვაიდერების მონიტორინგი.
11	საქართველოს ეკოტურიზმის ასოციაცია	გარემოსდაცვითი ღონისძიებების და პროექტების განხორციელება	თემთან კომუნიკაცია; საგანმანათლებლო ტურების /ინტერპრეტაციების გამოყენებით ტურების შემუშავება; პროექტების განხორციელება; მარკეტინგი; „აუთდორ“ აქტივობების განხორციელება; ბილიკების მარკირება; ტრენინგების ჩატარება.
12	„ელკანა“	ორგანული მეურნეობის ხელშეწყობა, განათლება, ფერმერებთან/კოოპერატივებთან მუშაობა; სოფლის ტურიზმის ქსელის ხელშეწყობა	თემთან კომუნიკაცია, ტრენინგების ჩატარება; საგანმანათლებლო ტურების შემუშავება (კომპოსტის დამზადება, წყლის გამოყენება და სხვა); ევროკავშირის დაფინანსებით მიმდინარე

			სოფლის განვითარების პროგრამა (ENPARD)
13	CENN	ნარჩენების მართვა	ნარჩენების მართვის გეგმის განხორციელებაში მონაწილეობა; თემთა კომუნიკაცია
14	„ნაკრესი“	გარემოს დაცვა და განათლება	კონსერვაციული პროგრამების შემუშავება; ინფრასტრუქტურული პროექტებისთვის ადგილების იდენტიფიცირება
15	ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი და კვლევითი ბაზა	გარემოს დაცვა და განათლება	საგანმანათლებლო და მოხალისეთა პროგრამების ერთობლივად შემუშავება, უნივერსიტეტის სტუდენტების მოხალისეობრივი მონაწილეობა სხვადასხვა პროექტებში, სამომავლოდ საერთაშორისო მოხალისეთა პროგრამებთან ინტეგრირება.
18	TJS/WWF	დაცული ტერიტორიის განვითარების ხელშეწყობა	ტრენინგების ორგანიზება; ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელება; ტრანსსასაზღვრო პროდუქტის შექმნა; მონაწილეობა საერთაშორისო ბაზრობებზე
19	CNF	დაცული ტერიტორიის მართვის ეფექტიანობის გაძლიერების ხელშეწყობა	ეკოტურისტული ინფრასტრუქტურის შექმნა- განახლება; დაფინანსების/შემოსავლის წყაროების დივერსიფიცირება.
20	SPPA	დაცული ტერიტორიის განვითარების მხარდაჭერა	დაცული ტერიტორიების სისტემის განვითარების ხელშეწყობა; ერთობლივი პროექტების განხორციელება
21	ხორნაბუჯისა და ჰერეთის ეპარქია	საპატრიარქო	ეროვნული მნიშვნელობის მატერიალური კულტურის ძეგლების ჩართვა ვდტ-ს კომბინირებულ ტურებში
კერძო სექტორი			
22	ტურისტული მომსახურების მომწოდებლები (განთავსებისა და კვების ობიექტები, აგროტურისტული მეურნეობები, გაქირავების ობიექტები)	ტურისტული მომსახურება	თანამშრომლობა ვდტ-სთან მომსახურების ხარისხის უზრუნველყოფით, დაცული ტერიტორიის იმიჯის ამაღლება

23	ადგილობრივი ტურისტული მომსახურების წარმომადგენლები - გიდები, გამყოლები	უცხოური ჯგუფების მომსახურება	კომერციული ტურისტული პროდუქტების (ტურების) გაყიდვა
24	ტუროპერატორები	უცხოური ჯგუფების ჩამოყვანა	კომერციული ტურისტული პროდუქტების/პაკეტების შეთავაზება და მომსახურება

ქვემოთ მოცემული მატრიცა არის დაინტერესებული მხარეების პოზიციის ვიზუალიზაციის მცდელობა მათი ვდტ-თ დაინტერესებისა და გადაწყვეტილების მიღების უფლებამოსილების მიხედვით:

სქემა 3: დაინტერესებული მხარეების უფლებამოსილების/ინტერესების მატრიცა

დაინტერესებულ მხარეთა გაფართოებული შეხვედრა

სტრატეგიის სამოქმედო გეგმა მოიცავს პარტნიორული პლატფორმის ფორმირებას და რეგულარული შეხვედრების ორგანიზებას დაინტერესებულ მხარეებთან. პარტნიორულ პლატფორმად განიხილება ვდტ-ს ფორუმის ორგანიზება წელიწადში ერთხელ ან ორჯერ, სადაც მოხდება ყველა მიმდინარე

აქტუალური საკითხის, პრობლემის და სამომავლო გეგმის განხილვა დაინტერესებულ მხარეებთან ერთად, მათ შორის აღნიშნული სტრატეგიის განხორციელების მონიტორინგი. რეკომენდებულია, ფორუმის ორგანიზებას ახდენდეს ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია ვაშლოვანის მეგობართა ასოციაციასთან ერთად. ფორუმის თემატიკა/პროგრამა უნდა განისაზღვრებოდეს წლის განმავლობაში არსებული აქტუალური საკითხების, პრობლემებისა და შედეგების მიხედვით. ფორუმის აქტივობები იხილეთ ცხრილში¹²

ცხრილი 12. ფორუმის შემადგენელი აქტივობები

ფორუმის თემატიკის/პროგრამის განსაზღვრა	ფორუმის პროგრამის მიხედვით დაინტერესებულ მხარეთა ჩართულობის განსაზღვრა;
ინფორმაციული უზრუნველყოფა	ინფორმაციული უზრუნველყოფა სხვადასხვა საკომუნიკაციო არხების მეშვეობით; ყველა დაინტერესებული მხარის მოწვევა.
ფორუმის ჩატარება	შერჩეული თემატიკების წარდგენა დაინტერესებული მხარეების მიერ და დისკუსიების ინიცირება
შედეგების შეჯამება/ანალიზი	ფორუმის შედეგების შეჯამება და ანგარიშის მომზადება

„მეგობართა ასოციაციის“ მხარდაჭერა

ვაშლოვანის მეგობართა ასოციაციის, როგორც მედიატორის როლის გაძლიერება თემთან საკომუნიკაციოდ. კერძოდ, ადგილობრივი ტურისტული მომსახურების მომწოდებლებისთვის ეკოტურისტული პრინციპებზე დაყრდნობით სტანდარტების განსაზღვრა ვდტ-სთან თანამშრომლობის ხელშეკრულების გასაფორმებლად და მისი მუდმივი მონიტორინგი. ასევე მონაწილეობა ფორუმის საორგანიზაციო საკითხებში; კომუნიკაციის ხელშეწყობა კერძოს სექტორსა და არასამთავრობო, საერთაშორისო დონორ ორგანიზაციებთან.

ბრენდინგი და სტანდარტები

მარკეტინგის კუთხით ვდტ-ს ამოსავალი დოკუმენტი უნდა იყოს დაცული ტერიტორიების მარკეტინგული კომუნიკაციების სტრატეგია შემდგომი ხუთი წლის განმავლობაში (2018-2023წწ), ხოლო რაც შეეხება სტანდარტებს - განსაზღვრული უნდა იყოს როგორც ზოგადი ეკოტურისტული პრინციპებიდან ასევე, ინდივიდუალურად საქმიანობის სფეროდან გამომდინარე.

კონფლიქტების მოგვარება

დაცული ტერიტორიის მართვისას მნიშვნელოვანია ბალანსის შენარჩუნება ერთი მხრივ კონსერვაციული მიზნების მიღწევისა, ხოლო მეორეს მხრივ გაზრდილი ტურისტული ნაკადების მართვის კუთხით. ამ მხრივ რეკომენდირებულია ვდტ-ს სამეცნიერო-საკონსულტაციო საბჭოს როლის გაძლიერება, რათა მოხდეს ბალანსის შენარჩუნება და ვდტ-ს მდგრადი განვითარების უზრუნველსაყოფად გრძელვადიან პერპექტივაში. რეკომენდირებულია საბჭოს წევრების შეკრება მინიმუმ წელიწადში 3 ჯერ, მაქსიმუმ საჭიროებისამებრ.

5.3.2. ადამიანური რესურსები და შესაძლებლობების შექმნა

ვინაიდან ადამიანური რესურსი ორგანიზაციის კონკურენტული უპირატესობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია, მის ეფექტიან გამოყენებაზეა დამოკიდებული ორგანიზაციის შედეგები. აღნიშნულიდან გამომდინარე განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ადამიანური რესურსების სტრატეგიულ მმართველას. წარმატებული საკადრო პოლიტიკის განხორციელების საფუძველია კადრების სწორედ დაგეგმვა, რაც ვდტ-სთან მიმართებაში არსებული კადრების ოპტიმიზაციასა და ახალი პოზიციების განსაზღვრაში მდგომარეობს. კერძოდ, მდგრადი ტურიზმის განვითარების მიზნით ვლინდება კადრების დამატების საჭიროება შემდეგ პოზიციებზე:

- ვიზიტორთა სპეციალისტი, რომელიც ვიზიტორთა მომსახურებასთან ერთად მარკეტინგის ფუნქციებსაც შეითავსებს;
- ინტერპრეტაციის სპეციალისტი, რომელიც დაკავებული იქნება ტურისტული პროდუქტების განვითარებით;
- გიდების (აყვანა მუდმივ შტატში ხელშეკრულებით, რომელთაც ექნებათ მუშაობის ვალდებულება; და ამავდროულად გარდამავალი პერიოდისთვის (მაქსიმუმ ერთი წლით) გიდი რეინჯერების პოზიციის შემუშავება და ეკონომკური სარგებლის ინიცირება.

კვლევებზე დაყრდნობით გამოვლინდა ცოდნის გაღრმავებისა და უნარ-ჩვევების გაძლიერების საჭიროება და სურვილი შემდეგი მიმართულებებით:

ცხრილი 12. საჭირო ტრენინგების თემატიკა ვდტ-ს თანამშრომლებისთვის

ტრენინგის თემატიკა	მიზნობრივი აუდიტორია
ბუნების ინტერპრეტაცია	ვიზიტორთა სპეციალისტი, გიდი-რეინჯერი, ინტერპრეტაციის სპეციალისტი
გიდობა/ორგანიზებული ტურის წინამძღოლობა	გიდები, გიდი-რეინჯერები
მარკეტინგი და გაყიდვები	ვიზიტორთა სპეციალისტები
კვლევის მეთოდები და საჭიროებების ანალიზი	ვიზიტორთა სპეციალისტები, ადმინისტრაციის სხვა კადრები საჭიროებისამებრ
მომსახურების სტანდარტები	ვიზიტორთა სპეციალისტები, ინტერპრეტაციის სპეციალისტი, გიდები, გიდი-რეინჯერები.
ეკოტურისტული პროდუქტის განვითარება და მართვა	ინტერპრეტაციის სპეციალისტი
უცხო ენა	გიდი-რეინჯერები, ადმინისტრაციის სხვა კადრები საჭიროებისამებრ
დამრღვევის განიარაღება და კანონდღსრულება *	გიდი-რეინჯერები

პირველადი დახმარების ბუნებაში *	სამედიცინო გაწევა ველურ	გიდეები, გიდი-რეინჯერები
ნარჩენების მართვა		ვდტ-ს კადრები

დამატებით, ადამიანური რესურსების განვითარების კუთხით ეფექტიანი იქნება საქართველოს სხვა დაცულ ტერიტორიებზე სასწავლო ვიზიტების განხორციელება, უცხოეთის ანალოგიურ ან დამამოტივებელ პარკებში სტუმრობა.

ტრენინგი პროგრამის უზრუნველყოფა ასევე აუცილებელია ადგილობრივი მომსახურების მომწოდებლებისთვის ტურიზმის სექტორში ცოდნის გაღრმავებისა და უნარ-ჩვევების გაძლიერების მიზნით (იხ. დანართი 5). სავსელე კვლევაზე დაყრდნობით გამოვლინდა საჭიროებები შემდეგი მიმართულებებით:

ცხრილი 13. ტრენინგ მოდულები ადგილობრივი ტურისტული მომსახურების მომწოდებლებისთვის

ტრენინგ მოდული	მიზნობრივი ჯგუფი	თემები
განთავსების მენეჯმენტი	საოჯახო სასტუმროები, სასტუმროები, ვდტ- ის ტურისტული თავშესაფრები	• საოჯახო სასტუმროს/სასტუმროს მოწყობის სტანდარტი; • უსაფრთხოების ნორმები; • განთავსების ობიექტის აუცილებელი ინფრასტრუქტურა • გარემოზე ზემოქმედების მინიმიზაცია ტექნიკური და ინფრასტრუქტურული განვითარების ხარჯზე. • დაცული ტერიტორიები, მისი ვიზიტორები და მათი ქცევა • ძირითადი და დამატებითი მომსახურებების დაგეგმვა და განვითარება; • სტუმრის მომსახურების ეტაპები: ჯავშნის მიღება, სტუმრის დახვედრა და მასპინძლობა, კვებითი მომსახურება და კვების თავისებურებები, სურსათის უვნებლობის საკითხები, დასუფთავების სტანდარტი, ანგარიშსწორება; • ფასწარმოქმნის პოლიტიკა საოჯახო სასტუმროში; • მარკეტინგი და გაყიდვები; • ბიზნეს გეგმის შედგენა.
სარესტორნე და კვებითი მომსახურების მენეჯმენტი	რესტორნები, კაფეები	• კვების ობიექტთა კლასიფიკაცია, მომსახურებები და შეფასების კრიტერიუმები კატეგორიის მიხედვით;

		• მენიუ, როგორც ობიექტის მთავარი მარკეტინგული ინსტრუმენტი; ტურისტული მენიუს შემუშავება კვების ობიექტის კატეგორიიდან გამომდინარე; • საოპერაციო საკითხები: შესყიდვები, სასაწყობო განაწილება, პოდუქციის წარმოება და მომსახურება; • სურსათის უვნებლობის მოთხოვნები; • მომსახურების ხარისხის მართვა; • მარკეტინგული მიქსი და მარკეტინგული კომუნიკაციები საზოგადოებრივი კვების სექტორში.
აგროტურისტული მეურნეობების მართვა	აგროტურისტული მეურნეობები	• აგროტურიზმის განვითარების ძირითადი პრინციპები; • აგროტურისტული მეურნეობების საერთო სტანდარტები და უსაფრთხოების ნორმები; • ძირითადი და დამატებითი მომსახურებების დაგეგმვა-განვითარება; • აგროტურისტული პროდუქტის შეფუთვისა და ბრენდირების საკითხები; • მარკეტინგი და გაყიდვები; • ბიზნეს გეგმის შედგენა
პროდუქციის განვითარება და ბრენდინგი	რეწვის ოსტატები	• პროდუქციის განვითარება; • ბრენდირება და პოზიციონირება; შეფუთვა, საინფორმაციო ბარათების შექმნა; • მარკეტინგი და გაყიდვები; • ბიზნეს გეგმის შედგენა.

მოტივაციის სისტემის შემუშავება. ვდტ-ის ადმინისტრაციაში ვლინდება კადრების მაღალი დენადობა, რომლის მთავარ მიზეზს დაბალი ხელფასი წარმოადგენს, რასაც რეინჯერების შემთხვევაში თან ახლავს რთული სამუშაო პირობები და უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული მაღალი რისკები. ადმინისტრაციის მნიშვნელოვან ამოცანას უნდა წარმოადგენდეს მოტივაციის სისტემის დანერგვა, რაც არსებული კადრების კარიერული განვითარებისა და ფინანსური სარგებლის გაზრდის შესაძლებლობებს შექმნის. ადამიანური რესურსების შეფასებისა და წახალისების სისტემის დანერგვა ხელს შეუწყობს კადრების დენადობის შემცირებასა და გაზრდის შრომის ნაყოფიერებას სამუშაო პოზიციებზე.

ადამიანური რესურსების შეფასება სამუშაო პოზიციებზე უნდა მოიცავდეს მატერიალური და არამატერიალური წახალისების გამჭვირვალე პროცედურებს. რეკომენდებულია კვარტალური შეფასების შედეგების წარდგენა თანამშრომლისათვის უკუკავშირის დაბრუნებით, შედეგების დეტალურად გაცნობა და დასაბუთება/ინტერვიუ - მკაფიოდ ახსნა, თუ რაზე დაყრდნობით

განისაზღვრა მისი დანამატი. ლოგიკურ ახსნა-დასაბუთებას ეფუძნება ასევე არამატერიალური წახალისება (შექება, დაჯილდოება, დაწინაურება, უფლებამოსილების გაზრდა, აღიარება). შესაძლებელია, გამოვლინდეს „თვის თანამშრომელი“, „თვის რეინჯერი“ და ა.შ.

5.3.3. სტრატეგიული ტურისტული პროდუქტის განვითარება

ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიაზე ტურიზმის განვითარება უნდა ეფუძნებოდეს პირველ რიგში არსებული უნიკალური რესურსის კონსერვაციას და შემდგომში უკვე ამ რესურსების მდგრად გამოყენებას ეკონომიკური სარგებლის მოსაზიდად. შესაბამისად იქნება ეს ფრინველებზე დაკვირვების, თუ ველურ ბუნებაზე დაკვირვების ტურები უნდა იყოს ვიზიტორის ქცევის მინიმალურ ზეგავლენაზე ორიენტირებული და სწორ ინტერპრეტაციაზე დაფუძნებული. ზოგადად ტურიზმის უარყოფითი ზეგავლენის პრევენციის ინსტრუმენტი დაცულ ტერიტორიებზე კვალიფიციური გიდის არსებობაა.

სტრატეგიული ტურისტული პროდუქტის განვითარება შეიძლება რამოდენიმე ძირითად მიმართულებად დაიყოს კერძოდ:

არსებული 9 ტურისტული მარშრუტის მოთხოვნაზე ორიენტირებულ ტურისტულ პროდუქტად გარდასახვა აღწერითი ტიპის მარშრუტების თავიდან კონცეპტუალური დამუშავება, გაუქმება, დამატება, შესაბამისი რუკებისა და მენეჯმენტის სისტემების განვითარება. მნიშვნელოვანია თითოეული განახლებული მარშრუტის ინფრასტრუქტურული გამართვაც, კერძოდ ოპტიმალური მარკირება საქართველოს მარკირების სტანდარტის შესაბამისად, აგრეთვე მარშრუტზე არსებული განთავსების ობიექტებისა, თუ სველი წერტილების, საპიკნიკე და საკემპინგე ინფრასტრუქტურის გამართვა. რამოდენიმე მარშრუტის გაერთიანება, ასევე წრიულ მარშრუტებად განვითარება. ასევე მნიშვნელოვანია საინფორმაციო და საინტერპრეტაციო დაფების განახლება მარშრუტის ინტერპრეტაციის შესაბამისად (სასურველია მაქსიმალურად გამოყენებული იყოს უკვე არსებული ინსტალაციები).

ტახტი -თეფას მარშრუტის წრიულად განვითარების შემთხვევაში შესაძლებელი იქნება აგრეთვე ჭაჭუნას აღკვეთილის არსებულ პროდუქტში ინტეგრირება. დედოფლისწყაროს მოსახლეობის ეკონომიკური სარგებლის მაქსიმალიზაციისთვის მნიშვნელოვანია ერთდღიანი სხვადასხვა მიმართულებით მიმავალი მარშრუტების განვითარება. აგრეთვე საფეხმავლო და ველომარშრუტების განვითარების შემთხვევაში მათი მენეჯმენტის სქემის შემუშავება (როგორც უკვე არაერთხელ აღინიშნა ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მეგობართა ასოციაცია არაჩვეულებრივი ინსტრუმენტია ამისთვის).

თემატური და ექსკლუზიური მარშრუტების შემუშავება

თემატური ტურებისა თუ აქტივობების განვითარება შესაძლებელია როგორც დამოუკიდებლად, ასევე მათი ინტეგრირება უკვე არსებულ პროდუქტში, მაგალითად არწივის ხეობასა და ხორნაბუჯის ციხესთან ფრინველების საინტერპრეტაციო ტური შეიძლება რომ განვითარდეს GEO- caching ის პრინციპზე დაფუძნებით. არსებული სახეობების გამოსახულებები ქვაზე ხეზე, კლდეზე, ბორცვზე გაბნეული უნდა იყოს ხეობაში ან ძეგლის გარშემო და მათი მოგროვება უნდა მოხდეს წინასწარ შეძენილი სპეციალური რუკის მეშვეობით, ხოლო თითოეულ გამოსახულებასთან უნდა იყოს დამალული შესაბამისი შტამპი.

თემატური და ასევე ექსკლუზიური ტურები საჭიროა შემუშავდეს მაღაგადამხდელუნდარიანი ვიზიტორებისთვის, რომლებიც ექსკლუზიურად გიდის თანხლებით წავლენ ველური ბუნების ფოტო-ტურებზე, მაგალითად, დათვის, ქურციკის და კოლხური ხობის აღსაბეჭდად.

ბოტანიკური ტურები ასევე ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული მიმართულებაა ეკოტურისტებს შორის, სეზონურობიდან გამომდინარე ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარულ ტურად შეიძლება გადაიქცეს.

მეცხვარეების ტური, რომელიც ასევე ექსკლუზიური და თემატურია, ტურისტულ ბაზარზე განსაკუთრებული იქნება რამოდენიმე ფაქტორის გამო: პირველ რიგში იგი მოახდენს არსებული ტრადიციის პირდაპირ ინტეგრირებას ტურისტულ პროდუქტში, აგრეთვე აღნიშნული ტურისტული პროდუქტით შეიძლება დაცული ტერიტორიის გადაბმა.

ტრანსსასაზღვრო ტურისტული პროდუქტი. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ადგილმდებარეობიდან გამომდინარე შეგვიძლია თამამად ვივარაუდოდ, დედოფლისწყაროს სიახლოვეს ყველა სახმელეთო სამი ქვეყნის ტური გადის, რომელიც ლაგოდეხის სასაზღვრო პუნქტით გადადის აზერბაიჯანში ან შემოდის საქართველოში. მატერიალურ და არამატერიალურ კულტურასთან კომბინირებული შემოთავაზებები მნიშვნელოვან ალტერნატივას შექმნის უკვე მოყრიჭებულ ტურისტული მარშრუტებისთვის. ამ მხრივ მნიშვნელოვანია, რომ არამატერიალური ტრადიციული მიმართულებები არამედ კომბინირებული მომსახურების შემოთავაზებები იყოს ვიზიტორთა ცენტრში ტურისტებისთვის ხელმისაწვდომი. მაგალითად ფრინველების საინტერპრეტაციო ტური და ღვინის დეგუსტაცია არწივის ხეობაში.

დამატებითი ინფრასტრუქტურა მიუხედავად იმისა რომ ინფრასტრუქტურის განვითარებაზე რამოდენიმეჯერ არის საუბარი აღნიშნულ სტრატეგიაში, მნიშვნელოვანი კიდევ ერთხელ გამახვილდეს ყურადღება შემდეგ საკითხებზე:

- მარკირება უნდა იყოს არამატერიალური მიმართულების დანიშნულებით, არამედ სამანქანო გზაც, ვინაიდან თვითნებური გადაადგილება დააზიანებს ეკოსისტემას.
- უნდა გაიმართოს საინფორმაციო დაფების სისტემა
- მნიშვნელოვანია გაჩნდეს თუნდაც ორი კვების ობიექტი, ერთი მიჯნის ყურეში, ხოლო მეორე ძველი მუზეუმის ვერანდაზე.
- მაღალმხარჯველუნარიანი ტურისტების მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად შეიძლება განვითარებული პროდუქტის ტრაექტორიიდან გამომდინარე არსებული საკემპინგე ადგილები გადაკეთდნენ Glamping area- ად.

5.3.4. მარკეტინგი და ინფორმაციის მიწოდება

ძლიერი ბრენდის განვითარება ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიებისთვის ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა, რომელიც უნდა ასოცირდებოდეს სტანდარტთან და ხარისხთან. ამისათვის რასაკვირველია საჭირო მარკეტინგის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა. TJS III ფაზის პროგრამის ფარგლებში, შემუშავდა საქართველოს დაცული ტერიტორიების მარკეტინგის სტრატეგია (2018 - 2023 წლები), რომელსაც სამოქმედო გეგმის დონეზე მიემატა ვაშლოვანის დაცულ ტერიტორიებზე მარკეტინგის მიმართულებით განსახორციელებელი მიმართულებები. წინამდებარე თავის ჩარჩოსა და საფუძველს სწორედ აღნიშნული სტრატეგია წარმოადგენს.

ბრენდინგი. სასურველია ლოგოტიპად გამოყენებული იყოს ვდტ-ს ენდემური სახეობა გრაფიკული გამოსახულებით, რომლის გამოყენებაც ასევე ადგილობრივი პროდუქტის და/ან სერვისის ბრენდინგისთვის იქნება შესაძლებელი. აღნიშნული მიდგომა ვიზიტორთა პოზიტიურ დამოკიდებულების განაპირობებს პროდუქტის/მომსახურების მიმართ და ამასთან გარკვეულწილად ხარისხის გარანტიც იქნება.

პრომო ფილმი. მცირე საგანმანათლებლო ვიდეო რგოლი (10 წუთიანი), რომელიც წარმოაჩენს დაცული ტერიტორიის ფასეულობას, დაცვისა და კონსერვაციის საჭიროებებს. ფილმი შესაძლოა ტრიალებდეს ვიზიტორთა ცენტრის მონიტორზე; ამასთან შესაძლებელი იყოს მისი გამოყენება საერთაშორისო გამოფენებსა და ბაზრობებზე.

მნიშვნელოვანია რომ არსებული ფილმები ეყრდნობოდეს ეკოტურიზმის თანამედროვე მარკეტინგის ინსტრუმენტებს და საპრომოციო ფილმი იქნება Digital Storytelling -ის პრინციპით გადაღებული.

ბეჭდვითი პროდუქცია - ორენოვანი გზამკვლევი, ბიომრავალეროვნების ამსახველი ბროშურები ფლორისა და ფაუნის შესახებ, საფოსტო ბარათები; ასევე გველების საკითხზე ცნობიერების ასამაღლებელი ბუკლეტები.

კარგი დიზაინის მქონე ცნობიერების ასამაღლებელი ბუკლეტის შექმნა, რომელიც მკითხველს მიაწოდებს ინფორმაციას გველების შესახებ და მოსპობს შიშის ფაქტორს ქართველ (და უცხოელ) ვიზიტორებს შორის; ასევე მიაწვდის ინსტრუქციებს ქცევის წესების შესახებ.

„გველების შესახებ ბუკლეტების“ ტექსტის ხელახლა შედგენა (ინფორმაციის სისწორე). ბროშურების გავრცელება ვდტ-ს ვიზიტორთა ცენტრში, ტურიზმის საინფორმაციო ცენტრებისა და ვებ გვერდის საშუალებით.

საინფორმაციო ტურის მოწყობა მედიისა წარმომადგენლებისთვის (უცხოელი ჟურნალისტებისთვის) და შემომყვანი ტუროპერატორებისთვის;

მედია ტურის დაგეგმვისას გასათვალისწინებელი იქნება საერთაშორისო მედია ბაზრის კვლევა, რათა მიზნობრივად და თემატურად მოხდეს პრესის, ტელევიზიის, თავისუფალი ჟურნალისტების ე.წ. freelancers შერჩევა (მოგზაურობის ხარჯების საქართველოს მხრიდან დაფარვის გარეშე).

სასურველია ტურების ორგანიზებისას გათვალისწინებული იყოს ჯგუფის სიდიდე - 10-15 მონაწილის შემადგენლობით. ტურს უნდა ჰყავდეს ძალიან გამოცდილი გიდი და მოდერატორი.

ვდტ-ს მონაწილეობა საერთაშორისო გამოფენებში და ადგილობრივ ღონისძიებებში ცნობადობის გაზრდისა და მიზნობრივი აუდიტორიის მოზიდვის, ხოლო ადგილობრივ მოსახლეობაში ლოიალობის გაზრდის მიზნით;

კალენდარული ღონისძიებების ორგანიზება თემის ჩართულობით მთელი წლის განმავლობაში ცნობადობისა და მოთხოვნის გაზრდის მიზნით (განსაკუთრებით პასიურ და გარდამავალ სეზონებზე);

ვებ გვერდის შექმნა, სადაც განთავსდება ინფორმაცია ვდტ-ს რესურსების, პროდუქტების/მომსახურებების შესახებ, დაიდება სიახლეები, განთავსდება ფოტო და ვიდეო გალერეა, ონლაინ კითხვარი, მარშრუტებზე ჩამოსატვირთი აპლიკაცია, ცნობიერების ასამაღლებელი ბუკლეტი გველების შესახებ, რეკომენდაცია ჩაცმულობისა და აღჭურვილობის შესახებ. ასევე იქნება განთავსებული ინფორმაცია თემში არსებული ტურისტული სერვისების შესახებ.

არსებულ მარშრუტებზე ონლაინ აპლიკაციების შექმნა, რომლის ჩამოტვირთვაც ვებ გვერდიდან უნდა იყოს შესაძლებელი მობილურ ტელეფონში. აპლიკაცია უნდა მოიცავდეს სანახაობრივად საინტერესო ადგილების, სახეობების და სერვისების (ასეთის არსებობის შემთხვევაში) GPS კოორდინატებს.

გარე ბილბორდების განთავსება ვდტ-ს თემატიკით მუნიციპალიტეტის მასშტაბით;

სოციალური მედია სტრატეგიის შემუშავება სხვადასხვა სოციალური ქსელისთვის დაცული ტერიტორიის პოპულარიზაციის მიზნით;

5.3.5. შემოსავლების მიღების შესაძლებლობები

ტურიზმის მდგრადი განვითარებისთვის მნიშვნელოვანია ფინანსების მოზიდვა და რაციონალური წარმართვა, რათა უზრუნველყოფილი იყოს გამართული ინფრასტრუქტურა და მომსახურების ხარისხი ბუნების კონსერვაციასთან და ვიზიტორთა კმაყოფილებასთან ერთად. ვინაიდან სახელმწიფო დოტაცია შეზღუდულია და არ არის საკმარისი ინფრასტრუქტურულ პროექტებისთვის, სტრატეგია ითვალისწინებს დაცული ტერიტორიების ფინანსური მდგრადობის მისაღწევად შემოსავლების გენერირების შესაძლო გზებს:

ვიზიტორთა შესვლის საფასურის გაზრდა

მიზნობრივი ჯგუფები	ღირებულება
უცხოელი ტურისტი	20 ლარი (შესვლის ღირებულებაში უნდა შედიოდეს ბროშურა რუკით)
ადგილობრივი ტურისტი	10 ლარი (შესვლის ღირებულებაში უნდა შედიოდეს ბროშურა რუკით)
მუნიციპალიტეტის მაცხოვრებელი	უფასო
სტუდენტი	5 ლარი
სკოლის მოსწავლე	2 ლარი (ადგილობრივი უფასო)

ცხრილი 14. ვდტ-ზე შესვლის საფასურის საორიენტაციო სქემა

აგრეთვე სტრატეგიული პროდუქტების განვითარების შემდეგ შესაძლებელია მოხდეს პროდუქტების ზონირების შედეგად კონკრეტული საფასურის დაწესება. საფასურის გადახდა კი შესაძლებელი სამახსოვრო სამაჯურით იდენტიფიცირდეს (მეორადი დამუშავების მასალისგან დამზადებული. მაგ. www.4ocean.com)

სატრანსპორტო საშუალებებზე გადასახადი: მანქანაზე გადასახადის თანმიმდევრული ზრდა გადაადგილების უფრო ეკოლოგიური ფორმების წახალისების მიზნით

შემოსავალი კონცესიიდან. საკონცესიო პირობების ოპტიმიზაციის შემთხვევაში მიზანშეწონილი იქნება არსებული ინფრასტრუქტურისა და აღჭურვილობების საკონცესიოდ გაცემა (ტურისტული თავშესაფრები, საჯინიბოები). დღევანდელი მდგომარეობით ვდტ-ს ადმინისტრაციას უჭირს ხარისხის კონტროლი და მართვა არსებული ინფრასტრუქტურისა თუ აღჭურვილობების, რაც ვიზიტორთა უკმაყოფილების უმთავრესი მიზეზია. ამავდროულად სასურველი იქნება შეთავაზებების დივერსიფიცირებისა და შემოსავლების გენერირების მიზნით ინვესტიციების მოზიდვა კაფეტერიისა (რეინჯერთა სადგურებთან) და პროდუქტის სარეალიზაციო დახლების მოსაწყობად (ხორნაბუჯის ციხე, არწივის ხეობა);

დამის გათვლის ადგილებზე გადასახადი არსებულ საკარვე ადგილებსა და ტურისტულ თავშესაფრებში გაზრდილი გადასახადი (ტექნიკური და ოპერაციული გამართვის შემდეგ). დაგეგმილი ახალი საპიკნიკე, საკემპინგე ადგილების და თავშესაფრების მოწყობა;

ალჭურვილობის გაქირავება აღნიშნული მომსახურება იქნება მომგებიანი, თუ კონკრეტული აქტივობისთვის საჭირო ალჭურვილობის გაქირავება მოხდება. მაგალითად ჭოგრიტის, ველოსიპედის და არა სამილე ტომრის, რომლის გაქირავებიდან შემოსული თანხა იმდენად მცირეა, რომ თვითღირებულებასაც ვერ ფარავს.

გიდეების, გიდი-რეინჯერის მომსახურებიდან შემოსავლის გენერირება;

მართული ტურისტული პროდუქტების (საინტერპრეტაციო ბილიკები) კონცესია

ბეჭდური მასალა. ორნოვანი გზამკვლევი, საფოსტო ბარათები, წიგნები, რომლის გაყიდვაც მოხდება ვიზიტორთა ცენტრში;

სუვენირები/ხელნაკეთი ნივთები, რომელთა რეალიზებაც მოხდება ვდტ-ს მიერ იჯარით გაცემულ დახლებზე; სასურველია სარეალიზაციო პროდუქციის შერჩევა მოხდეს რეგიონალურობისა და ფუნქციონალურობის გათვალისწინებით, რომლის კონტოლსაც ვდტ-ს ადმინისტრაცია უნდა ახორციელებდეს; სუვენირების შერჩევა - ვდტ-სთან იდენტობის მიხედვით: მაისურების, სტიკერების, ფინჯნების, კალენდრების, ციფრული ვიდეო დისკების და სხვ.

საკონფერენციო დარბაზის გაქირავება.

ვდტ-ს **ეკო კლუბი.** შესაძლოა ვდტ-მ შესთავაზოს საგანმანათლებლო პროგრამები (გარემოსდაცვითი, ზოოლოგიური, ბოტანიკური) გათვლილი სხვადასხვა ასაკობრივ ჯგუფებზე (6 დან 12 წლამდე). მაგ: “ჩვენი მეგობრები ბუნებაში“ 6-8 ასაკობრივი სეგმენტი; „უმცროსი რეინჯერი“ 9-12 წელი და ა.შ. ეკოკლუბის სასწავლო პროგრამები უნდა იყოს ფასიანი, თუმცა ხელმისაწვდომი ადგილობრივი მოსახლეობისთვის, ვინაიდან მისი მთავარი მიზანი საგანმანათლებლო დატვირთვაა. მოდულების შედგენისას გათვალისწინებული უნდა იყოს ინტერაქტიული მეცადინეობები და სასწავლო გასვლითი პრაქტიკები ვდტ-ზე. მოდელად შესაძლებელია ავიღოთ ზოოპარკის საგანმანათლებლო ცენტრის ზოოკლუბი.

5.3.6. ვიზიტორების და სერვისის მართვა

დაცული ტერიტორიის რესურსების კონსერვაციისა და მდგრადი გამოყენების მიზნით უმთავრესი მნიშვნელობა ენიჭება დაცული ტერიტორიის გამტარუნარიანობის შეფასებას და მის საფუძველზე ვიზიტორთა მართვის მოდელის შემუშავებას.

ვიზიტორების და სერვისის მართვა დაცულ ტერიტორიებზე შემდეგ ასპექტებში ვლინდება:

- ვიზიტორთა მაღალგადამხდელუნარიანი ბაზრების მოზიდვა და მარკეტინგული ძალისხმევის წარმართვა ვდტ-ს სწორი პოზიციონირებით. კერძოდ, აქცენტის გაკეთება მეორად და შორეულ ბაზრებზე (ევროპა, აშშ, ავსტრალია). აღნიშნულ ბაზრებზე სასურველია ვდტ-ს მარკეტინგული ძალისხმევა ვლინდებოდეს საერთაშორისო გამოფენებში მონაწილეობით.
- პოტენციური ვიზიტორებისთვის დაცული ტერიტორიის შესახებ ინფორმაციული ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა ელექტრონული მარკეტინგული არხების მეშვეობით: ვებ გვერდი, სოციალური ქსელები.

- პროდუქტებისა და სერვისების დაჯავშნის ხელმისაწვდომობა ელექტრონულად. ამ ეტაპზე ჯავშნის გაკეთება მხოლოდ ვებ-ს ადმინისტრაციასთან პირდაპირი კომუნიკაციის გზით არის შესაძლებელი (ტელეფონით, ელ.ფოსტით). აღნიშნული სერვისის უზრუნველყოფა გამარტივებს პროდუქტის/მომსახურების შეძენის შესაძლებლობას და გაზრდის მომხმარებელთა კმაყოფილებას დაცული ტერიტორიის მიმართ, ხოლო ადმინისტრაციას საშუალებას მისცემს ჯავშნების მიხედვით დატვირთვის საორიენტაციო სურათის განსაზღვრაში.
- დახვედრა პირველი ეტაპი ვიზიტორებთან პირდაპირი კომუნიკაციის დასამყარებლად, რაც დადებით შთაბეჭდილებას უნდა ტოვებდეს ტურისტზე. აღნიშნულ ეტაპზე საჭიროებას წარმოადგეს დამატებითი კადრის (ვიზიტორთა სპეციალისტის) აყვანა და სასაზღვროსთან საშვების გაცემის სისტემის გამარტივება. ასევე რეკომენდირებულია ვიზიტორთა მართვისა და აღრიცხვის გასამარტივებლად არწივის ხეობაში ვიზიტორთა ცენტრის გახსნა. აღნიშნულ ეტაპზე მნიშვნელოვანია დივერსიფიცირებული ტურების და მარშრუტების შეთავაზება ინტერესების გათვალისწინებისა და ფიზიკური შესაძლებლობების მიხედვით; საგამოფენო ცენტრის გამართვა საინტერპრეტაციო საშუალებების უზრუნველყოფით; ვებ-ზე და თემში არსებული სერვისებისა და პროდუქტების შესახებ ბეჭდური პროდუქციის ხელმისაწვდომობა (ბუკლეტები); გადახდის აპარატების განთავსება ანგარიშსწორების გასამარტივებლად.
- გამტარუნარიანობის გათვალისწინებით ვიზიტორთა ნაკადები საჭიროებენ მართვას ვებ-ს სხვადასხვა მიმართულებებით. გარდა უკვე გამოცხადებული მკაცრი დაცვის ზონებისა, დამატებით რამოდენიმე სხვა ტერიტორიაზეც უნდა აიკრძალოს შესვლა, განსაკუთრებით ფრინველების გამრავლების პერიოდში. ასევე გათვალისწინებული უნდა იყოს პარკის ტერიტორიაზე მინდინარე პროექტები, როგორიცაა ქურციკების რეინტროდუქციის და სხვა. როგორც ზემოთ ავღნიშნეთ, უნდა მოხდეს დაცული ზონების დემარკაციისა და კონტროლის პერიოდული ადაპტაცია ვიზიტორთა მზარდ რაოდენობასა და აქტივობებთან. იქ სადაც ფიზიკურად და სამართლებრივად შეუძლებელია აკრძალვის ბარიერების ან ნიშნულების აღმართვა, შესაძლებელია ქცევის წესების გაცნობა ვიზიტორებისთვის. ზოგადად, საჭიროა ვიზიტორთა ქცევისათვის გარკვეული სახელმძღვანელო ინსტრუქციებისა და გარემოს დამაზიანებელი აქტივობების აკრძალვის შემოღება და შემდგომ მისი კონტროლი.
- ვიზიტორთა უსაფრთხო გადაადგილებისა და დაკარგვის პრევენციის მიზნით აუცილებელია მანიშნებლების სისტემის გაუმჯობესება და მარშრუტების აპლიკაციის ხელმისაწვდომობა. ასევე ინფორმაციული უზრუნველყოფა პოლიცია, (112) უსაფრთხოების სამსახურის შესახებ. შესაბამისი ინფორმაცია უნდა განთავსდეს ეროვნული პარკის საინფორმაციო დაფებზე და სარეკლამო მასალებში. აუცილებელია სამაშველო ჯგუფის ორგანიზების შესაძლებლობა პირველადი სამედიცინო დახმარების გაწევის მიზნით.
- კმაყოფილების კვლევა. ადმინისტრაციაში მომხმარებელთა შთაბეჭდილებების გაზიარების მიზნით წიგნის განთავსება; ელექტრონული კითხვარების დაგზავნა, მონაცემთა სისტემატიზაცია და ანალიზი.

5.3.7. მონიტორინგი და უკუკავშირი

ეკოტურიზმის სტრატეგია გრძელვადიანი გეგმაა, წარმოდგენილია ტაქტიკური სამოქმედო გეგმებით, რომელიც უნდა ექვემდებარებოდეს რეგულარულ მონიტორინგსა და შეფასებას. მის განახლებაზე, განხორციელებასა და მონიტორინგზე პასუხისმგებელია ადმინისტრაციის ხელმძღვანელი ვებ-ს სხვა კადრებთან ერთად. მაკონტროლებელი პირის ვალდებულებაა მოახდინოს დროული რეაგირება განვითარების გეგმის განხორციელების დროს მიმდინარე შიდა ან

გარე ფაქტორებით გამოწვეულ ცვლილებებზე, რომლებიც აფერხებენ საერთო მიზნების მიღწევასა და ამოცანების განხორციელებას. აღნიშნულიდან გამომდინარე მონიტორინგი ორიენტირებული უნდა იყოს:

- კონსერვაციულ შედეგებზე - ეკოსისტემების დაცვა, პოპულაციების რეინტროდუქცია;
- დივერსიფიცირებულ შემოსავლებზე;
- მარკეტინგულ საქმიანობებზე და მათ შედეგებზე - მიზნობრივი ბაზრები, მიზნობრივი ჯგუფები;
- რესურსების ეფექტიან გამოყენებაზე და ოპტიმიზაციაზე - ადამიანური რესურსები, სამოქმედო ღონისძიებები.

მონიტორინგისთვის საქმიანობის შეფასების ინდიკატორებს წარმოადგენს ტურისტების რაოდენობრივი მაჩვენებელი, დანახარჯები, გამოყენებული სერვისების რაოდენობრივი და თვისებრივი მაჩვენებლები.

მონიტორინგს საჭიროებს ასევე ტურიზმის გავლენის შეფასება მიმდებარე თემების სოციალურ-ეკონომიკურ მაჩვენებლებზე.

ეკოტურიზმი ვდტს-ს საქმიანობის შემადგენელი ნაწილია და, შესაბამისად, მისი მონიტორინგი განხორციელდება მართვის გეგმის მონიტორინგთან ერთად, რაც მოიცავს: 1. წლიურ მონიტორინგს; 2. მენეჯმენტის გეგმის ეფექტიანობის მონიტორინგს სამ წელიწადში ერთხელ და 3. სრულყოფილ გადახედვას მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების ბოლო წელიწადს, სიტუაციური ანალიზის ჩატარების და მიზნებისა და ქმედებების გადახედვის მიზნით.

ამასთან ვდტ ვალდებულია დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ყოველი წლის ბოლოს წარუდგინოს განსაზღვრული პრიორიტეტები მომავალი წლისთვის და წლიური სამოქმედო გეგმა. იგი ასევე ამზადებს კვარტალურ ანგარიშებს დაგეგმილი ქმედებების განხორციელების შესახებ.

ასევე რეკომენდებულია ეკოტურიზმის სტრატეგიის დოკუმენტის წელიწადში ერთხელ გადახედვა სამეცნიერო-საკონსულტაციო საბჭოს წევრებთან ერთად და წარდგენა ფორუმზე.

6. დასკვნა

ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგიის წარმატებული განხორციელება დამოკიდებულია ადამიანური რესურსების ეფექტიან მართვაზე, კერძოდ კადრების სწორედ დაგეგმვაზე და ეფექტიან გამოყენებაზე, შეფასებისა და სამოტივაციო სისტემის გამართულობაზე, მომხმარებელთა კმაყოფილების მუდმივ კვლევაზე.

ეკოტურიზმის განვითარება ვდტ-ზე განაპირობებს სახეობათა კონსერვაციის ხელშეწყობას, მის ირგვლივ თემების სოციალურ-ეკონომიკურ წინსვალასა და მოსახლეობის ჩართულობას ტურიზმის მდგარდ განვითარებაში.

7. საბაზისო ლიტერატურა და წყაროები

1. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტ გეგმა
2. დაცულ ტერიტორიებზე ტურიზმის განვითარების დაგეგმვის და ტურიზმის მართვის სახელმძღვანელო. ი.იანეცი. ლ.ხარტიშვილი. 2015 TJS II
3. დედოფლისწყაროს ადგილობრივი განვითარების სტრატეგია.
4. Tourism and Visitor Management in Protected Areas Guidelines for sustainability IUCN

5. <http://www.europarc.org/nature/european-charter-sustainable-tourism/>

8. დანართები

1. ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების ეკოტურიზმის განვითარების სტრატეგიის სამოქმედო გეგმა
2. დედოფლისწყაროს მუნიციპალიტეტის კულტურული ძეგლების სია
3. ტურისტული სექტორის შეფასება
4. ტუროპერატორების კვლევა
5. ტრენინგის პროგრამა
6. ვიზიტორთა კითხვარი
7. ვიზიტორთა მენეჯმენტ გეგმის შესამუშავებლად სატენდერო მოთხოვნები